

TULIB



3 1379 00954296 1



ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๐

เรื่องตำนานเมืองระนอง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำทรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๒

มหาอำมาตย์ตรี พระยาประติพัทธภูบาล (กอยู่เหลด ณ ระนอง)

พิมพ์แรกในงานขึ้นชิงช้า พ.ศ. ๒๔๗๔

TUDC

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์นครหนังสือพิมพ์ไทย

22/04/2563

## คำนำ

ตำนานเมืองระนองนี้ ต่อมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา  
ดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง ประทาน ตัดทูล ณ ระนอง พิมพ์แจก  
ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมณฑลภูเก็ต เมื่อเดือนมกราคม  
พ.ศ. ๒๔๗๓ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (คอยู่เหลด ณ ระนอง) ได้เขียน  
พระยาขึ้น ซึ่งข้าพเจ้าได้  
ขออนุญาตพิมพ์อีกครั้ง ๓ สำหรับแจก  
ในงานนั้น กรมการราชบัณฑิตยสภา อนุญาตให้พิมพ์ได้ตาม  
ประสงค์

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔

# สารบัญ

ตอนที่	ตำนานเมืองระนองในโบราณสมัย	หน้า	๑
	ว่าด้วยอาณาเขตต์เมืองระนอง	,,	๒
	ว่าด้วยอาชีพของชาวเมืองระนอง	,,	๒
	ว่าด้วยตงเจ้าภาษาชุกแตรตบูกทเมืองระนอง	,,	๓
	ตำนานตราตงเงินคอกซ์เจียง เป็นหอดวงรัตนเค็รชฐี	,,	๓
ตอนที่ ๒	ยกเมืองระนองขนเปนหัวเมืองจัตวา	,,	๕
	ตำนานตราตงหอดวงรัตนเค็รชฐีเป็นพระ เจ้าเมืองระนอง	,,	๗
	ยกเมืองระนองมาขนกรุงเทพ ฯ	,,	๑๕
	ตำนานตราตงพระรัตนเค็รชฐีเป็นพระยา ผู้ดำเร้จราชกา เมืองระนอง	,,	๑๕
	ว่าด้วยวิชปักครองหัวเมือง ในสมัยนั้น	,,	๑๗
	ว่าด้วยพระยารัตนเค็รชฐีบำรุงเมืองระนอง	,,	๒๐
	ประวัติตั้งเซปบุตรพระยารัตนเค็รชฐี	,,	๒๐
ตอนที่ ๓	เรื่องตงข้าหลวงประจำหัวเมืองฝ่ายตะวันตก	,,	๒๒
	ว่าด้วยภาษ้อากรผลประโยชน์หัวเมืองตะวันตกใน รัชชกาลที่ ๕	,,	๒๒
	ว่าด้วยเหตุที่จะประมดภาษ้อากรผลประโยชน์	,,	๒๔
	ว่าด้วยผลของพระราชทพยทเจริญชนคด้วยกาการประมุต	,,	๒๖
	ว่าด้วยตงชาหอดวงตรวจระรับตั้งเงินหอดวง	,,	๒๖

ว่าด้วยผู้รับพระมรดกฐานะอาภรณ์ตามประ โยชนัดคิดวิหังทำไกร หน้า ๒๗

ว่าด้วยผู้รับมรดกที่เกิดจากการที่ผู้รับพระมรดกคิดทำไกร ,, ๒๘

ว่าด้วยเงินกุดที่เมืองระนองทำไกร ,, ๒๘

ตำนานใบบอกพระยารัตนเศรษฐีเรื่องเงินกุดที่กำเริบ ,, ๓๐

ว่าด้วยเงินกุดที่เมืองภูเก็ตกำเริบ ,, ๓๒

ตำนานใบบอกพระยามนตรีศรีวิจิตรวงศ์เรื่องเงินกุดที่กำเริบ ,, ๓๓

ว่าด้วยเพิ่มกำลังรักษาเมืองภูเก็ต ,, ๔๓

โปรดให้พระยารัตนเศรษฐีเป็นพระยาตำราวงตุ้จวิต จางวาง  
กำกับเมืองระนอง ,, ๔๓

ตำนานตำราวงพระยารัตนเศรษฐีเป็นพระยาตำราวงตุ้จวิต ,, ๔๔

ตำนานตำราวงพระศรี โดหภูมิพิทักษ์เป็นพระยารัตนเศรษฐี ,, ๔๗

พระยาตำราวงตุ้จวิตจัดการเรื่องทวายสัมบัติ ,, ๔๘

พระยาตำราวงตุ้จวิตถึงอนิจกรรม ,, ๕๐

ตำนานตำราวงพระวราขทานคำจาวีต่องช่วยพระยาตำราวงตุ้จวิต ,, ๕๐

ตำนานจาวีตบ้ายที่ต่องช่วยพระยาตำราวงตุ้จวิต ,, ๕๔

ทรงตั้งหลวงบริรักษ์ โดหพิสัยเป็นพระอภัยมณีคหิศจักษิษา ,, ๕๖

ตอนที่ ๕ รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว  
ที่เมืองระนอง ,, ๕๘

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมแหตม

พระราชนิพนธ์ว่าด้วยเมืองระนอง	หน้า ๕๘
เสด็จจากเมืองตะกิงถึงเมืองระนอง	,, ๕๙
เสด็จประทับที่เมืองระนอง	,, ๖๕
เสด็จประพาสตลาดเมืองระนอง	,, ๖๖
เสด็จไปบ้านพระยาระนอง	,, ๖๗
พระราชทานชื่อสถานที่เมืองระนอง	,, ๖๘
เสด็จไปทอดพระเนตรที่ฝั่งศพพระยาดำรงสุจริต	,, ๖๙
ว่าด้วยการปกครองเมืองระนอง	,, ๗๐
เสด็จกลับจากเมืองระนอง	,, ๗๒
พระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๒
ดำเนินพระราชหัตถ์เตชาพระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๓
ดำเนินสำรวจพระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๔
โปรดให้พระยารัชฎานุประดิษฐ (คชขิมม) เป็น ผู้ว่าราชการเมืองครั้ง	,, ๗๗
ประวัติสังกุดฉนวนระนองสมัยเจ้ามณฑลเทศาภิบาล	,, ๗๗
ตอนที่ ๖ รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณเมืองระนอง	,, ๗๙
เสด็จเยี่ยมมณฑลทักษิไน	,, ๗๙
เสด็จถึงเมืองระนอง	,, ๘๐
พระราชทานพระแต่งตั้งราชศักดิ์คราดำหรับเมืองระนอง	,, ๘๑
คำถวายชื่อยมงคล	,, ๘๒

(๕)

พระดำริ์ตอบ	หน้า ๘๔
เสด็จประพาสที่ห้องขุ้ยตฤณระนอง	» ๘๗
ทอดพระเนตรรับอำมา	» ๘๘
เสด็จจากเมืองระนอง	» ๘๙
ลำดับวงศ์สกุลระนอง	» ๙๑
ตฤณระนองชั้นที่ ๑	» ๙๑
ตฤณระนองชั้นที่ ๒	» ๙๒
ตฤณระนองชั้นที่ ๓	» ๙๗

สำนักหอสมุด

# บัญชีรูป

๑	เหมืองแร่ตบูกเหมืองระนอง	หน้า ๒
๒	เหมืองแร่ตบูกเหมืองระนอง	๖๖ ๒
๓	ฮ่องซุ่ยพระยาคำวงศ์จรีต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๕๐
๔	ตลาดเก่าครึ่งพระยาคำวงศ์จรีต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๖๖
๕	ทางไปพุนารอนเมืองระนอง	๖๖ ๖๖
๖	พุนารอนเมืองระนอง	๖๖ ๖๖
๗	ทางเข้าบ้านผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง	๖๖ ๖๗
๘	สวนจันทร์ เมืองระนอง	๖๖ ๖๗
๙	กีดองดูบยาแดงคันแรก ของพระยาคำวงศ์ (คอซู้เจียง)	๖๖ ๖๗
๑๐	วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง	๖๖ ๗๐
๑๑	วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง	๖๖ ๗๐
๑๒	ฮ่องซุ่ยพระยาคำวงศ์จรีต (คอซิมก๊อง)	๖๖ ๗๒
๑๓	ฮ่องซุ่ย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบ๊)	๖๖ ๗๔
๑๔	รูปพระยาคำวงศ์จรีต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๘๐
๑๕	รูปพระยาคำวงศ์จรีต (คอซิมก๊อง)	๖๖ ๘๒
๑๖	รูปหลวงศรีรัตนมัตติ (คอซิมจั่ว)	๖๖ ๘๔
๑๗	รูปพระยาอภัยวงศตทศรักษา (คอซิมซิม)	๖๖ ๘๖
๑๘	รูปพระยาจรรยาภว โทคากร (คอซิมเต็ก)	๖๖ ๘๗
๑๙	รูปพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบ๊)	๖๖ ๑๐๐

รายนามพระยาณัฏฐราช  
ในรัชกาลที่ ๕

๑. บัณฑิตโรจ ด้มฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยาดังหาราช  
เดโชไชย (พิน)

๒. บัณฑิตเต็ง เอกศก พุทธศักราช ๒๔๓๒ พระยาดังหาราช  
ฤทธิไกร (บัว)

๓. บัณฑิตเมื่อย ไทศก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยาราชนครินทร์  
(เพ็ง เพ็ญกุล) ภายหลังเป็นเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง

๔. บัณฑิตแม ควีศก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยามหาอำมาตยาธิบดี  
(มั่ง สอนิวัตน์) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาธรรมวชิกรักษ์

๕. บัณฑิตออก จิตวาศก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยามหาอำมาตยาธิบดี  
(ชื่น กัดยานมิตร)

๖. บัณฑิตระกา เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๓๖ พระยาธรรมสารนิเทศ  
(พลับ อมาตยกุล)

๗. บัณฑิตอ นศก พุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาราชนครินทร์  
(บุญรอด กัดยานมิตร) ภายหลังเป็นเจ้าพระยารัตนบดินทร์

๘. บัณฑิตกุน ด้ปศก พุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาภักดีชุมพล  
(โหมศ อมาตยกุล)



(๘)

- ๘ บัณฑิต อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๑๘ พระยาศรีสังหเทพ  
(หวั่น ศรีเพ็ญ) ภายหลัง เป็น พระยามหาอำมาตยาธิบดี
- ๙ บัณฑิต นพศก พุทธศักราช ๒๔๒๐ พระยาไชยภูมิกษัตริย์  
(พุก ไชยติงพุกถนะ)
- ๑๐ บัณฑิต ตัมภทศิก พุทธศักราช ๒๔๒๑ พระยาจำเริญยศ  
(เดช)
- ๑๑ บัณฑิต เอกศก พุทธศักราช ๒๔๒๒ พระยาอนุกษัตริย์  
มณฑลเข็ญ (เผือก เค็ดนนทน์) ภายหลังเป็นพระยามหาวิเศษนาฏิกษัตริย์
- ๑๒ บัณฑิต ไทศก พุทธศักราช ๒๔๒๓ พระยานานาพิภพ  
(โต บุญนาค)
- ๑๓ บัณฑิต ตวิศก พุทธศักราช ๒๔๒๔ พระยารัตนโกษา  
(จีน จารุจินดา) ภายหลัง เป็น พระยาเพชรพิไชย
- ๑๔ บัณฑิต จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๒๕ พระยาราชวรานุกูล  
(เวก บุญยรัตพันธุ์) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช
- ๑๕ บัณฑิต เบญจศก พุทธศักราช ๒๔๒๖ พระยาไชยภูมิกษัตริย์  
(เถียร ไชยติงเสถียร)
- ๑๖ บัณฑิต ฉศก พุทธศักราช ๒๔๒๗ พระยามนตรีวิธยวงศ์  
(ชื่น บุญนาค)
- ๑๗ บัณฑิต ตัมภศก พุทธศักราช ๒๔๒๘ พระยาอนุกษัตริย์  
(พิง สุวรรณทัต)

(๕)

๑๘ ป๋จ๋อ อ๋ฮู่คัก พุทธศักราช ๒๔๒๘ พระยามณเฑียรบาล  
(คง ๔โรบด)

๒๐ ป๋กุน นพคัก พุทธศักราช ๒๔๓๐ พระยาธรรมสารนิติ  
(คาด อมาตยกุล)

๒๓ ป๋ชวด ฉั่มฤทธิคัก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยาเกษตรรักษา  
(นิต กมตานนท์)

๒๒ ป๋ฉดฺย เอกคัก พุทธศักราช ๒๔๓๒ พระยาธิบดีรามภาพ  
(เชี่ยม บุนนาค)

๒๓ ป๋ชวด โทคัก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยามหามนตรี  
(เวก ยมาภัย) ภายหลังเป็น พระยาอภัยรณฤทธิ์

๒๔ ป๋เถาะ ตริคัก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยาลีฬหราชเดโชไชย  
(โต บุนนาค) ภายหลังเป็น เจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์คัก

๒๕ ป๋มะโรง จัตวาคัก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยาพิไชย  
บริพัตร (ฉ่า บุนนาค) ภายหลังเป็นพระยาตากาโหมราชเสนา

๒๖ ป๋มะเส็ง เบ็ญจคัก พุทธศักราช ๒๔๓๖ พระยาไกรโกษา  
(เทศ ภูมิรัตน)

๒๗ ป๋มะเมีย ฉคัก พุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาเทเวศร์วงศ์  
วิวัฒน์ (ม.ร.จ. หลาน กุญชร) ภายหลังเป็น เจ้าพระยาเทเวศร์  
วงศ์วิวัฒน์

๒๘ ป๋มะแม <sup>TUDC</sup> ฉปัดคัก พุทธศักราช ๒๔๓๘ พระยาอุดมการบด  
(ม.ร.จ. คดี สุกข์สัน) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาวิชิตวงศ์วิวัฒน์ไกร

๒๘ บั้วอก อัฐศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๓๘ พระยาภานุวงศา (อ่วม)

๓๐ บั้วระกา นพศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๐ พระยาศรีพิพัฒน์  
(หงส์-สุจริตกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาศรีรัตนมนตรี

๓๑ บั้วจ้อ ตัมฤทธิศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาเพชรพิไชย  
(สิงโต)

๓๒ บั้วกุน เอกศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๒ พระยาอนุชิตชาญไชย  
(ทองคำ ดีเฮียว) ภายหลัง เป็น พระยาดำรงราชฤทธิไกร

๓๓ บั้วชวด ไทศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาศรีสังเทพ  
(เส็ง วิริยศิริ) ภายหลัง เป็น พระยามหาอำมาตยาธิบดี

๓๔ บั้วฉลุ ตร์ศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาทิพโกษา  
(หมาโต โชติกะเสถียร)

๓๕ บั้วชาด จัตวาศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาอภัยรณฤทธิ์  
(บุตร บุญยรัตพันธุ์)

๓๖ บั้วเกาะ เบ็ญจศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระยาเทพอรชุน  
(แจ็ก จารุจินดา)

๓๗ บั้วมะโรง ฉศก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาอนุชิตชาญไชย  
(สาย สิงห์เสนีย์)

๓๘ บั้วมะเต็ง ตัปต์ศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาประสิทธิ์  
ศักดิ์การ (สอาด สิงห์เสนีย์) ภายหลัง เป็น พระยาดังหเสนีย์

๓๙ บั้วมะเมย นพศักดิ์ พุทธศักราช ๒๔๕๘ พระยาบ้านเรอภักดี  
(เจิม ทมาตยกุล) ภายหลัง เป็น พระยาเพชรพิไชย

๔๐. ปีมะแม พุทธศักราช ๒๔๕๐ พระยาอินทวารวิฑู  
ลีทวารของเมือง (ม.ร.ว. ตบ สุกัน) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา  
อภัยราชา

๔๑. ปีมะแม-สัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาดีทวาร  
เดโชไชย (ม.ร.ว. อรุณ นัตถกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา  
บัณฑิตพรเสนาบดี

๔๒. ปีมะกา เอกศก พุทธศักราช ๒๔๕๒ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์  
(ม.ร.ว. เข็ม มาตาทกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาพระเดชา  
สุเรนทวารวิฑู

ในรัชกาลที่ ๖

๑. ปีมะแม โทศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาไพบุตย์ดมบดี  
(เดช บุญนาค)

๒. ปีมะแม ครวัดก พุทธศักราช ๒๔๕๔ พระยามหาวิเศษนาวิก  
(กระจำจ บรมศิริ)

๓. ปีมะแม จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาอนุกัมภราช  
มณฑลไชย (ม.ร.ว. บุ่ม มาตาทกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา  
ธรรมมาธิกรณวิฑู

๔. ปีมะแม เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระยาเวียงในนฤบาท  
(เจ๊ก เกตุทัต)

๕. ปีมะแม ฉศก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาศิริวงศา  
(ม.ร.ว. จิตร สุกัน)

๖ ปี่เกาะ ต่ปัดศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาราชนกุล

(อวม เปาโรหิตย์)

๗ ปี่มะโรง อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๕๘ พระยาอภัยภทรนฤทธิ

(เชย ยมาภัย) ภายหลังเป็นพระยาযมาภัยพงศ์พิพัฒน์

๘ ปี่มะเต็ง นพศก พุทธศักราช ๒๔๖๐ พระยาสัหราชเดโชไชย

(แย้ม ฉนนคร) ภายหลังเป็นเจ้าพระยามหินทรเทศานุฑิต

๙ ปี่มะเมี้ย ตัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๖๑ พระยาอรพงศ์

พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เข็น อิศวเสนา) ภายหลังเป็นเจ้าพระยา

๓๐ ปี่มะนม เอกศก พุทธศักราช ๒๔๖๒ พระยาธรรมจรรยา

นุกุลมนตรี (ทองดี โชติกะเสถียร)

๓๑ ปี่วอก โทศก พุทธศักราช ๒๔๖๓ พระยาญาณประกาศ

(เดือน ศุภศิริวิวัฒน์)

๓๒ ปี่ระกา คีร์ศก พุทธศักราช ๒๔๖๔ พระยาศรีธรรมราช

(เจิม บุญยรัตพันธุ์)

๓๓ ปี่จ้อ จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๖๕ พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร

(ม.ร.ว. สัทธ สัทกัน)

๓๔ ปี่กุน เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๖๖ พระยานเรนดิเบญจาทิก

(ถัด เค็ชรฐบุตร)

๓๕ ปี่ชวด ฉศก พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยาสุภรณศิริ

(ทองดี สุภรณศิริ)

(๑๓)

## ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑. ปี่ฉลุ สัปตศก พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยาน้ำเรอบริรักษ์

(สาย นมหาไชย)

๒. ปี่ฆาด อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยาบุรุษรัตนราช

พัฒน์ (นพ ไกรฤกษ์)

๓. ปี่เกาะ นพศก พุทธศักราช ๒๔๗๐ พระยาอิศรพัฒน์

(สนิท จารุจินดา) ต่อมา เป็นพระยาน้ำเรอภักดี

๔. ปี่มะโรง ตัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๗๓ พระยาภคตาใหม่

ราชเสนา (เด็ก ปาณิกบุตร)

๕. ปี่มะเต็ง เอกศก พุทธศักราช ๒๔๗๒ พระยามโหสถ

ศิวพิพัฒน์ (เชิญ ปรีชญาณนท์)

๖. ปี่มะเมีย โทศก พุทธศักราช ๒๔๗๓ พระยาโชฎ๊กราช

เศรษฐี (น้อง ไชยติกะพุกกณะ)

๗. ปี่มะแม ตวีศก พุทธศักราช ๒๔๗๔ พระยาประติพัทธภูบาล

(ค้อยเหต ณะระนอง)

## อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ

พระพุทธรังสรรค์	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระพุทธรนิมิต	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าฟ้าใหญ่ เจ้าฟ้ามงกุฎ	} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้าน้อย	พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
กรมขุนรามอิศริวงศ์	พระองค์เจ้าสุริยภรณี พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
พร้อมัง	} พระองค์เจ้ามิ่ง พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๒
กรมขุนเทษอดิศร	} ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระยาเทษอดิศร
กรมขุนพิพิธภูเบนทร	พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาล ที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
กรมหมื่นนุชิตชิโนรส	พระองค์เจ้าวสุกรี พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาล ที่ ๓ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะ กลางอยู่วัดพระเชตุพน ต่อมาทรงรับมหา สมณุตมาภิเษก เป็นสมเด็จพระปรมานุชิต ชิโนรส

ในบรรดาหัวเมืองทางแหลมมระดาที่คงมาแต่โบราณ เมืองชุมพร  
 ประทศดิศกับ เพื่อนอยู่ อย่างหนึ่ง ที่ไม่มี ตัวเมือง เหมือนเมืองไชยา  
 เมือง นครศรีธรรมราช เมืองพทลง เมืองหลังขงดา เมือง บัดตาน และ เมือง  
 ถดางเมืองตะกั่วทอง ทางฝ่ายตะวันตก ดงนมโบราณวัดอุปรากรอุยวิ ได้  
 ว่าเป็นเมืองมาแต่โบราณ แต่ตั้งเมืองชุมพร ชาวเจ้าผู้แดงหลังดงนี้ได้ ให้  
 คั้นหานักแดง ยังมีได้พบโบราณวัตถุเป็นสำคัญ บางที่จะ เป็นด้วยเหตุ  
 ๒ อย่างคือมีที่ทำนาไม่พอคนมากอย่าง ๑ อีกอย่าง ๑ อยู่ตรงคอแหลมมระดา  
 มีคนเป็นสมรมิรบพุ่งกันคร่งนั้น จึงไม่สร้างบ้านเมือง แต่ตั้งกองตั้งรักษา  
 เป็นเมืองตาม เมืองชุมพรจึงได้ มีกักต เป็นหัวเมืองขึ้นต่ออาณาจักร  
 ตกถึง พระเจหง ๒ ฝ่าย มาแต่โบราณ เมืองขึ้น ของเมืองชุมพร ทางฝ่าย  
 ตะวันออก มี ๔ เมือง ถ้านับแต่เหนือลงไปได้ คือ เมืองประทศ ๑  
 เมือง ท่าชะ ๑ อยู่ข้างเหนือ คือ เมือง ชุมพร เมือง ตะโก ๑ เมือง  
 หลงดง ๑ อยู่ข้างใต้ ทางฝ่าย ตะวันตก มี ๓ คือ เมืองตระ ๑ เมือง  
 มลฉวน (เคยจน อยู่ในแดนอังกฤษ) ๑ เมืองระนอง ๑

เมืองระนองอาณาจักรทางเหนือคือเมืองตระ ทางตะวันออกคือ  
 เมืองหลังดง ทางใต้คือเมืองตะกั่วทอง ทางตะวันตก เป็นทะเลและคือ  
 เขตต์เมืองมฉวน ใน พน เมืองระนอง เป็นภูเขา โดยมีมาก มีใคร มีทราบ  
 ราษฎรทำไร่นายากจึงมีใครมีผู้คนพดเมือง แต่ว่าเป็นท้องที่มแตรบทุก  
 บนภูเขาและตามทราบ ชาวเมืองจึงหาเลี้ยงชีพด้วยซดแตรบทุกขายมาแต่  
 โบราณ ฝ่ายรัฐบาลจะผ่อนผันให้ราษฎรเป็นลาตัก จึงกำหนดให้ส่งด้วย  
 ด้บุกแทนรับราชการอย่างอื่นมาตงแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนในสมัย



กรุงรัตนโกสินทร์ (เห็นจะเป็นเมื่อในรัชชกาลที่ ๓ หรือก่อนนั้นไม่ทราบแน่)  
 ใหม่ว่าภาชีรับผูกขาดอากรตีบุง คือจัดบำรุงการชดแค้นและมีอำนาจที่จะ  
 ชื้อและจะเก็บสิ่งตีบุงในแขวงเมืองนครตลอดตลงมาจนเมืองระนอง โดย  
 ขอมสัญญาตั้งตีบุงแก่รัฐบาลปีละ ๕๐ ภาวา (คิดอัตราในเวลานั้นภาวา  
 หนัก ๓๕๐ ชั่ง เป็นตีบุง ๑๕,๐๐๐ ชั่ง) เป็นอย่างนั้นมาจนปลายรัชชกาล  
 ที่ ๓ ครั้นเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๗ จีนคือชูเจียง (ซึ่งภายหลังได้  
 เป็นที่พระยาตำรวจฉวีรวิ มหิศร์ภักดี ผู้เป็นต้นสกุล ณ ระนอง) เข้ามา  
 ยื่นเรื่องราวต่อกระทรวง กระจายใหม่ ขอประมูลอากรตีบุง แขวงเมืองนคร  
 และระนองขึ้นเป็นปีละ ๕๓ ภาวา หรือคิดเป็นเงินราคาภาวาราคะ ๕๘ เหรียญ  
 รวมเป็นเงินอากรปีละ ๒,๐๖๕ เหรียญ ได้รับพระราชทานพระบรม  
 ราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณา  
 โปรดฯ ให้ตั้งเงินคอกชูเจียงเป็นที่หลวงรัตนเศรษฐีตำแหน่งขุนนางนายอากร  
 ตำแหน่งมา มีอำนาจของตราพระคชสีห์ที่หลวงรัตนเศรษฐี ความพิสดารดังนี้  
 ตราตั้งจีน (คอกชูเจียง) เป็นหลวงรัตนเศรษฐี

หนังสือ เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ สมุห  
 พระกระจายใหม่ มาถึงพระยาเพชรกำแพงสงคราม พระยาชุมพรและ  
 กรมการเมืองชุมพร เมืองนคร เมืองระนอง

ด้วยจีนเจียงเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร ทำเรื่องราวให้กราบ  
 บังคมทูลพระกรุณาว่า อากรตีบุงเมืองนคร หลวงจําวิญญานิชทำอยู่ที่  
 ระนอง ทังคา บางวัน ตีระตีบุงเป็น ๔ คำบด เป็นอากรปีละ ๕๐ ภาวา  
 จีนเจียงเห็นว่าที่เกิดแม่แร่ตีบุง ยังมี อยู่มาก จะขอชักชวนไทยจีนแขก

มาทำเหมืองใหญ่ เหมืองแร่ ขุดร่อน แม่แร่ ซึ่งที่ ปลายคลอง ปากจัน  
 ตำบลหนึ่ง หนึ่งของตำบลหนึ่ง ทั้งคาตำบลหนึ่ง พอนวังตำบลหนึ่ง  
 บางวันตำบลหนึ่ง ตระดั้มเป็นตำบลหนึ่ง กะเปอร์ ฟากแม่น้ำของ  
 หนึ่งของตำบลหนึ่ง ราวกรุดตำบลหนึ่ง ตำบลบางพระหนึ่ง แขวง เมือง  
 ตะโก ที่หาดทรายขาว ปลาย คลองตะโก ตำบล หนึ่ง เข้ากัน ๓๖ ตำบล  
 โรงกลอง เดิมตั้งอยู่ที่เมือง หนึ่งของ แล้ว จะขอ ตั้ง โรงกลอง ขึ้นใหม่ อีก  
 ที่บางพระ ตำบลหนึ่ง ปลายคลอง ปากจัน โรงหนึ่ง ราวกรุด โรงหนึ่ง  
 กะเปอร์ โรงหนึ่ง หาดทรายขาว โรงหนึ่ง แต่มีมะเส็งตีปดศกปีแรกทำ  
 จะขอประมุขอากาศขึ้น ทั่วเกล้าทั่วกระหม่อม ถวายแด่ ๓ ภาวาก่อน เข้ากัน  
 เป็นอากาศเดิมอากาศประมุขมีละ ๕๓ ภาวาก่อน ถ้าทำหมุดอากาศครบมีภาษา  
 กำไรจะบอกทั่วเกล้าทั่วกระหม่อมถวายขึ้นอีกทุกปี ๆ จึงนำเอาเรื่องราว  
 จันเจียงขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว  
 ทรงพระกรุณาตรัสเห็นเกล้าเห็นอกกระหม่อมสั่งว่า อากาศบุกเมืองตระ  
 เมืองระนองนั้น หาดวงจำเวญวานิช รับทำมาอีกหลาย ปีแต่ไม่เป็นภาคภูมิ  
 ขึ้นได้ อากาศจำนวน ปีเกาะเบ็ญจศักดิ์ มะโรง ก็ยังครั้ง จะให้หอดวง  
 จำเวญวานิช ทำอากาศบุกเมืองตระ เมืองระนองสืบต่อไป อากาศก็จะค้าง  
 ทบเท่ามากขึ้น ซึ่งจันเจียง จะรับทำอากาศบุกเมืองตระ เมืองระนอง  
 เดิม ๕๖ ภาวาก่อน ประมุข ๓ ภาวาก่อน เข้ากัน ๕๓ ภาวาก่อน ก็ให้จันเจียง  
 รับทำอากาศต่อไปเถิด โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จันเจียงเป็นทหอดวง  
 รัตนเศรษฐี นายอากาศ พระราชทานเลือกเซมเซมกานแยงศอกหนึ่ง เสื้อ  
 มังกรหน้าเงิน ศอกหนึ่ง แพรขาว ห่มแพรขาวหนึ่ง แพรขาวห่ม ผืนหนึ่ง ผ้า

ปมสั้นหนึ่ง ผ้าเชิงปมสั้นหนึ่ง ให้หอดวงรัตนเศรษฐีทำอากร ตำบล  
 หาดทรายขาว แขวง เมือง ตะโก ระนอง ท่งคา พอนรัง บางวัน  
 ด้ระดม เป็น บางพระ รัตกรุด ละเปอร์ ปตายุคทองปากจั่น แขวง  
 เมืองตระ เมืองระนอง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอังกฤษ เป็นอากรบดตะ ๔๓ ภาว  
 ๕๓ เดือน ๕ ซันคำ ๑ บมะตั้งตั้งปัดศกสืบไป กำหนดให้ ตั้งอากร  
 ดิบกุดคือ เจ้าพนักงาน ณกรุงเทพ พระมหานคร บดตะ ๒ งวด ๆ เดือน ๓๐  
 ตั้ง งวดหนึ่ง เดือน ๔ ตั้ง งวดหนึ่ง ให้หอดวงรัตนเศรษฐีตั้ง อากร  
 ดิบกุดงวด เดือน ๓๐ หนัก ๒๓ ภาว หาบ ๕๐ ซึ่ง งวดเดือน ๔ หนัก ๒๓ ภาว  
 หาบ ๕๐ ซึ่ง ให้ตั้งเสมอมีตะ ๒ งวด จงทุกงวดทุกปี อย่าให้ดับก  
 อากรของหอดวงรัตนเศรษฐีตั้งงวดตั้งไปแต่จำนวนหนึ่งได้ ถ้าจะตั้งเงิน  
 เข้าไป แทนดับก ก็ให้คิดเงินตั้ง ภาว ตะ ๔๘ เหยียบ ถ้าจะตั้ง ดิบกุด  
 ให้ตั้ง ๓๕๐ ซึ่ง ต่อภาว ให้หอดวงรัตนเศรษฐี ตั้ง โรงกวดงดดับกตั้ง  
 ดิบกุดในแขวงเมืองตระ เมืองระนอง เมืองตะโก อย่าให้ตั้งวงแขวง  
 ตั้งวง อำเภอเมืองอื่น เกิด ขริวิจาทกัน ด้วยที่เขตแดนเป็นอนชาติเดียว  
 ถ้าทำ อากรครบมีมีภาษี ถ้าไรก็ให้ บอกทุกเขตถ้า ทุกระหม่อมมถาย ซันออก  
 จะได้ เป็น ความชอบ กับ หอดวงรัตนเศรษฐีสืบต่อไป และให้ หอดวงรัตน  
 เศรษฐีทำอากรดับก โดยสัจย์ โดยธรรม ถ้าราษฎร ขุดร่อนแม่แก้ว ดิบก  
 จะเขามาตวงขึ้น โรงกวดงดดับกตวงมากน้อยเท่าใด ให้หอดวงรัตนเศรษฐี  
 กัดค่าไว้ให้กับ ราษฎร ให้ครบ อย่าให้ทำฎีกา ให้แก่ราษฎรใช้ ด้อย  
 แทนเงิน แทน ดิบกุด และ ซันเพอง ตุกคัม คัน วิสัยดำหรับ ตวง แม่แรง  
 ดิบกุนั้น มีอยู่สำหรับ โรงกวดงดแล้ว ให้หอดวงรัตนเศรษฐีเอาขึ้นเพอง

ดูกุ้มคันฉัตรของหลวง ซึ่งให้ออกมาสำหรับโรงกตวงนั้น มาใช้ด้วย  
 สำหรับคองแม่แร่ คับุก ของราษฎร อย่าให้ชั้นเพื่องดูกุ้มใหญ่แปลง  
 ปดอม มาคอง แว้คับุก ของราษฎรให้ เหลือเกิน ถ้าแะราษฎรได้แม่แร่  
 คับุกมาคอง ๕ โรงกตวง มากน้อยเท่าใดก็ คิดเงินให้ค่า แม่แร่ ของ ราษฎร  
 ให้ครบ อย่าให้ทำฎีกาให้ราษฎรเจ้าของแร่ให้ ได้ความยากแค้นเดือดร้อน  
 ถ้าสู้บดงได้ นำ แม่แร่ คับุก จะทำเป็นคับุกย่อยใช้ ด้วยช้อขายกันกลางบ้าน  
 กลางเมือง ก็อย่าให้ เรียกเอาเศษคับุกเลย ถ้าผู้ใดจะเอาคับุกกับคับุก  
 ย่อยไปช้อขาย จำหน่ายนอกประเทศ ก็ให้เจ้าเมือง กรมการ นายอากร  
 กำกับกันตราคาคับุกกับคับุกย่อยเรียกเศษคับุกมาราตะ ๒ เหรียญ อย่าให้  
 ผู้ใดเอาคับุกกับคับุกย่อย ซึ่งยังไม่ได้ ตัดตรา เรียกเศษ คับุกออกไป  
 ช้อขายนอกบ้านนอกเมืองใด เป็นอันตรายทีเดียว ถ้าเรียกเงินเศษ คับุก  
 จำนวนนี้ไม่ได้ มากน้อยเท่าใด ก็ให้เจ้าเมืองกรมการทำทางว่าจำนวน  
 เงินเศษคับุกบน เทานั้น บอกส่งเงิน และ ทางว่าว เข้าไป ยัง กรุงเทพ  
 พระมหานครจงทุกปี ได้ทำตราเหล็กสำหรับตอกพิมพ์คับุกกับ คับุกย่อย  
 มอบให้ออกมา กับ หลวงรัตนเศรษฐี ด้วยแล้ว ก็เป็นอย่างธรรมเนียม  
 นายอากรคนใหม่คนเก่ารับ อากร ต่อกัน นายอากรคนใหม่ต้องรับรอง  
 แะโรงกตวง โรงกตี่ เรือใหญ่ เรือน้อย เครื่องมือใช้ ด้วยแม่แร่  
 มุตตะกาง แะถ่าน ค้อนายอากร คนเก่า คิดราคาให้นายอากร คนเก่า  
 ตาม อย่าง ธรรมเนียม เมืองพังงา เมือง ตะกั่วป่า ท่ามาแต่ก่อน อนึ่งให้  
 หลวงรัตนเศรษฐีกำชับห้ามปรามบ้างแะทาสต์สมัครพรรคพวกซึ่งทำอากร  
 ด้วยกันนั้น อย่าให้คบหากันเป็นโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ถักข่างม้าโคกกระบือ

เครื่องขัตติยคุณ ของ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร ตกค่าฉ้อฉล  
 ทางบกทางเรือ ให้ ได้ ความยากแค้น เดือดร้อน และ ซอซาย สิ้นของต้อง  
 ห้าม กระทำ ให้ ผิด ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ห้าม ปราบ แก้ใหม่ แต่  
 ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้ อนึ่งเทศกาด พระราชพิชิตบุรุษดำรท ก็ให้หลวงรัตน  
 เศรษฐีไปพร้อมด้วยเจ้าเมืองกรมการเมืองระนองพระอาราม บ่ายหน้า  
 คอกกรุงเทพพระมหานคร กราบถวายบังคมรับพระราชทาน นำพิพัฒน์สัตยา  
 ม ๕ ครั้ง เต็มอ จงทุกบออย่าให้ขาด ครนดุงทองตราเงิน ให้หลวงรัตน  
 เศรษฐีพร้อมกรมการเมืองชุมพร กรมการเมืองตระ กรมการเมืองระนอง  
 จำตองตอกทองตราเงิน แดงตั้งคนตราตั้งให้หลวงรัตนเศรษฐี ทำอากร  
 เมืองตระ เมืองระนอง เมืองตะโก ดับไป

หนังสือมาณวนของคารเดือน ๓ ขัน ๕ คำ จตุศักราช ๑๒๐๖ ปีมะโรง

นักษัตริศก ( พ.ศ. ๒๓๘๗ )

ตราวิปคน กอตาพ ประจำครั้ง ตรา พระคชด้หันอย ประจำ นัก  
 จินคอชู้เจียงผู้ ได้ เป็นทหหลวงรัตนเศรษฐี นเป็นจันฮักเกยง เกิดท  
 เมืองเจียงจิวหูใน ประเทศจัน เมื่อ ปมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๐ ครน ภาย  
 ได้ ๒๕ ปี ออกจาก เมืองจันมายังเกาะหมาก ประกอบกรรมกรเป็น  
 อาชีพพอธระดมได้ทุนบ้างแล้ว เข้ามายูตงค้าขายในพระราชอาณาเขตค  
 ทเมืองตะกวดป่า ได้ อาศัย ความอุปการะ ของ ท้าเดเทศุนทร ซึ่งเป็น  
 ศักรมทุนทำการค้าขาย อยู่ในจังหวัดนั้น ครน ทำมาหากิน มีทุนมากจน  
 เห็นว่า ทเมืองพงงา เป็น ท้าเด การค้าขายคกกว่าทเมืองตะกวดป่า จึงไปตง  
 บ้านเวอน อยู่เป็นหลกแห่ง ที่ตตาดเมืองพงงา จนทำมาหากินได้ ทุน

ทพย บรบริณ ษณ จึงคิดต่อ เวือ ก่าบั้นไบาดำหนงแถวตงเรอนนไปเทย  
 คชชย วับชือ ดันค้ำ ทเกะหมาก เทยว ชยคตม หัวเมือง ชยทะเล  
 ตระนคกไปจนตงเมืองระนองเมืองตระ และวับชือตันค้ำตามหัวเมือง  
 เหลถานนมตบुकเป็นค่น ไปชยยังเกะหมาก อาศัยกาวทเทยวคชชยเช่น  
 จึงได้ วับเบะแถททามาหาตงประโยชน์ทางหัวเมืองฝ้ายทะเลตระนคก มา  
 เห็นว่าเมืองระนองเป็นค้ำเตมตบुक แต่ผู้ทักการชชทหาคชชยยังมีนอย  
 อาจจะตงทามาหาเจยงชฟได้ ด้วยค้ำตบुकทเมืองระนอง ให้เป็นการใหญ่  
 ได้ชนโดยมิตองแยงชงกบผู้ใด จึงได้เข้ามาขอผลชากรตบुकเมืองระนอง  
 ภายหลังยกครอบควัวชยมา ตงกมิตำเนาอยู่เมืองระนอง บ้านเคมท  
 คตตเมืองพงงา กยงให้รทษาได้ เห็นจะเป็นด้วยไม่ประมาท หมายถึง  
 ถ้าทักการอชฟท เมืองระนองไม่สำเรจ ก็ จะกลับไปอยู่ท เมืองพงงา  
 บานคเมืองพงงานน ยงรทษาได้ เป็นทระจกตอมา จนตง ชนบคทหถาน



ตอนที่ ๒

ยกเมืองระนองเป็นหัวเมืองจัตวา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๓๘๗ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาล

นั้น ตำแหน่ง เจ้าเมือง ระนองว่าง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า  
เจ้าอยู่หัว ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ดััญญาบัตร  
เลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็นพระรัตนเศรษฐี  
เจ้าเมืองระนอง แต่ยังคงเป็นเมืองขึ้นของเมืองชุมพรต่อมา มีฉาเนา  
คราพระคชด้หน้าเมือง ดิงน

ทรานำเมืองตงพระรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง)

เป็นเจ้าเมืองระนอง

หนังสือเจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากฏกรมพาทู ดมฺห  
พระกระดาใหม่ มาถึงพระยาเพชรกำแหงสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมือง  
ชุมพร ดิงยมโบบอกเข้าไปแต่ก่อนว่า หลวงระนองป่วยถึงแก่กรรม  
ที่เจ้าเมืองว่างเปล่าอยู่ จึงนำหนังสือบอกพระยาชุมพรจนกราบบังคมทูล  
แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบได้ ฝ่าละอองธุลี  
พระบาทแล้ว มีพระบรมราชโองการครัดเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมสั่งว่า  
เมืองระนองเป็นเมืองอากรดับกษัตริย์ฝ่ายทะเลตะวันออก ด้อยแหลมเขตต์แดน  
ใกล้กับอังกฤษสำคัญอยู่ เจ้าเมืองยังหามัดตัวไม่ จะได้ ใจแก่ราชการ  
ไม่ได้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าหลวงรัตนเศรษฐีทำอากรดับมาชานาน

หลายนับ เงินภาษีอากรของหลวงมิได้ขาดค้างเกยวของ แดงก็เป็น  
 คนผู้ใหญ่อาวรีรอบคอบ กรมการเมืองระนองก็รักใคร่นับถือพอจะเป็นที่  
 เจ้าเมืองระนองก็จุกทุกซอกของไพร่บ้านพดเมืองสืบต่อไปได้ จึงโปรดเกล้า  
 โปรดกระหม่อมพระราชทานสัญญาบัตร ตั้งให้หลวงรัตนเศรษฐี เดือน  
 ขึ้นเป็นที่พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการ (๑) เมืองระนองถือศักดินา ๘๐๐  
 ไร่ โปรดพระราชทาน ถาดหมาก คนโทกาไหล่ทอง ส้าหรับหนึ่ง เต้า  
 เข็มซาบรดควหนึ่ง เต้า มงกรห้าเต้า อย่างจันทวหนึ่ง ผ้าเช็ดหน้า  
 เขียน สายทอง ผืนหนึ่ง แพรขาว ย่นหนึ่งไก่ เพดาะหนึ่ง ผ้าหม่นอน  
 บักทอง มีซบผืนหนึ่ง ผ้าปูมผืนหนึ่ง หมวกจุกทองคำ อย่างจันทวหนึ่ง  
 ให้พระรัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง ออกมารับจุกทุกซอกของ  
 ขานาปราชาราษฎรทำราชการฉลองพระเดชพระคุณสืบไป ถาดหมาก  
 คนโทเงิน ซึ่งโปรดพระราชทาน ส้าหรับที่หลวงระนองเศรษฐีนั้น โปรด  
 พระราชทานให้แก่หลวงโศภณผู้ช่วยราชการ และเมืองระนอง ขึ้นอยู่  
 กับเมืองชุมพร ให้พระรัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการเมืองระนองฟังบังคับ  
 บัญชาพระยาชุมพร ให้ปลัดจุกกรมการเมืองระนอง ฟังบังคับ  
 บัญชาพระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง แต่ซึ่งชอบด้วย  
 ราชการ จงทุกประการ อย่าให้ถือเปรียบ ขัดแย้งกัน ให้เสีย  
 ราชการไป แต่สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

(๑) คำว่า "ผู้สำเร็จราชการ" ใช้ในหนังสือครั้งรัชกาลที่ ๔ หมายความว่า  
 เป็นผู้บัญชาการ มาใช้เป็นที่สูงศักดิ์ต่อในรัชกาลที่ ๕



ให้ พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนองตั้งใจทำราชการ  
 ตลอด พระเดชพระคุณ โดย สุจริต ให้ มีจิตศ โอบอ้อมอารี แก่สมณ  
 พราหมณาจารย์กรมการไพร่บ้านพลเมืองลูกศิษยานุศิษย์ ให้ อยู่เย็นเป็นสุข  
 อย่ากระทำให้ ช่มเหง กรมการไพร่บ้าน พลเมือง ให้ ได้ ความยาก แค้น  
 เดือดร้อน แต่สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

ประการหนึ่ง กรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยอย่างเปด่าอยู่ เห็นว่าผู้ใดได้  
 ราชการดีก็ให้ปรกษากับพระยาชุมพร จัดแจงตั้งแต่งขึ้นไว้ ให้ครบตาม  
 ตำแหน่ง แล้วให้ พระยาชุมพรบอกเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร เจ้า  
 พนักงานจะได้ ตั้งแต่งออกมาให้ ตามอย่างตามธรรมเนียม

ประการหนึ่ง ถ้าราษฎรจะเกยวชของด้วยคดีฟ้องหากกล่าว โทษแก่กัน  
 เป็นแต่ความ เล็กน้อย ก็ให้ พระรัตนเศรษฐี และกรมการ พิจารณา  
 ว่ากล่าวให้สำเร็วจ้ที่เมืองระนอง ถ้าเป็นความหนักโทษข้อใหญ่ให้ส่งไป  
 ยังเมืองชุมพร ข้าราชการกล่าวตามอย่างตามธรรมเนียมสืบมาแต่ก่อน  
 ก็จะพิจารณาพิพากษา ว่ากล่าวคดีของราษฎรให้เป็นยศเป็นธรรม โดย  
 ขอบกษญาณ อย่าเห็นแก่หน้าบุคคลตามผิดดินจ้างดินบนเข้าด้วยฝ่าย ใจก็  
 ฝ่ายจำเลย กذبเท็จเป็นจริงกذبจริงเป็นเท็จ กذبเบียดเบียนขอความ  
 แผลเป็นชนะ ชนะเป็นแพ้ ให้ราษฎรได้ความเดือดร้อนยากแค้น  
 และกระทำให้ ผิดด้วยพระราชากำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่ แต่  
 สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

อนึ่งถ้าเป็นระดูการถึงเขตต์ภคทานา ให้ศึกเตือนว่ากล่าวแก่อาณา  
 ประชาราษฎร ให้ ชัก ชวนกัน ทำไร่นาให้เต็ม ภาคภูมิ ให้ ได้ ผล เมตต์เข้า

จงมาก จะได้เป็นคำตั้งราชการทำบุญให้ท่านเป็นกุศลสืบไป แล้วให้  
บอกรายงานนำส่งเข้าไปยังเมืองชุมพรเมือง ๆ เมืองชุมพรจะได้บอกเข้า  
ไปณกรุงเทพพระมหานคร

อนึ่งด้วยดำอากร ซึ่งชนทอพระคลัง มีอยู่ในแขวง เมืองระนองมาก  
น้อยเท่าใด ถึงงดถึงปีจะตั้งก็ให้พระรัตนเศรษฐีว่ากล่าวแก่เจ้าพนักงาน  
ให้คุมเอา ด้วยดำอากร ของทอด เข้าไปส่ง ยังเมืองชุมพร จงทุกงวด ทุกปี  
เมืองชุมพรจะได้ส่งเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร

ประการหนึ่งให้พระรัตนเศรษฐีชำระบัญชีค่าส่วยและเดขสัมพัทธ์จร  
อาศัย เดขสำหรับเมืองจะโจทก์ไปอยู่แห่งใดตำบลใด ก็ให้ชำระเอา  
ตัวคนมาอยู่ตามเดิมแล้วให้รับบัญชีเดขไพร่พลเมือง สัมถึงกิดพันข้าพระ  
โยมตั้งซึ่ง ส่วยต้อง กอง ช่าง คราภูมิ คั้นห้าม มีอยู่ ณแขวง หัวเมือง ระนอง  
มากน้อยเท่าใด และเดขพลเมือง เดขด่าน เดขกองนอก คงสักหมวดใด  
กองใดให้คิดเอาบัญชีให้รู้จำนวนเดขไว้ ให้แน่นอน มีราชการชุกค่าคั้น  
มาประการใด จะได้ทะเกณต์ ราชการทันทั่วทั้งที่

อนึ่งเดขหมวดใดกองใดซึ่งหมดหนไปแอบแฝงอยู่ มิได้สักชื่อมือ  
ใช้ราชการแผ่นดินนั้น ให้พระรัตนเศรษฐีว่ากล่าวชักชวนเกลี้ยกล่อม  
ให้มาตั้งบ้านตั้งเรือนให้เป็นภาคภูมิ ดังทำมาหากินที่บ้านเมืองบริบูรณ์  
มังคังจะได้ ใช้ราชการสืบไป

และทุกถวนหนทางทะเลเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม พระรัตนเศรษฐีจะตั้ง  
เงินอากรขึ้นมาณเมืองชุมพรหน หนทางคงแต่เมืองระนองจะนาเมืองตะ  
TUDC 22/04/2563

ทางเปลี่ย จะคุมเงินมาแต่ ตามดำฟัง กรมการ เมือง ระนอง จะไว้ใจ  
 ไม่ได้ ให้ พระยาชุมพร แต่งกรมการ ไปรวบรวมกรมการ เมือง กระจัดแจง  
 เรือไปรับของกินขนมาส่งที่ท่าหนึ่ง ๒ ท่า มาถึงเมืองชุมพร แล้ว ก็จัดแจง  
 เรือและกรมการกำกับคุมเอา เงินอากร ของทอดง ส่งเข้าไปให้ ถึง กรุงเทพ  
 พระมหานคร อย่าให้ เป็นอันตราย ตามทางได้ เป็น อันขาด ที่เคย

อนึ่งถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้ พระรัตนเศรษฐี กรมการ  
 และขุนหมื่นนายอำเภอของเมืองระนอง ไปพร้อมด้วยกรมการณัดจาง  
 ขาวรวมกระทำสัตยาณัติศย์ ต่อใต้ ฉาตะของชุดพระบาท กราบถวายบังคม  
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาท สมเด็จพระปิ่นเกล้า  
 เจ้าอยู่หัว รับพระราชทานถินาพระพิพัฒน์ ถ้อยคำ บัระ ๒ ครั้ง ตาม  
 อย่างธรรมเนียมจงทุกปีอย่าให้ ขาด

ประการหนึ่งจะมี ใจประดิดพิทรรักใคร่ดูถูด่างหลานสาวกรมการ และ  
 อาณาประชาราษฎร์ผู้ใด ก็ให้ แต่งเฒ่าแก่ ไป ว่ากล่าว ดัดชอบ อย่าง  
 ธรรมเนียม ห้าม อย่าให้ กระทำ ช่มเหง ดูด คร่า เขา ถูกล้าง หลานสาว  
 กรมการและอาณาประชาราษฎร์มาเป็นภรรยา ให้ ราษฎรได้ความ ยาก  
 แค้นเดือดร้อนแต่ ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

อนึ่ง เมืองระนอง อยู่ชายทะเล ดัดอแหลม จะไว้ใจ ก่ ราชการไม่ได้  
 ให้ พระรัตนเศรษฐี TUDC 22/04/2563 จัดแจงเรือและคนส่งรพไป ด้วยเครือของ ศัสตราวุธให้  
 พร้อมส่งรพ ลาดตะเวนรักษาปากน้ำ ตาม อำเภอข้าง เมือง ระนอง จง

กวดขัน อย่าให้สัตว์ศัตรู เต็ดตอดเข้ามา กระทบร้ายแก่ โรงกตั้งและ  
บ้านเมืองได้ เป็นอันตราย แล้วคอยระวังสืบต่อนักจ้าวคราวราชการ ได้  
ข้าวงราชการมาประศารโคกให้เร่งรีบ บอกไปยังเมืองชุมพร และหัวเมือง  
ต่อกันโดยเร็ว เมืองชุมพรจะได้ บอกส่งเข้าไปยังกรุงเทพพระมหานคร

ประการหนึ่ง พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง ทำ  
ราชการสนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว  
ถ้าราชการ ผันแปร ประการใด ก็ให้คิด ขาน ถอน ปราบ ผันแปร โดย ข้อ  
ราชการให้ ชอบจงทุกประการ สู้แต่ อย่าให้ เสียราชการไปได้

หนึ่งให้ พระรัตนเศรษฐี กำกับห้ามปรามบุตร ภรรยา เสมียน ทนาย บ่าว  
และทาส อย่าให้คบหากันเป็นโจรผู้ร้าย ปล้นสะดม ฆาตกร ฆาตกรรม ฆาตกรรม  
พศิกุ ทองเงิน เครื่อง ทรัพย์ ของ ส้มฉุน ขี้พราหมณ์ อาณา ประชากร ฆาตกรรม  
ถูกคำอาณัติ และทำตายพระพุทธรูป พระสถูปพระเจดีย์ พระวิหาร การ  
เบียดเบียน วัดวาอาราม ซ้ำข้างเฮงและชานาย ซ้ำสัตว์ อันมีคุณ ศัก  
ต้นไม้อันมีผล ซ้ำขายสิ่งของต้องห้าม กระทำให้ ผิดด้วยพระราชกำหนด  
กฎหมาย ห้ามปรามเก่าใหม่ แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เป็นอันตราย ที่เดียว

ครั้นตฤของศรانیไซ้ ก็ให้ พระยาชุมพร กรมการ จำของ ดอกเขาทอง  
ตราตั้งไว้ ประทอนตั้งตนศรانی และ ศรา จำนำ เลขสำหรับ ทศารบาญ  
บัญญัติ เลขสมพลเมือง กฎหมายกระตงความเก่าใหม่ ซึ่ง มี อยู่

TJDC 22/04/2563

สำหรับเมืองระนองมากน้อยเท่าใด ให้แก่พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จ  
ราชการเมืองระนองเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณสืบไป

หนังสือมาณวันพุธ เดือน ๓๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๖

ป. ขาดนศก

ตราอุปคนถือดาบประจำครั่ง ตราพระคชสีห์น้อยประจำฉนัก

ต่อมาความปรากฏว่า รัฐบาลอังกฤษ จัดการ ปกครองหัวเมือง ซึ่ง  
ได้ ไปจากพระมังกวอดชินอัน โดยดำทับ มาถึงที่ ค้อแดน พระราช อาณาเขตต์  
ทางทะเล ตะวันตก พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรง พระ  
ราชดำริ ว่า เมืองตระ และ เมือง ระนอง เป็น เมืองขึ้น อยู่ในเมืองชุมพร  
จะรักษา ราชการ ทาง ชายแดนไม่ สะดวก จึงโปรดฯ ให้ยก เมืองตระ  
และเมืองระนองขึ้น เป็น หัวเมือง จัตวา ขึ้น ตรง ต่อกรุง เทพฯ ส่วน  
เมืองระนองนั้น ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน บรรดาศักดิ์ พระรัตน  
เศรษฐี (ค้อชูเจียง) ขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง  
เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๕ มีตำแหน่งตราตราพระคชสีห์ นำเมืองดังนี้

สำเนาสารตราเมืองตั้งพระยารัตนเศรษฐี (ค้อชูเจียง)

เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง

ข้าราชการ ท่านเจ้าพระยา อัครมหาเสนาฯ มาถึง หลอดศรี

โตหมื่นผู้ช่วยราชการ หัวดวงอินทรีปัดดี หลอดพรหมภักดี กรมการ

ผู้รักษาเมืองระนอง

ด้วยมี พระบรมราชโองการ มาณพระบิดาทูลตั้งมหาท้าวตั้งเหนือ  
 เกต้า ๑ ตั้งจำ เมืองระนองแต่ ก่อนเป็นเมืองขึ้นเมืองชุมพร บ้านเมือง  
 ก็อยู่ ในป่าดงรกร้างหาเป็นภูมิฐาน บ้านเมืองไม่ ทรงพระกรุณาโปรด  
 เกต้า ๑ จึงให้ พระรัตนเคศวรผู้ ให้เป็นผู้สำเร็จราชการรักษากันเมือง พระ  
 รัตนเคศวรผู้รักชวน เกตียกถ่อมไทย จึงให้ มา ตั้งบ้านเรือน ทำมาหากินอยู่  
 เย็นเป็นสุข บ้านเมืองบริบูรณ์ มั่งคั่งชนกกว่าแต่ก่อนมาก พระรัตนเคศวรผู้  
 รับทำราชการกับพระราชทรัพย์ ของหลวงท้าวมากชนกว่าแต่ก่อน พระรัตน  
 เคศวรผู้เข้ามาเฝ้าทูลละออง ๑ ครองทรง พระราช คำว่าว่า พระรัตนเคศวรผู้  
 ทำราชการสนองพระเดชพระคุณมา ช้านาน หา มี ระวังในข้อราชการ แต่  
 ตั้งหนึ่งตั้งใดไม่ เป็นคนมีความชอบมาก พระรัตนเคศวรผู้ ก็เป็นผู้ ใหญ่  
 ควรจะเลื่อนบรรดาศักดิ์พระรัตนเคศวรผู้ขึ้นให้ควรแก่ความชอบ จะได้เป็น  
 พระเกียรติยศ แก่ นานา ประเทศ จึงโปรด เกต้า ๑ พระ ราชทาน  
 ตัญญาบัตร เลื่อนพระรัตนเคศวรผู้ ขึ้นเป็นที่พระยารัตนเคศวรผู้ ผู้สำเร็จ  
 ราชการเมืองระนอง ให้ ถอดศักดินา ๒๐๐๐ ให้ พระราชทาน เครื่องยศ แก่  
 พระยารัตนเคศวรผู้ หมวกจีโบดำจุททองคำ ๑ ตุ๊กประคำทองคำ ๑  
 ถาดหมากทองคำ ๑ โคนโททองคำ ๑ เสื้อมังกร ๑ เสื้อเข้ม ขาบ ๑  
 ผ้าด้านหม่นอนผืน ๑ ผ้าแพรดั่งชมพูสีบแถบ ๑ ผ้าแพรจีนเจ้า ขาดเพดาะ ๑  
 ผ้าปูมเขมรผืน ๑ รวม ๓๐ ตั้ง ให้ ยก เมือง ระนองมา ขึ้น กรุงเทพ ๑  
 และให้พระยารัตนเคศวรผู้ ตั้งใจทำราชการสนองพระเดชพระคุณ ประพฤติ  
 การแต่ทชอบที่ควรต่างพระเนตรพระกรรณ โดย พระราช กำหนด กฎหมาย  
 กิจชำนก้านบำรุงบ้านเมืองให้บริบูรณ์มั่งคั่งให้ ยิ่งชนกว่า แต่ก่อน ให้ตั้ง

แก่ทรงพระมหากรุณาฯ ขบเจียง จะได้นำความเจริญถาวรสืบต่อไป ถ้ามี  
 ราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ พระยารัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการกรมการนอก  
 ให้กรมการถือเข้ามาวางแวงกรุงเทพฯ ฯ ตามกระทรวงเหมือนอย่าง  
 หัวเมืองชนกรุงเทพฯ ฯ ทั้งปวง ถ้าถึงกำหนดตั้งเงินภาษีอากรตึก  
 พระราชทรัพย์ ของหัวเมืองใด ก็ให้บอกหนังสือแจ้งกรมการคุมเจ้า  
 ไปส่งต่อเจ้าพนักงานกรุงเทพฯ ฯ ขอให้เงินอากรพระราชทรัพย์ ของ  
 หัวเมืองค้างดวงจดไปได้อันถึงเทศกาศพระราชพิธีศรัทธาจารย์ ก็ให้  
 พระยารัตนเศรษฐีไปพร้อมด้วยพระหอดวงขุนหมื่นกรมการนายอากร นาย  
 กอง นายหมวด ณพระอารามจำเพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า พระธรรม  
 เจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าต่อกรุงเทพฯ ฯ กระทำตั้งยานยนต์ยศต่อใต้  
 ฝ่าตะของชุดีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กราบถวายบังคม  
 รับพระราชทานนาพระพิพัฒน์ สัตยาปัดระ ๒ ครั้ง ตามอย่าง ขรรมนิยมอย่า  
 ให้ขาด และให้พระยารัตนเศรษฐีประพฤติการรักษามานเมืองตามพระ  
 ราชสัญญาบัตรและท้องตราตงออกมากครั้งนครั้งก่อนจงทุกประการ

ตำรวจมาณฉัน ๒ ๆ ๘ คำ บังจัจตวาคัก

๓๐

ในคราวที่พระราชทานสัญญาบัตรพระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง)ณ  
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ  
 ราชทานสัญญาบัตรนายคอซิมก้อง (ซึ่งได้เป็นพระยารัตนเศรษฐีและ  
 พระยาคำรงสุจริตเมื่อนโรชชกาลที่ ๕) ผู้เป็นบุตร ให้เป็นทหอดวงค์  
 โถงภูมิ ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนองด้วย.

TUDC 22/04/2563





กรุงเทพฯ ทั่วทั้งทำภาษาอากรเป็นอาชัพใหม่ ใครปรารถนาหรือกตัญจะรับไป  
 เก็บ ภาษาอากร ถึงเมืองระนอง พวกที่ขยู่ในท้องถื่นก็ไม่มีคนและกำลัง  
 พอดีจะปร่มตัสพระยารัตนเศรษฐ์ได้ ภาษาอากรที่เก็บณเมืองระนองใน  
 สมัยนั้น มี ๕ อย่าง คือเก็บภาษิตบูกที่ออกจากเมืองอย่าง ๓ เก็บภาษิตินคา  
 ชาเขาเมือง ๓๐๐ ชก ๓ คาม ราคา อย่าง ๓ อากร ผืน อย่าง ๓ อากร ด้รา  
 อย่าง ๓ อากร บ่อนเบย อย่าง ๓ เรียก รวมกัน ทั้ง ๕ อย่างว่า "ภาษ  
 ผดประ โยชน"

ลักษณะการที่ให้ผู้จรรษาการเมืองรับผูกขาดเก็บภาษิตผดประ โยชน  
 ดังว่ามา ดูเหมือนจะจัดขึ้นที่เมืองระนองก่อน ครั้นเห็นว่าเป็นประโยชน์  
 ดั่งจึงขยายต่้อออกไปถึงเมืองที่ใกล้เคียง คือเมืองตะกั่วป่า เมืองพังงา  
 และเมืองภูเก็ต ที่เป็นประโยชน์ข้อสำคัญนั้น คืออำนาจในการปกครอง  
 และอำนาจในการเก็บภาษิตอากร รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การที่  
 รวมอำนาจเช่นนั้น ถ้าเป็นแต่แต่ตุดหนึ่งดูเหมือนจะเป็นทางให้ราษฎร  
 ได้ความเดือดร้อน เพราะเจ้าเมืองจำกัดของเก็บเงินภาษิตอากรตั้งพระคลัง  
 ให้ ได้ บละ เท่านั้น ๆ ถ้าเก็บได้ มาก กว่านั้น ขึ้นไป เท่าใด ก็เป็นกำไร ของ  
 เจ้าเมือง ถ้าเก็บได้น้อยไป เจ้าเมืองก็ต้องขาดทุน เจ้าเมืองมีอำนาจ  
 บังคับบัญชาราษฎรได้ก็มักจะเรียกเร่งเอาเงิน ภาษาอากรให้เกินพิกัดอัตรา  
 เพื่อหากำไร แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น ด้วยมีเครื่องบงกชอยู่ใน  
 ทางเศรษฐ์กิจ คือหัวเมืองเหล่านี้คนพลเมืองมีน้อย แต่มีแร่ดิบ  
 ซึ่งเป็นของมีราคาอยู่ในแผ่นดินมาก จำต้องมีคนมากสำหรับเป็นแรงงาน  
 ขุดแร่ดิบขึ้นจำหน่ายจึงจะเกิดผดประ โยชนมาก เจ้าเมืองที่รับทำภาษ

ผลประโยชน์ไม่ใช่แต่จำเป็นต้องปกครองเอาใจมิให้ราษฎรในท้องถิ่นถึงถิ่น  
 ถานไปอยู่อื่นเท่านั้น ยังต้องพยายามชวนชวยหาคนจากที่อื่นเข้ามา  
 อยู่ในเมืองเพื่อเพิ่มเติมแรงงานสำหรับชุดคูปองใหม่มากขึ้น อีกประการ ๓  
 ถายมมีผู้คน เข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น เพียงใด กำไร ของเจ้าเมือง  
 ซึ่งพึงได้ ใน ภาษ่อักษรทั้ง ๕ อย่าง ซึ่งรวมเรียกว่า ภาษผลประโยชน์ ถึง  
 มากขึ้นเพียงนั้น ความอันเป็นเครื่องบงกชมิให้เจ้าเมืองกดขี่ราษฎร  
 ในเมืองของคนอยู่ในตัว

พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ปกครองท่านำรุงเมืองระนอง  
 โดยวิธีตั้งถาดำมา บ้านเมืองก็มีความเจริญ ดั่งจนควมทรัพย์สมบัติ  
 เพิ่มพูนขึ้น ได้ตั้งห้างโกหงดอนขนกเมืองเกาะหมากสำหรับซื้อขายสินค้า  
 ของเมืองระนอง และขยายการทำเหมืองแร่ดีบุกข้ามเขาบรรทัดเข้ามา  
 จนในแดนเมืองหงส์ดอน ใช้ทุนและกำลังของห้างโกหงดอนนำรุงการ  
 ค้าขายในเมืองหงส์ดอนเจริญขึ้นอีกเมือง ๓ จึงโปรด ฯ ให้ยก เมือง  
 หงส์ดอนขึ้นเป็นเมืองจัตวาตามาชนกรุงเทพฯ เหมือนอย่างเมืองระนอง

เมื่อพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ยังเป็นพ่อค้าอยู่ที่เมืองพังงา  
 ในรัชกาลที่ ๓ นั้น ได้หญิงไทยชาวเมืองเป็นภริยา มีบุตรด้วยกัน  
 ๕ คน

คนที่ ๑ ชื่อคอซิมเจ็ง ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๔  
 เป็นที่หลวงศรี โสภณพิทักษ์ ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนอง แล้ว  
 ถึงแก่กรรมในตำแหน่งนั้น

คนที่ ๒ ชื่อคอซิมทอง ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕ เป็นที่หลวงศรีโตหภูมิพิทักษ์ ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระศรีโตหภูมิพิทักษ์ และเป็นพระยารัตนเศรษฐีผู้ช่วยราชการ เมืองระนอง แทน บิดา ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตำราวงสุจริตมหิศรภักดี สมุหเทศาภิบาล มณฑลชุมพร

คนที่ ๓ ชื่อคอซิมจิว ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕ เป็นหลวงศรีสัมพันธ์ ผู้ช่วยราชการ เมืองระนอง แด่ถึง แก่กรรม

คนที่ ๔ ชื่อคอซิมซิม ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕ เป็นหลวงแฉ่งเลื่อนเป็นพระศรีโตหภูมิพิทักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองระนอง แด่ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาอภัยวงศกตศิครักษา ผู้ช่วยราชการเมืองตระบุรี (เป็นตำแหน่ง กิตติมศักดิ์ ด้วยในชั้นหลังมาเมืองตระจัดตั้งเป็นอำเภอขึ้น เมืองระนอง)

คนที่ ๕ ชื่อคอซิมเด็ก ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕ เป็นพระแฉ่งเลื่อนเป็นพระยาจรรยาไชโยคากร ผู้ช่วยราชการเมืองหลังสวน เมื่อพระยารัตนเศรษฐี (คอซิมเจียง) ไปอยู่ที่ เมืองระนอง แด่มบุตรเกิดด้วยภรรยาอื่นอีกคน ๓ เป็นที่ ๖ ชื่อคอซิมบิ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่หลวงบริรักษ์โตหวิสัย ตำแหน่ง ผู้ช่วยราชการ เมือง ระนอง แด่เลื่อน เป็นที่พระอภัยวงศกตศิครักษา ผู้ช่วยราชการ เมืองตระบุรี (เมื่อ ยัง เป็น หอ เมือง จัตุวา) ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ผู้ช่วยราชการ เมืองตระบุรี แด่เลื่อน ขึ้นเป็น สมุหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต

ตอนที่ ๓

เรื่องตั้งข้าหลวงประจำหัวเมืองฝ่ายตะวันตก

ตั้งแล้วรัฐบาลยอมให้เจ้าเมือง รับผูกขาดเก็บภาษีอากรมณฑลประโยชน์  
 หัวเมืองฝ่ายตะวันตกใน รัชชกาลที่ ๕ ตั้งถัดมาใน ตอนก่อน เมืองพังงา  
 (รวมกับเมืองตะกั่วทุ่ง) ตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลังปีละ ๒๖,๘๖๐ บาท  
 เมืองภูเก็ตปีละ ๑๗,๓๖๐ บาท เมืองตะกั่วป่าปีละ ๒๖,๘๖๐ บาท เมือง  
 ระนองปีละ ๕,๗๒๐ บาท ถึงตอน ปลายรัชชกาลที่ ๕ ในยุโรปต้องการ  
 ชีว ดิบมาก ชน ดิบทุกชนราคา ผู้ทำเหมือง ดิบทุกใน แหตมมะตายุ  
 ทิ้งในแดนอังกฤษ และตามหัวเมืองในแดนไทยพากันได้ กำไรร่ำรวยมาก ผู้  
 ที่ปรารถนา จะหาผลประโยชน์ ในการทำ เหมือง ดิบทุก ก็มีมาก ชน และเมื่อ  
 ในรัชชกาลที่ ๕ นั้นพ่อค้าจีน อยู่ที่ เมืองสิงคโปร์ คนหนึ่ง แซ่ตันชื่อ กิมเจ็ง  
 ประกอบการค้าขายติดต่อกับกรุงเทพฯ ๗ ตัวเองก็ได้เข้ามาเฝ้าเห็นคุณเคย  
 ชอบ พระราชอัธยาศัยใน พระบาท ด้มเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง  
 ตั้งให้เป็นที่หลวงพิเทศพาณิชย์ ต่อมาทรง พระราชดำริว่ารัฐบาลสยาม  
 ควรจะมีกงสุตคอยดูแลรักษา ประโยชน์ของไทยอยู่ที่เมืองสิงคโปร์ และ  
 หลวงพิเทศพาณิชย์คนกิมเจ็งเป็นผู้ ซึ่งอังกฤษนับถือ จึง โปรดฯ ให้ตั้ง  
 บรรดาศักดิ์ ชน เป็น พระพิเทศพาณิชย์ ตำแหน่ง กงสุต สยาม ณ เมือง  
 สิงคโปร์ พระพิเทศพาณิชย์เป็นพ่อค้า โดยอาชีพ ครั้นเห็นว่าการทำ  
 เหมือง ดิบทุกได้กำไรมาก และตนฝากฝ่าย อยู่กับไทย จึงคิด จะเข้า มาทำ

TUDC 22/04/2563

เหมืองตบุงกี ในแดนสยามทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตก เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๘  
 เข้ามากรุงเทพฯ ๑ กราบบังคมทูล ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว  
 ขอไปตรวจดูเหมืองตบุงกีที่เมืองตระบุรี เมืองระนอง เมืองหลังสวน และ  
 เมืองตะกั่วป่า ก็โปรด ๑ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต ตามประสงค์  
 และให้มหาดวงไปด้วย เมื่อไปตรวจดูตลอดท้องที่แล้ว พระพิเทศ  
 พานิชย์ขอพระราชทานทำเหมืองแร่ตบุงกีที่เมืองตระบุรี ซึ่งยังไม่มียุโด  
 รมทำมาแต่ก่อน ละเอียดในเวลานั้นเกิดมีขบวนการของรัฐบาลขึ้นเนื่องด้วย  
 เหมืองตระบุรี เหตุด้วยฝรั่งเศษ ขุดคลองสู่อุสไน ประเทศอียิปต์ สำเร็จได้  
 พวกฝรั่งเศษก็พากันคิด จะหาที่ขุดคลองทำนองเดียวกันในประเทศอื่นต่อไป  
 มีฝรั่งเศษ บางจำพวก คิดจะ ขุดคลอง แต่ เมืองตระบุรี มาออก เมืองชุมพร  
 ให้เป็นทางใช้ เรือกำปั่น จากยุโรปไป ถึง เมืองจีน เร็วขึ้นได้ หาดายวัน โดย  
 มีคลองอ้อมแหลมมะตายไปทางเมืองสิงคโปร์ ถึงคิดแผนที่และเรียกชื่อว่า  
 “คลองตระ” ความคิดของฝรั่งเศษในเรื่อง คลองตระครั้งนี้ เป็น  
 แต่เดิกรู้ชื่อนาน แต่ยังไม่ปรากฏในทางราชการว่ารัฐบาลฝรั่งเศษจะ  
 สนับสนุน ดังเพียงใด แต่ฝ่ายไทย คิดเห็นได้ว่าถ้า ฝรั่งเศษ มีอำนาจ ถึงได้  
 ขุดคลองตระในครั้งนั้นคงจะมีผล ๒ อย่าง คือเสียดินแดนพระราชอาณา  
 เขตศทาง แหลมมะตาย มีมาก ก็น้อยอย่าง ๑ เสียประโยชน์ การค้าขาย  
 ของอังกฤษทางเมืองเกาะหมากและสิงคโปร์ ด้วยจะมีเรือไปค้าขายน้อย  
 ลงอย่าง ๑ กับแต่เห็น ความสำคัญในส่วนไทย อีกข้อ ๑ ที่ต้องให้  
 อังกฤษ เชื่อ ว่าไทยมิได้ สนับสนุน ฝรั่งเศษในเรื่องจะ ขุดคลองนั้น เมื่อ  
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้

พระพิทักษ์พานิชย์ ทา เหมือน คบูก ทเมือง ตระบุรี จึง ทรง ตั้ง พระพิทักษ์  
 พานิชย์ ให้เป็นทนายอัยยงคตทศรัภษา ตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง  
 ตระบุรี เมื่อ บมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ อันเป็น ปกตั้งแห่ง รัชชกาลที่ ๕ นั้น  
 แต่ตัว พระยาอัยยงคตทศรัภษา (ตันกิมเจ็ง) ก็คง อยู่ ที่ เมือง สิงคโปร์  
 และ ทำราชการ เป็นกงสุต ด้ยาม อยู่ด้วย เป็น แต่แต่ง ผู้แทน ตัวไปทำ  
 เหมือนคบบูก ทเมือง ตระบุรี ก็ทำ สำเร็จผลได้ ก้าว ไร รววย เหมือนอย่าง  
 เมือง อินโม่

ถึง รัชชกาลที่ ๕ เมื่อ บออก พ.ศ. ๒๔๓๕ พระยาอัยยงคตทศรัภษา  
 (ตันกิมเจ็ง) เข้ามา ยื่น เรื่อง รวดค้อกรทรวงกระดา โหมซึ่ง เป็น เจ้าหน้า  
 บังคบบการ หิวเมือง บักซ์ ไตผาย ตะวันตก อยู่ใน สมัยนั้น ว่า พระยาวิจิต  
 ดังคราม จางวางผู้ว่าราชการ เมืองภูเก็ต เก็บภาษีอากร ได้เงิน เขาเป็นผล  
 ประโยชน์ส่วนตัว เต็มเป็นอันมาก คงตั้งเงิน หุดวงแต่ปีละ ๓๗,๓๖๐ บาท  
 พระยาอัยยงคต ฯ ขอรับผูกขาด เก็บเงินภาษีอากร เมืองภูเก็ต จะประมุด  
 เงินขึ้นปีละ ๓๐๒,๖๕๐ บาท รวมเป็นปีละ ๓๒๐,๐๐๐ บาท การที่ พระยา  
 อัยยงคต ฯ ขอ ประมุด เงินภาษีอากร เมืองภูเก็ต ครงนั้น เป็น เหตุ ข้อ  
 ตำคัญอื่น ๑ ในเรื่องตำนาน หิวเมือง ผ่าย ตะวันตก รวมทงเมืองระนอง  
 ด้วย ด้วยมี ผลทง ผ่ายข้างดี และ ผ่าย ข้างร้าย ใน เวลาต่อมา คือเมื่อ  
 พระยาอัยยงคต ฯ ยื่นเรื่อง รวดค้อกรทรวงกระดา โหม ซึ่ง ด้กษณะการ เก็บภาษีอากร  
 ยัง ใช้ ข้อเรียก ประมุด อยู่ ทง ในกรุง เทพ ฯ และ ตาม หิวเมือง ที่ เจ้าเมือง  
 ทางผ่าย ตะวันตก ได้ มี อานาจ ใน การเก็บ ภาษีอากร ใน เมือง ที่ตน ปกครอง

เป็นด้วยเข้ารับประมุขเป็นเจ้าภาษีในเมืองนั้น ๆ และไม่มีผู้ใดกล้า  
 แย่งประมุขมาก่อน มิได้เป็นผู้เก็บภาษีโดยเป็นตำแหน่งเจ้าเมือง แต่  
 ส่วนการทำนุบำรุงบ้านเมือง เช่นทำถนนหนทาง หรือให้ผลประโยชน์  
 แก่เจ้าพนักงานรักษาการบ้านเมืองนั้น อยู่ในหน้าที่ส่วนเป็นผู้ว่าราชการ  
 เมือง การที่เจ้าเมืองเป็นเจ้าภาษีด้วยได้ ใช้จ่ายเงินกำไรในการปกครอง  
 ทำนุบำรุงบ้านเมืองไปในตัว มิได้เป็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว อย่างเดียว  
 ถ้ายอมรับประมุขของพระยาอภัยภูงค์ ฯ อำนาจและผลประโยชน์อันเป็น  
 กำลึงของหัวเมืองจะเกิดแยกกัน ฝ่ายพระยาอภัยภูงค์ ฯ เป็นเจ้าภาษี  
 นายฮากกรเก็บเงินได้เท่าใด เหลือจากส่งหลวงแล้วก็ปันประโยชน์ของ  
 ตนฝ่ายเดียว หากต้องจ่ายใช้ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองไม่ ฝ่ายเจ้าเมือง  
 เหมือนใด เป็นเจ้าภาษี นายฮากกร ด้วยก็ ต้นทุนที่จะใช้ในการปกครอง ทำนุ  
 บำรุงบ้านเมือง จึงเป็นความลำบากเกิดขึ้น ด้วย พระยาอภัยภูงค์ ฯ  
 รับประมุขเพิ่มเงินผลประโยชน์แผ่นดิน ซนอีกมากมาย จะไม่รับพิจารณา  
 ก็ไม่ได้ แต่ถ้ายอมให้รับประมุขตามปรารถนา ความยุ่งเหยิงระดั  
 ะร้าย ก็จะ เกิดขึ้นในเมืองภูเก็ท สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์  
 ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน อยู่ในเวรเวลานั้น จึงว่ากล่าวเกิดยกถ่อม  
 พระยาอภัยภูงค์สงคราม จึงวางผู้สำเร็จราชการ เมือง ภูเก็ตให้รับประมุข เงิน  
 ภาษีฮากกรเมืองภูเก็ตสูงกว่าพระยาอภัยภูงค์ ฯ ๓๖,๐๐๐ บาท รวมเป็น  
 ๓๓๖,๐๐๐ บาท แล้วออกท้องตราตั้ง พระยาอภัยภูงค์สงครามให้เป็น  
 เจ้าภาษีเมืองภูเก็ตต่อไป ฝ่ายพระยาอภัยภูงค์สงคราม เห็นว่าตนเสียเปรียบ

เจ้าเมืองอินในฝ่ายตะวันตกด้วยกัน จึงเอาวิชของพระยาอภัยภูงคต ฯ มา  
 ใช้ ยื่นเรื่องราว ขอบพระมุดภาษีอากรตามหัวเมืองฝ่ายตะวันตกบ้าง คือ  
 เมืองระนอง เดิมตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลังปีละ ๔,๗๒๐ บาท ขอบพระมุด  
 เพิ่มอีก ๘๗,๖๘๐ บาท รวมเป็นปีละ ๙๒,๔๐๐ บาท เมืองตะกั่วป่า  
 กับเมืองพังงา เดิมตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลัง ปีหนึ่ง เมืองตะ  
 ๒๖,๘๖๐ บาท พระยาวิชิตตั้งกรม ขอบพระมุดเพิ่มเมืองตะ ๒๘,๐๔๐ บาท  
 รวมเป็นเมืองตะ ๕๖,๐๐๐ บาท ดมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เรียกเจ้าเมืองเหล่านั้น  
 มาได้ตาม ต่างชี้แจงรายได้รายจ่ายให้ทราบ และร้องว่าเหตุที่กาดัง  
 ที่จะพระมุดเงินเพิ่มขึ้นไป แม้เพียงเท่าที่พระยาวิชิตตั้งกรมร้องพระมุด  
 ดมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เห็นจริงด้วย จึงเปรียบเทียบให้ยกภาษีอากรเมือง  
 ตะกั่วป่า มารวมกับเมืองตะกั่วป่า แล้วให้พระยาเสนาหุสิต (หุ  
 ณฑกร) รับพระมุดเงินภาษีอากรเพิ่มขึ้นเพียงปีละ ๑๖,๐๐๐ บาท เมือง  
 พังงากับเมืองระนอง นั้นเปรียบเทียบให้ พระยาบวรวิรักษิธร (ชำ ณฑกร)  
 กับพระยารัตนเคศิษฐ (คชชุเจียง) รับพระมุดเพิ่มเงินหลวงปีหนึ่งเมือง  
 ตะ ๘,๐๐๐ บาท แล้วให้ เบนเจ้าภาษีนายอากรต่อไปตามเดิม  
 การที่ พระมุด เงินภาษีอากร หัวเมือง ฝ่ายตะวันตก ซินครั้งนั้น มี  
 การเกิดขึ้นเป็นผล ๒ อย่าง คือ อย่าง ๑ จำนวนเงินหลวงที่จะต้องตั้งจาก  
 หัวเมือง ฝ่ายตะวันตก มายัง พระคลังมหาสมบัติ มากขึ้น กว่าแต่ก่อน หลาย  
 เท่า ต้องตั้ง ขาดหลวงให้ ออกไป อยู่ประจำ ที่ เมืองภูเก็ต มีหน้าที่  
 ดำหรับเรียกเร่งเงินภาษีอากรให้ ตั้งทันตามกำหนด แล้วขาดหลวงรวบรวม  
 ตั้งมายัง กรุงเทพ ฯ ลักษณะการ ที่ตั้งนั้น ซินเดิมให้ มีเรือรบ ออกไป



เป็นกำหนด รับเงิน พาย้อ้อมแหลม มะดาเย เข้ามายัง กรุงเทพ ฯ ครั้นเมื่อ  
 ๑๒๖๓ เข้ามายัง ในกรุงเทพ ฯ ทำการติดต่อกับรัฐบาล จึงแก่ ไซวิช  
 ข้าหลวง ตั้งเงินหนี้ให้ ไปตั้ง ที่ตำรา ของแบงก์ ณเมือง เกาะหมาก และ  
 แบงก์ ทาง กรุงเทพ ฯ นำเงินตั้ง ต่อพระคลัง ฯ เป็นตั้ง นอมา ผด  
 อักอย่าง ๓ นน เมื่อเจ้าเมือง ต้องตั้ง เงินหลวง มาก ซนกว่า แต่ก่อน  
 ต่างก็ตั้งชวงชวย คิดอ่านจัดการ ให้เกิดผล ประโยชน์ ในบ้านเมือง ขึ้น  
 เป็นทางที่จะเก็บภาษีอากรได้ เงินมากขึ้น ก็ในหัวเมืองเหล่านั้นมีแต่  
 ดับกเป็นตั้งตำคณซึ่งสามารถจะให้เกิดผล ประโยชน์ แต่ว่าจำนวนคน  
 ในพื้นเมืองน้อยไม่พอการ พวกเจ้าเมืองจึงคิดอ่านชักชวนเงินต่างต่าง  
 เข้ามาร่วมเมืองดับกให้ มากขึ้น ทั้งที่เป็นเฉพาะ นายหมื่นและจันกุด  
 กรวมกร เจ้าเมืองไปกู้ ยืมเงินพวกพ่อค้าที่เกาะหมากมาทำทุนหลวง  
 ให้พวกจันทำเหมือง แต่รอบช้อดับกส่ง ไปขายพวกพ่อค้าที่เกาะหมาก  
 ด้วยในสมัยนั้นยังไม่มีพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ เจ้าเมืองจะให้  
 ใครทำเหมือง ดับกใน อาณาเขต ปกครอง ของตน ตั้งที่แห่ง ก็ได้ วิธี  
 จัดการ ดังกล่าวมาเกิดผล ประโยชน์ ทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง  
 นั้นคือ ทำดับกได้ มากขึ้น เงินอากร ดับก ก็ย่อม เพิ่มพูนขึ้น ส่วนผล  
 ประโยชน์ ทางอ้อมนั้น คือ มีเงินเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น ผืนและสุรา  
 ก็จำหน่ายได้มากขึ้น คนเดินเบยในบ่อนก็มากขึ้น ดินค้าเข้าเมือง  
 ซึ่งต้องเสียภาษี ๑๐๐ ซัก ๓ ก็มากขึ้น เงินได้จากภาษีอากรเหล่านี้ ซึ่ง  
 เจ้าเมืองเป็นผ ผลขาดจากรัฐบาลก็ได้ มากขึ้นตามกัน ยังผล ประโยชน์  
 ทางอ้อมอีกอย่าง ๑ คือเกิดมตกกวางนวางเรือนตลาดยี่ด่าน มังคอง

ในบ้านเมือง ทั้งเกิดการค้าขายอดหนุนทางอาชีพของพวกราษฎรพดเมือง  
ที่อยู่มาก่อน อาจหาทรัพย์สินมาได้ สัมบูรณ์และสะดวกขึ้น เพราะเหตุ  
ที่มีจำนวนคนเข้ามาอยู่ในบ้านเมืองมากขึ้น บ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองขึ้น  
ด้วย แต่ทางข้างเดียวกัน ด้วยการที่จัดบำรุงผลประโยชน์ ให้เพิ่มพูน  
ขึ้นครนหน เกิดแต่ความคิดของเหล่าเจ้าเมือง ซึ่งมุ่งหมายแต่จะให้  
ผลประโยชน์ ดังพระคตัง ทั้งเป็นกำไร ส่วนของตนให้มากกว่าแต่ก่อน  
เป็นประมาณ ไม่ได้คิดถึง ทางใต้ ทางซ้าย ของ ราชการ บ้านเมืองให้  
ยัดยาวหรือเป็นการรบกวน รัฐบาลในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นก็ยังไม่มี การ  
ในท้องที่ถนัด และยังไม่คิดที่จะแก้ไขวิธีการปกครองตามหัวเมือง

ปล่อยให้เจ้าเมืองจัดการบำรุงหาผลประโยชน์ โดยอำเภอใจ ก็เกิดทาง  
ข้างซ้ายมชนแต่แรก ด้วยผลประโยชน์ ซึ่งเกิดเพิ่มพูนขึ้นนั้น ไปตก

เป็นกำไรของบุคคลแต่บางจำพวก ดังจะพึงเห็นได้ ในอธิบายต่อไป คือ

๑. เจ้าเมืองเป็นอัยการนายธนาคาร และเป็นเจ้าภาษี และเป็น  
พ่อค้ารับสินค้าเข้าออก กำไรที่ได ในกรรเหล่านี้ตกอยู่กับเจ้าเมือง

๒. พวก เจ้าเกณฑ์ นายเหมือง รับผูก ช่าง อากร สู้ว่า ผืน และ บ่อนเบี้ย  
สำหรับ บริเวณเหมืองของคน ชูดหาแร่ดีบุกมาขายแก่เจ้าเมือง รับ  
ซื้อสินค้าจากเจ้าเมืองไปจำหน่าย เป็นรายย่อยแก่พวกกุดี ทำเหมือง กำไร  
ในส่วนนี้ตก แก่พวกนายเหมือง

๓. พวกจีน กุดี ที่มาจาก เมืองจีน ด้วย เห็นแก่ค่าจ้างอัตราสูง  
ยอมทำสัญญากับเจ้าเมืองว่า จะรับจ้างอยู่ตลอดจนหมดทำนุ ๆ  
เป็นกำหนด ถ้าหมดหนี้ ยอมให้ เจ้าเกณฑ์อำนาจกับกรมวังพ้อมมีโทษ

ทางชาชนา ถ้าการเป็นไปโดยปกติ พวกจีนก็ทำเหมืองครบกำหนด  
 เวลาสัญญา ก็จะได้เงินค่าจ้างถึงว่ารอยกลับไปเมืองจีน ซอนเบนเครื่อง  
 ต่อใจให้พวกจีนก็ตั้งสมัครมารบจ้างทำเหมือง แต่การมิได้เป็นปกติแก่จีน  
 กู้ตไป เหตุด้วยมีเครื่องขุดจนอันนายเหมืองจัดตั้งชนหากำไร ดังนั้นตัว  
 ในบริเวณเหมือง คือ โรงสุรา โรงสูบน้ำและบ่อนเบย ทงร้านขายของ  
 ต่าง ๆ ซึ่ง พัง ต้องการ ใช้ ด้รอย เช่น เครื่อง นุ่ง ห่ม เป็นต้น ก็ เป็น ของ  
 นายเหมืองขาย ตลอดจนเงินตราต้องการเงินใช้ ด้รอย จะขอยนายเหมือง  
 กัดของเสียตอกเบย เพราะมีการเหล่านพวกกูดที่รบจ้าง ทำ เหมือง ถึงได้  
 ค่าจ้างแรงก็มีทางที่เสียไปเสียโดยมาก ไม่มีคนใด ที่จะเก็บได้เต็ม ตาม  
 คาดหมาย แม้เพียงได้เงินติดตัวพอเป็นกำไรกลับไปบ้านเมือง ก็น้อย ที่  
 ทำงานได้ ค่าจ้างมาแล้วเสียหมดไปมีมาก ครั้นหลบหนีก็ถูกจับกุมทำโทษ  
 จะฟ้องร้องนายเหมืองก็ไม่ได้ ด้วยการที่สู้บ่พ้นกินสุราหรือ เต็นเบยเสีย  
 ทั่วพัยหมดไปเป็นด้อยใจสมัครของตนเอง เพราะทางเสียมีตงพรรณนา  
 มา น พวกกูดก็ทำเหมืองตาม หวังเมือง ฝ่าย ตะวันตก จึง เป็นคน ขัดฉ้น มี  
 แต่ ตัวกับแรงที่ทำงาน อยู่ โดยมาก

ตงแคเพิ่มเงินภาษีอากรชนในหัวเมือง ฝ่าย ตะวันตก ต่อมา ภายใน  
 ๓ ปี มีพวกจีนกูดซึ่งนายเหมืองดับกพาเข้ามาอยู่ในบ้านเมืองก็มีจำนวน  
 เพิ่มขึ้นอีกมากมาย โดยณะเพราะที่เมืองภูเก็ตกับ เมือง วรรณงหน จนถึงมี  
 จำนวนจีนมากกว่าไทยที่เบนพตเมืองเดิม ก็การเบียดเบียดกันในระวาง  
 พวกจีนทำเหมืองมีอยู่ดังขีปนายทกถาจดมาแล้ว พอลถึง ครุขจีน ปี ๒๑๑๓  
 พ.ศ. ๒๔๑๓ ก็เกิดเหตุ ชนที่เมืองวรรณง ด้วยพวกกูด กำเวบ ต่อสู้เจ้าเมือง

กรมการจนเกือบจะเต็มเมือง หนองไผ่ ครั้งนั้น เรือง พิศดารแจ้งอยู่ใน  
ใบบอกของพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) มายังกรุงเทพฯ ดังนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง  
และกรมการ ขอออกปณิธานมายัง ท่าน ออก พันทนายเวร ขอได้นำชน  
กราบเรียน ฯ พณ ฯ หักเจ้าท่านที่ตมพระกระดาใหม่ ด้วยที่ เมืองระนอง  
ข้าพระพุทธเจ้าได้ จัดให้ คนรักษาด่านทางระมัดระวังบ้านเมืองอยู่ ครั้น  
ณวันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๓ ปีมะโรง อัฐศก เพลา กลางวัน พวกจีน  
เหมืองใหญ่ ซึ่งเป็น หนี คิดเงินโรงภาษี พระราชทรัพย์ ของหอดวงคุ่ม พวก  
เพื่อนประมาณ ๓๐๐ คน ๔๐๐ คน พวกนั้น ออกหักด่านทาง พอนวัง  
ตรงาง ราชคฤศ ช้องไทร แขวงเมืองระนอง แล้วพวกจีนเข้าบุก  
พันทางพวกชาวด่าน ๔ ตำบลสู้รบกัน พวกจีนตายบ้าง พวกไทย  
ตายบ้าง พวกด่านเจ็บป่วยถึงดำหัดหลายคน พวกด่านตรงางจับตัวพวก  
จีนได้ ๘ คนกักกับคอกพาเดิรทางมาจะ ตั้ง ที่ เมืองระนอง ครั้น พวก ด่าน  
คุ่มพวกจีน ๘ คน เดิรมาไกลทาง พวก จีนเหมือง เข้ากุ่มมุ่ม ทบตี พันทาง  
พวกด่าน ๆ สู้ รบกัน พวกด่านตายบ้างพวกจีนตายบ้าง พวกด่าน  
น้อยคว่ำสู้ รบพวกจีนไม่ได้ ก็พากันแตกหนีแดนเข้ามาไป พวกจีน แย่งชิง  
เข้าจีน ๘ คนไปได้

ครั้นวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก พวกจีน  
คุ่มพวก ประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ คน พวกนั้นออก จากโรงเหมือง มาเที่ยวได้ ข้า  
พวกไทยในคตาดเมืองระนอง ข้าหอดวง มหาตไทย กรมการ ตาย คน หนึ่ง  
ข้าพวกทนายตายคนหนึ่ง ข้าพวกด่านน้ำตาย ๒ คน และ ข้าราชจตุร

ทั้งชายหญิงในเมือง ระนอง ตาย ประมาณ ๒๑ คน และฆ่าคนที่เค็  
 ราชการมาแต่เมืองอื่นตายบ้าง แต่หาทราบว่าตายสักกี่คนไม่ และเทียบ  
 ฆ่าคนตามแขวงอำเภอตาย สักกี่คน ยังหาได้ตรวจดูไม่ ทั้งเห็นอยู่  
 พาครอบครัวแต่หนึ่ง เจ้า ชอนดี อยู่ ในบ้าน เป็นอันมาก แล้วพวกจีน  
 เขาไฟเผาเรือนราษฎรใน แขวงอำเภอเมืองระนอง บางคาง, บางวิม,  
 พอนรัง, ตระวาด, & คำบด แล้วพวกจีนเหมือง และพวกจีนจร คิดอ่านกัน  
 คุมพวก อยู่ มาก แล้วแต่งกอง ออก ด้งัดทางบกทางเรือ มิให้ พวกไทย  
 ความแขวงอำเภอเข้ามาในเมืองระนองได้ แล้วพวกจีนคิดจะเข้า ออกปล้น  
 เอา โรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหลวง ครั้นข้าพระพุทธเจ้า และ กรมการ  
 จะจัดคนออกให้ คต่อสู้ ด้วยพวกจีน ก็เห็นว่าพวกไทยมีน้อยตัว จึงข้าพระ  
 พุทธเจ้าและกรมการได้จัดคนป้องกัน โรงภาษีพระราชทรัพย์ ของ หลวงไฉ  
 วัฒนวนอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด อัฐศก พวกจีนเข้า  
 ออกเอาเสบียง อาหารใน ฉางที่เมืองระนองได้ แล้วพากันเอาเรือของข้าพระ  
 พุทธเจ้าและเรือของราษฎร ชาว บ้าน ประมาณ ๘-๓๐ ลำหนี ไปทางเมือง  
 ตะกั่วป่าเมืองภูเก็ต ประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ คน แล้วพวกจีนกุมพวกประมาณ  
 ๓๐๐-๕๐๐ คน พากัน หนี เค็ ทางบกไป ทาง ปากทรงพะโต๊ะแขวงเมือง  
 หลังสวน การ (ภา) ชาจีนที่เกิดฆ่าฟันชาวไทย (๑) ที่เมืองระนองนั้น  
 ก็ค่อยสงบ แต่ยังไม่ ใจไม่ได้ ด้วยชาจีนยังมีใจกำเริบอยู่ ข้าพระ  
 พุทธเจ้ากรมการก็ยังจัดคนให้ ป้องกัน โรงภาษีพระราชทรัพย์ของหลวง อยู่

TUDC 22/04/2583

(๑) คำว่า ย่าไทย มาแต่ศัพท์ว่า ภาษาไทย จีนรวมกร ๑ เรียกคนที่ เป็นชาติ  
 ไทยว่า ย่าไทย ชาวจีนว่า ย่าจีน

เล่มอมิได้ขาด ข้อหนึ่งเมื่อพวกจีนเที่ยวชวาทพวก ขาไทยนั้น ข้าพระ  
 พุทธเจ้ากรมการได้มีหนังสือถึงวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ มีชวด  
 อัฐศก ๓ ๓ ๓ ถึงวันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ มีชวด อัฐศก ๓ ๓ ๓  
 รวม ๒ ๓ ๓ คำนับจึงขอราชการไปยังเจ้าหมื่นเสมอใจราชปรีวิเคน  
 ขัตติกอมมิคเนอ ข้าหลวง ณเมือง ภูเก็ต ด้วยแล้ว กับ ข้า พระพุทธเจ้า  
 กรมการมีหนังสือ ถึงวัน พฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ มีชวด อัฐศก  
 แจ่ง ขอ ราชการไป ยัง พระยาเพชรกำแพงสงคราม ผู้ว่าราชการเมือง  
 ชุมพร ๓ ๓ ๓ ไปยังพระเพ็ชรแก้วศรีสุระสงคราม พระตั้ง ๓ ๓ ๓ ไปยัง  
 หลวงปลัดกรมการ ผู้รักษาเมืองหลังสวน ๓ ๓ ๓ รวม ๓ ๓ ๓ ขอให้  
 ท่านเจ้าเมืองกรมการเมืองชุมพร สัว, เมืองหลังสวน จัดกรมการ  
 พาคนไปช่วย ข้าพระพุทธเจ้า บ้องกัน โรง ภาษี พระราชทรัพย์ ของ หลวงที่  
 เมืองระนองด้วย กรมการเมืองชุมพร สัว, เมืองหลังสวน ยังหา  
 พาคนไปถึงเมืองระนองไม่ ข้าพระพุทธเจ้า กรมการขอรับพระราชทานได้  
 โปรดให้ท่านข้าหลวงออกไปช่วยข้าพระพุทธเจ้า บ้องกัน โรง ภาษี พระราช  
 ทรัพย์ของหลวงที่เมืองระนองด้วย ควรมีควรจัดแล้วแต่จะโปรด ขอบอก  
 ปราบนิบัติมาจนวันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ มีชวด อัฐศก ”

แต่เวลานั้นมีเรือรบหลวงอยู่ที่เมืองภูเก็ตไปช่วยกัน การที่จีน กู้  
 กำเรือใน เมืองระนองก็ดังขด แต่เมื่อชาวเรือจีนก่อกองเมืองระนองกำเรือ  
 ๕ ๕ ๕ ทราบถึงเมืองภูเก็ต (ท่านองจะถือว่าพวก จีน กู้ตั้งเมืองระนองได้)  
 พวกจีนก่อกองเมืองภูเก็ตก็พวกกนำเรือขนบ้าง เป็นการใหญ่โตหลวงที่เมือง  
 ระนอง ด้วยจีนก่อกองเมืองภูเก็ตมีจำนวนมากกว่าที่เมืองระนองหลายเท่า  
 เรือจีนก่อกองเมืองภูเก็ตกำเรือตามจีนก่อกองเมืองระนอง มีแจ่งอยู่ ในใบ บอก

พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เมื่อยังเป็นท้าวหมื่นเต็มอโงกราช เป็นข้าหลวงอยู่นครเมืองภูเก็ต ดังนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นเต็มอโงกราช ปรีดิเจ้านัด บอกรายยัง ออกพันนายเจร ขอได้นำขึ้นกราบเรียน ๗ พจน. ที่สมุหพระกระดา โหมทราบ ขอพระราชทาน นำขึ้น กราบบังคมทูล พระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวทรงทราบ ได้มาละของ ชูลพระบาท ด้วยสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มี พระ ประสงค์ ให้ เรือ มรชาวลีคลี่สวัสดิ์ อยู่รักษา เมืองภูเก็ต ให้ เรือสยามมกุฏราชวิจิตรบรรทุก เงินภาษี หักเมือง เข้ามาส่ง กรุงเทพ ฯ ข้าพระพุทธเจ้าได้ ให้ กัปตันรัชลิว (๑) พาเรือสยามมกุฏราชวิจิตรไป เมืองพังงา รับเงินภาษี เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา เรือสยามมกุฏราชวิจิตรกลับมาถึงเมืองภูเก็ตณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ กำหนดเรือสยามมกุฏราชวิจิตรออกจากเมืองภูเก็ตเข้ามากรุงเทพ ฯ ณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ครั้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ได้ทราบเกล้าฯ ว่า จันทร์เมืองระนอง เข้ามาที่เมืองภูเก็ตประมาณ ๓๐๐ คน เทยจเวียราย

(๑) กัปตันรัชลิวเป็นนายทหารเรือเตนมารค เมื่อยังหนุ่มพระเจ้าศรีสทศิษที่สมุหพระราชนัดดาเสด็จรับราชการอยู่ในประเทศสยามด้วยมีใจสมัคร จึงโปรดให้เป็นนายเรือรบสยามมกุฏราชวิจิตร เวลานั้นออกไปรับราชการอยู่ทางหัวเมืองตะวันตก ภายหลังได้เป็นหลวงชลบทโยธินทร์ มังคัลการเรือพระที่นั่งวสาตรี เข้ามารับราชการกรุงเทพ ฯ ได้เลื่อนยศศักดิ์ขึ้นในกรมทหารเรือโดยลำดับ จนได้เป็นนายพลเรือโท พระยาชลบทโยธินทร์ แล้วจึงออกจากราชการเมื่อชรา





พวกด้านซ้าย พวกด้านขวา พวกด้านซ้าย พวกด้านขวา พวกจีนแย่งชิงเอาจีน  
 ๘ คนไปได้ ครั้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ บิณฑูตผู้  
 พวกจีนคุมกันประมาณ ๕๐๐—๖๐๐ คนพากันออกจากโรงเหมือง เทยงได้  
 ซ้ำพวกไทยในตาดเมืองระนอง ซ้ำพวกมหาดไทยกรมการตายคนหนึ่ง  
 ซ้ำพวกทนายตายคนหนึ่ง ซ้ำพวกด้านหน้าตาย ๒ คน ซ้ำราชภูวราช  
 หนิงในเมืองตายประมาณ ๒๐ คน ซ้ำคนที่เคียวราชการมาแต่เมืองอื่น  
 ตายบ้าง แต่ยังไม่ทราบว่าจะตายสักกี่คน คนตามแขวงอำเภอพวกจีน  
 ซ้ำตายสักกี่คนยังหาได้ตรวจดูไม่ ทิ้งเหยื่ออยู่พวกครอบครัวหน้าบ้าน  
 คงไปเป็นอันมาก แล้วพวกจีนเอาไฟเผาบ้านเรือนราษฎรในแขวงเมือง  
 ระนอง ๔ ตำบล พวกจีนเหมืองจีนจุมกันเป็นพวกขี้มาก แล้วแต่งกอง  
 ออกตั้งกัทางบกทางเรือ มีให้พวกไทยตามแขวงอำเภอเข้ามาในเมือง  
 ระนองได้ พวกจีนคิดจะเข้าปล้นเอาโรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหลวง  
 พวกไทยจึงจะออกต่อสู้ น้อยกว่าพวกจีน พระยารัตนเศรษฐี จึงจัดแต่การ  
 บิณฑูตรักษาโรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหลวงไว้ ครั้นณวันเสาร์ เดือน ๕  
 ขึ้น ๕ ค่ำ พวกจีนเข้าปล้นเอาเสบียงอาหารที่เมืองระนองได้ แล้วเอาเรือ  
 พระยารัตนเศรษฐี เรือราษฎรประมาณ ๘—๑๐ ลำ พากันหนีไปทาง  
 เมืองภูเก็ต เมืองตะกั่วป่า ประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ คน หนีไปทางบก  
 แขวงหลังดงประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ คน พวกจีนซึ่งฆ่าฟันพวกไทยนั้น  
 ค่อยส่งบด แต่ยังไม่ได้ตายด้วยพวกจีนยังมีใจกำเริบอยู่ ขอให้เรือรบ  
 ไปช่วยพระยารัตนเศรษฐี มีความในหนังสือดังนี้

ข้าพระพุทธเจ้าชกถามหาวงนารมการเมืองระนองซึ่งถือหนังสือมา  
 ให้การว่า พระยารัตนเศรษฐีผู้กวาด หาคคนในแขวงเมืองระนองได้มาเข้าค่าย  
 รักษาบ้านพระยารัตนเศรษฐีประมาณ ๓๐๐ คน บินใหญ่กระสุน ๕ นิ้ว ๖ นิ้ว  
 มียู ๒๐ กระบอก บินเล็กมียูประมาณ ๒๐๐ กระบอก กระสุนดินดำ  
 ไม่ทราบว่าจะมีตึกเท่าไร เงินที่เมืองระนองประมาณ ๓๐๐๐ เศษ แต่  
 คิดกำเหน็จจะมีตึก ๒๐๐๐ คน พระยารัตนเศรษฐีได้มีหนังสือไปถึง  
 เมืองฉวี เมืองชุมพร เมืองหลังสวน ขอให้ยกคนมาช่วย คนถือหนังสือ  
 ไปตั้งแต่ณวันเดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ คนหัวเมืองยังหายมากยังไม่  
 ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าคนไทยใน เมืองระนอง น้อยกว่าพวกจีน  
 มาก เกล็ดอกการที่เบ็นจะไม่ตั้งบเรียบร้อย จึงให้ เรือสยามมกุฏราชวิจิตร  
 รพพังราชการุดก่อน ครั้นณวันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๔ ค่ำ มีขุด  
 อัฐิศักดิ์ กระตาดเรือสยามมกุฏราชวิจิตรขึ้นมาบนเมืองภูเก็ต เพดาบาย  
 ๕ โมง จีนเอชวอนเขียนมาแจ้งความว่า กระตาดเรือรบขึ้นมาตาดตาดเม  
 กัดจะจรวิดาทกับพวกจีนในตาดตาด จึงข้าพระพุทธเจ้าให้ โปติก้อออกไปเอา  
 ตัวกระตาด โปติก้อกลับมาแจ้งว่ากระตาดก็กลับไปเรือรบเดี่ยเด้อ เวลาทุ่มเศษ  
 นายหมัดนายอ้อมแซกกระตาดเรือรบสยามมกุฏราชวิจิตร มาแจ้งความแก่  
 ข้าพระพุทธเจ้าว่า เพดาพบค่านายหมัดนายอ้อมพากันไปตาดถถนนทางวัด  
 มงคลนิมิตร จะชอหมากพดที่วานจีน ครู่หนึ่งไต่ยิ่นเสียงจีนของชน  
 นายหมัด นายอ้อม เห็นจีนถือเครื่องคังตราจู้ไม้ คบของไม้ คานกตุ่มรวม  
 เข้ามาคุดกุนายหมัดนายอ้อมมีบาดแผลหลายแห่ง ข้าพระพุทธเจ้าให้  
 กรมการท่ากระทงพิจารณาบาดแผลได้เด้อ ให้มีศาคอระเบอนนายทหาร

โปติกไปจับพวกจีนซึ่งกระดาด มีศเคอรเวเบอนายทหาร โปติกจับได้  
 จีนคนหนึ่งมาคนหนึ่ง จีนซึ่งเหยียบพวกดาอหนึ่ง มาส่งข้าพระพุทธ  
 เจ้า ๆ สั่งให้เกาะคอกไว้ ทอพอพิศก่อน ฟรุ้งนึ่งจะชำระ ข้าพระพุทธเจ้าให้  
 พระพิมลธัมมบัณฑิต พานายหมัดนายอุ่มไป แจ่งแก่ พระยาวิชิตสงคราม จางวาง  
 ทนโตน พวกจีนคุมกัน ประมาณ ๓๐๐ คนเศษ ถือเครื่อง คัดตราอุช  
 พากัน เดิรมา ตามตลาด พบขุนจาง พวกจีนได้พเนทง ถูกขุนจาง  
 & แห่ง เจ็บถึง ต่ำหัด แทบบรรดาตาย แล้ว พวกจีน พากัน จะเข้ามาแย่ง  
 ซึงเอาจีน ๒ คนซึ่งเกาะคอกไว้ ทอพอพิศ จีนของซิด ซึ่งเป็น ที่หลวงประเทศ  
 จีนารักษ์มาแจ้งว่า พวกจีน คุมกันกำเริบ เห็นจะห้ามไม่หยุด พระยา  
 วิชิตสงครามให้มาแจ่งแก่ ข้าพระพุทธเจ้าว่า ขอให้ ปล่อยจีน ๒ คน  
 ออกไปเสียก่อน ข้าพระพุทธเจ้าให้ พระพิมลธัมมบัณฑิตไปแจ่งแก่ พระยา  
 วิชิตสงคราม ว่าจีน ๒ คน ซึ่งเกาะมาไว้ ก็ไม่ได้ จำทำโทษอะไร เป็น  
 แต่เกาะ คอกไว้ จะชำระ ถ้าปล่อยจีน ๒ คนให้ กับพวกจีน เห็นว่า จะเสีย  
 อำนาจแผ่นดินไป เมื่อพระยาวิชิตสงครามเห็นว่าปล่อยจีน ๒ คนไปให้  
 กับ พวกจีน จะไม่ เป็นที่ เสียอำนาจ แผ่นดิน แล้ว ดัดแต่ พระยาวิชิต  
 สงคราม ข้าพระพุทธเจ้าให้ เอาตัวจีน ๒ คนไป มอบไว้ ทพระยาวิชิต  
 สงคราม ๆ ปล่อยจีน ๒ คนให้ จีนของซิด ซึ่งเป็น ที่หลวงประเทศจีนารักษ์  
 จีนต้นแทนคิด รับผิดชอบ ออกไป ครัวหนึ่ง จีนด้าย มาแจ้งว่า พวกจีน คุมกันถดถ  
 ษินไปหรือโรงโปติก ที่ท้ายตลาด ทางไปกะท พระยาภูกัด (\*) มาแจ่งแก่  
 ข้าพระพุทธเจ้าว่า พวกจีนกำเริบ ไม่หยุด พระยาวิชิตสงครามสั่งให้พระยา

(๑) พระยาภูกัดชื่อลำตวน เป็นบุตรพระยาวิชิตสงคราม

ปรากฏเตรียมบน พุดเท้านั้น แดง พระยาภูเกตุ กักตบไป ราษฎร เห็น  
 พวกจีนกำเรบกปากันแตกคันทงบานเรือนหนเซาบาดงไปมาก ทัพโดนิน  
 พวกจีน ยกพวก ถอยชง พร้อมตวย เครื่องคั้งควาอุจ พากัน ลงมา ทวงท่าเรือ  
 ล้ามกอง พวก ๓ ทาง กู้ พวก ๓ ทาง กระทุท่าแครง พวก ๓ ประมาณ  
 ๒๐๐๐ เคษ พวกจีนพากัน ปัดนแยงชิงของ ตามบ้านเรือน กรมการราษฎร  
 แดงเอาไฟเผาบ้านหลวงภิรมย์ บ้านพระยกกระบัตร์ บ้านพระพิพิธสมบัติ  
 แเผาบ้านเรือนราษฎร ซึ่งอพยพ หลายคำบต ข้าพระพุทธเจ้าให้ขอคนคน  
 ซึ่งอพยพได้ มา ๗๓ คน กับ ทหาร ไปดิศ ซึ่งอยู่รักษาเมือง ๓๐๐ คน  
 รวม ๓๗๓ คน จัดให้ ไปรักษาบ่าน พระยาวิชิตสงครามบ้าง อยู่รักษา  
 ทอพอพิศบ้าง ข้าพระพุทธเจ้าให้ขอคนโทษออกประจำรักษาหน้าที่ ให้  
 พระภักดีสงครามปลัด หลวงนิทร ออกรักษารอบนอก ให้พระยค  
 ภักดียกกระบัตร์ รักษา ข้างใน ให้หลวงอินทร หลวงนาครวจนนท์  
 ข้าพระพุทธเจ้าเขียนหนังสือในเพลง ๒ ยาม ให้คนโทษถือไปถึงพระยา  
 ทดางให้เกณฑ์คนยกมาช่วยระบับ ๓ ถึงพระยาบริรักษ์ภกรเมืองพังงา  
 ให้ยกคน มา ช่วย ระบับ ๓ เรียก ทหาร เรือรบ ชนมา รักษา บนเมือง  
 ระบับ ๓ แดงข้าพระพุทธเจ้าให้เขียนตวจน เรียกหัวหน้าใดตจเข้ามา  
 ในอพอพิศ จีนของชว ซึ่งเป็น ทหลวงประเทศจีนารักษ์ หัวหน้า พวกแซ่  
 ของ ๓ จีนคนเขา ซึ่งเป็น ทหลวงพทกษจีนประชา ๓ จีนคนแทนคิ  
 หัวหน้า พวก คนแจ ๓ จีนคนวานแห่ง ซึ่งเป็น ทหลวง วิเศษจีนนกร ๓  
 จีนคนเทียน หัวหน้า พวก แซ่คน ๓ จีนคนบักถัด ๓ จีนคนเตียง ๓  
 จีนคนช้วนหัวหน้าพวกแป่าง ๓ จีนเขยวอนเขยง ๓ จีนเขยวแข่งตอง ๓

TUDC

22/04/2883

หัวหน้าพวกแซ่เฮี้ยว รวม ๑๐ คน เข้ามาถึง ฮอฟฟัคเพดา ๗ ทุ่มเศษ  
 ข้าพระพุทธเจ้าปรึกษาว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรือบและ  
 ข้าหัตถ์ออกมาประจักษ์รักษาเมืองภูเก็จ เพราะมีพระราชประสงค์จะท่าน  
 บำรุงบ้านเมือง และราษฎรดูกล้าให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน อย่าให้เกิดเหตุ  
 การณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ เสด็จเรือรบวิวาทกับพวกจีนเป็นแต่ความเล็กน้อย  
 ไม่ควรพวักจัน จะกำเริบถ้อยถ้อยความให้โตใหญ่จน จันหัวหน้ากัมบุตร  
 ภรรยาตง ตกรวนค้าขายมีผลประโยชน์ในเมืองภูเก็จมาก แต่ถนัด  
 ทรงพระกรุณาชมเกล้าฯ ดังให้มียศบรรดาศักดิ์เป็นปลัดจัน อำเภोजัน  
 ตัวหีบจะไต่ระงับถ้อยความเหตุการณ์ต่าง ๆ ควรที่จันหัวหน้าจะคิดถึง  
 พระเดชพระคุณช่วยกันทำนุบำรุงบ้านเมือง ระวังพวกจันชั่วร้ายอย่าให้  
 กำเริบจนได้ จึงจะชอบ จันหัวหน้าว่าเหตุเกิดขึ้นในเวลาดกต่างคนยังไม่  
 ทราบว่าจันพวกไหนแน่ ข้าพระพุทธเจ้าจะให้จันหัวหน้าทำเป็นประการใด  
 จะขอทำตาม ข้าพระพุทธเจ้าจึงให้จันหัวหน้าเช่นตงออกไปห้ามพวกจัน  
 ตามกงตั้ง ตามแซ่ ทพ กนย กง มาให้เลิก กลับขึ้นไป ถ้ามีความ  
 เกี่ยวข้อง ประการใดให้ ออกมาว่ากล่าวจะได้ พร้อมด้วยจันหัวหน้าชำระ  
 คดีต้นให้ พวกจันหัวหน้าพร้อมกันทอฮอฟฟัคเข็นคัวในเจตานั้น ออกไป  
 ห้ามตาม พวกกงตั้ง ตามแซ่ พวกจันกงตั้ง ตามแซ่ได้ รับตัวทวายแต่กพ  
 กนกลับไป ข้าพระพุทธเจ้าให้จันหัวหน้าคุมพวกจัน แยกกอง ออกเป็น  
 ๕ กอง รักษาคาด กอง ๑ รักษา คันทาง ทำเรือ กอง ๑ รักษา  
 คันทางไปกะท้าวแครงกอง ๑ รักษาทางศรออกตาดกอง ๑ รักษา  
 ทาง ปากนา กอง ๑ ครั้นเพดา ๑๐ ทุ่มกับคืนระเจ็ด พาทหาร เสด็จเรือ

TUDC 22/04/2563

สยามมกุฎราชกุมารขึ้นมานับเมือง ๑๐๐ คน รั้งชนนวันจันทร์ เดือน ๕  
 ขึ้น ๓๕ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้า เรือมรชาวลัดตัวลัดดี ซึ่งไป พังราชการ  
 เมืองระนองกลับมาถึงเมืองภูเก็ต ก็ปัดันไต่เกิดอพาทหารขึ้นมาบนเมือง  
 ๒๐ คน ข้าพระพุทธเจ้าได้รับหนังสือพระยาวรตนเศรษฐีตั้งวันเสาร์เดือน ๕  
 ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมชดอัฐศก ธรรม ๑ ประทับตรา กรมการ ๑๑ รายชื่อ  
 ใจความว่าพวกจีนยังกำเริบอยู่ ขอให้เรือรบกลับไปเมืองระนองอีกสัก  
 ครั้งหนึ่งก่อน ในเจดานนท์เมืองภูเก็ต พวกจีนโจรยังตอเบ้านเรือน  
 ของราษฎรฆ่าฟันกัน แต่ยังไม่ทราบ ว่าไทยจีน จะตายสักเท่าใด พวก  
 จีนหัวหน้า พวกจีนคนแซ่กรม ๕๐ นาย พาภัก เข้ามาท ออฟฟิศ ปรีกษา  
 พร้อมกันทำหนังสือสัญญาไว้ต่อข้าพระพุทธเจ้า และพระยาวิชิตสงคราม  
 จางวาง ใจความว่าพวกจีนหัวหน้าซึ่งเป็นคนแซ่จะกำขั้บพวกจีนตามแซ่  
 มิให้ เทียบปล้น ซึ่งเผาบ้านเรือน ทำอันตราย แก่คน ฝ่ายไทย และ จะห้าม  
 พวกจีนมิให้ ถัดเครื่อง คั้ดตราดูร เข้ามานใน เมือง จีนผู้ ไต่ไม่ฟัง จะเอา  
 บินยิง ถ้าถูกตายจะตรวจดูว่าคนที่ตายนั้นเป็นแซ่ไหนแน่แท้ จะปรับ  
 ใหม่เงินหัวหนาดนแซ่ไหน โทกบผู้ตาย ญจนองคาร เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ  
 ข้าพระพุทธเจ้าให้ กปัดันไต่เกิดอพาเรือมรชาวลัดตัวลัดดี ถัดหนังสือไป  
 ถึงเจ้าพระยาไทรบุรี ขอคน มาช่วยรักษา เมืองภูเก็ต และได้ เขียน  
 หนังสือ ถึงกรมแผนแอนเช่นแนบเคอแนล เกาจนามันง ความว่า พวกจีน  
 เมืองระนอง เมืองภูเก็ต เกิดวิวาท กันชน กับพวก คนไทย ขอให้  
 แนบเคอแนลเกาจนว ห้ามบน กระสุนดินดำ อย่าให้ ถูกคาบ บรรทุก เข้ามาร  
 ขายใน เมืองไทย แด้วได้ ตั้งให้ กปัดันไต่เกิดอ ขอ กั้รตั้งบัดัน บัน

สิ้นเคอเข้ามาใช้สำหรับเมืองภูเก็ตด้วย รั้งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕  
 แรมค่ำ ๑ พระพดด้วงกรมเมืองถางให้ขุนหมื่นตงมาแจ้งแก่ข้าพระ  
 พุทธเจ้าว่า พระยาถาง เกณฑ์ไพร่ ๘๕ คน ให้พระพดด้วงคุม  
 มาแต่ณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ครั้นมาถึงท่าเรือทราบว่าพวก  
 จันทกอง กักด่านทางไม่ให้คนไทยไปมาได้ พระพดด้วงจะพา  
 ไพร่ฆ่าพวกจันทกองจะเกิดความวิวาทขึ้น พระพดด้วงจึงรออยู่ที่  
 บ้านวิพร ข้าพระพุทธเจ้ากับพระยาวิชิตด้วงความจึงให้จันทกองไป  
 วัพระพดด้วงคุมไพร่ตงมาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕  
 แรม ๒ ค่ำ พระบริสุทธิโตทรมินทร์ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วทุ่งคุมขุนหมื่น  
 นายไพร่ รวม ๓๐๐ คน มาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ  
 พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิ์ด้วงความผู้ว่าราชการเมืองถาง คุมขุน  
 หมื่นนายไพร่ รวม ๒๐๐ คน มาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕  
 แรม ๕ ค่ำ เมืองพังงา พระยาบริรักษ์ภชร์ผู้ว่าราชการเมืองพังงา แต่ง  
 ให้พระณรงค์ชตธิ์ หดงด้ตดี คุมขุนหมื่น นายไพร่ รวม ๓๐๐ คน มาถึง  
 เมืองภูเก็ต ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ เมืองไทร เจ้าพระยา  
 ไทรบุรี แต่งให้ตมเกตุมาแธ ตนกมุดา ห้วนอาหวง คุมแซ่ไพร่  
 ๓๓๕ คน มาตวยเรือมูรชาดลัดลัดลัด ถึงเมืองภูเก็ต ณ วันอังคาร  
 เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เจ้าพระยาไทรบุรี มหนังสือไปถึงข้าพระพุทธเจ้าว่า  
 เจ้าพระยาไทรบุรี ยังกวาดหาคนให้เรือ สัตมถอน บรรทุก เพ็ม เต็มมาตวง  
 หตง อีก ๑๖๕ คน คน หวงเมืองยกมาถึงเมือง ภูเก็ต แดง ๘๓๕ คน คน

เมืองภูเก็ต ๓๗๓ คน ทหาร เว็ชรบ ๑๒๐ คน รวม ๕๓๐๘ คน และ  
 กับคนใดเกิดขย แจ็งฉากคัรตบัตตคนบนตในเดอจคชอชตเมืองเกาะหมากไม่ได้  
 กรแนนแณเส็ด ยอมให้ ยมของ คอเวอแมนตมาไซ พตาง กอน ๕๐๐๐ บัดตั้น  
 และที่อำเภอ นครองแขวงเมืองภูเก็ต พวกไทย พวกแขก แดกหัน เขาป่า  
 พากครอบครวั ประชุมกันขย ชาย ฉกรรวัประมาณ ๑๕๐ คน พวกจีนคน  
 กั้น ๒๐๐—๓๐๐ คน จะไปปล้นเผาบ้านเรือนไทยแขกค่อไปอื่ก พวกไทย  
 พวกแขกสู้รบ กับพวกจีนแตกถอยมา พวกไทย พวกแขกเอาไฟ เผาทัม  
 โรงจีน ที่อำเภอ นครอง ประมาณ ๕๐—๕๐ โรง พวกจีน กับพวกไทย แหก  
 สู้รบกันมาถึง ณวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ (๑) ข้าพระพุทธเจ้า และ  
 พระยาศรีธรรมสงครามให้ กรมการจีน หักหน้าชนไปห้ามปราม พวกไทยจีน ทั้ง  
 ต้องฝ้าย ค่อยหยุดตง แต่พวกไทยจีน ซึ่งผูกใจเจ็บแค้น แกกัน ยงคุม  
 พวก ตระ ๕—๖ คน ตอบกระตำราย แกกัน ตามตงป่า แขวงอำเภอ อยู่บาง  
 พวกจีนคนร้ายเห็นกองทัพมาพร้อมกัน ก็มีความกลัว พากันหนีออกจาก  
 บ้านเมือง บาง การเหมืองแร่ตบูกได้ตงมือ ทำการเป็นปกคแต่ตงบาง ก็  
 ทยงหวาดหวอนขยมิได้ตงมือทำการเหมืองแร่กม ข้าพระพุทธเจ้าเห็นคดย  
 เกิดว่า ว่า การที่เมืองภูเก็ต ถ้าไม่จัดเสียให้เรียบร้อย พวกพ่อค้า  
 ซึ่งตงท่ามา คำชาย และราษฎร ไทยแขก เห็นไม่ฮาจอยู่ คงจะพากัน  
 อพยพ ออก จากบ้านเมือง ไปอยู่เมืองอื่นเสียโดยมาก และหนังสือ พระยา

(๑) การที่ชาวเมืองสู้รบจีนที่อำเภอคลอง ครั้งนั้น ด้วยได้เจ้าอธิการวัดคลอง  
 ซึ่งนับถือกันว่าเป็นผู้มีวิद्याคมขลังคุ้มครอง เมื่อเสร็จการปราบจีนแล้ว โปรดฯ ให้  
 ตั้งพระอธิการนั้นเป็นพระครูวิสุทธวงศาจารย์



รัตนเศรษฐี ซึ่งมีมาถึงข้าพระพุทธเจ้า ว่าด้วยเงินที่เมืองระนองกำเริบ  
นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ คิดดำเนา หนังสือ ๑ ฉบับที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ฉบับที่ ๓  
ใส่มาในซองนี้ด้วยแล้ว ครวมก็ควร สุดแต่จะ ทรงพระกรุณาโปรด  
เกล้า ฯ บอกรมาณเงินพดด้วงที่ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดอัฐศก ”

การปราบปราม พวกจีนกุดทเมืองภูเก็ต ถึงต้องเกณฑ์ กำตั้งต่าง  
เมืองไปช่วยคล้าย กับเป็นการสงคราม จึงปราบปราม ตกได้ แค้น  
รัฐบาด กิจดวง การ บ้างกัน คือให้เพิ่มเติม กำตั้ง โปติศ และทหารอยู่  
ประจำ เป็นต้น ก็มีได้ เหตุเช่นนั้น ชนออก.

เมื่อก่อน ที่จะเกิดเหตุเรื่องจีนกุด ทาเวทเมืองระนอง พระยารัตน  
เศรษฐี (คอซู้เจียง) มีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูล ฯ ว่า มีความ แก่  
ชราลงมากแล้ว ขอ พระราชทาน กราบถวายบังคมลาไปเมืองจีน เพื่อ  
ไปว่าเพื่ญการก่ศ ตบ้านเดิมสักครั้งหนึ่ง ได้พระราชทานพระบรมราชา  
อนุญาตให้ไปตามประสงค์ พอ พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) กลับ  
มาจากเมืองจีนไม่ช้า ก็เกิดเหตุพวกจีนกุดกำเริบ ครั้นเมื่อปราบปราม  
เรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระ ราช  
ดำริว่า พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) แก่ชรา จึงพระราชทาน  
สัญญาบัตรเลื่อนยศพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็น พระยา  
ดำรงสติรมหิศรภักดี ตำแหน่งจางวางผู้กำกับราชการเมืองระนอง  
และทรงตั้งพระศรีโศภณพิทักษ์ (คอซิมก๊อง) ซึ่งเป็นบุตรคนใหญ่  
และเป็นตำแหน่งผู้ช่วย ราชการ อยู่ในเวรตามนั้น เป็น พระยารัตนเศรษฐี  
ผู้ว่าราชการ เมืองระนอง เมื่อ บินดู พ. ศ. ๒๔๒๐ มีสำเนาตราพระยศให้  
นำเมือง ดังน

ตราตั้งพระยารัตนเศรษฐี (คอกษ์เจียง)  
เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี

สารตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ  
สมเด็จพระกระต่ายใหม่ มาถึงพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการ เมืองระนอง  
ด้วยพระยารัตนเศรษฐี คนเก่า เข้ามาเฝ้า ทูลขอของขุดพระบาท  
กรบบังคมทูล พระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการที่  
เกิดกบฏเมืองระนอง คงแต่เกิดขึ้น จนข้าหลวง ผู้มีอำนาจ และ ทหาร  
ไปด้วยเรือรบ กดไฟ ชี้อมราษฎรดีดดีดี พร้อม ด้วยผู้ว่าราชการเมือง  
กรมการชำระ คัดสินทำ โทษตาม โทษานุโทษเดี๋ยวจ บ้านเมืองเรียบร้อย  
เบื่อกปกติ

ได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทุกประการแล้ว มีพระบรม  
ราชโองการมาณพระบัณฑูรสร้อยถึงหน้าท ค้ำไว้เห็นอเกล้าเห็นอกระหม่อม  
สั่งว่า ทรงพระมหากรุณาตั้งให้พระยารัตนเศรษฐี เป็นผู้ว่าราชการ  
เมืองระนองรักษาพระราชอาณาเขตต์ ท่านบำรุง บุตรหลานกรมการ  
ไพร่บ้านพลเมือง ตกค้าฉ้อฉลได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข พระยารัตน  
เศรษฐีได้ รับทำภาษีผลประ โยชน์ ซึ่งเกิดขึ้นในบ้านในเมือง ทูลเกล้า  
ทูลกระหม่อมถวายก็มาก ถึงงวดถึงบ่บอกตั้งเข้ามาณกรุงเทพมหานคร  
มิได้ตกลง

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระยารัตนเศรษฐีเป็นผู้ว่าราชการเมือง  
มาช้านานจนแก่เฒ่าชรา จะว่าราชการบ้านเมือง ก็เป็นความลำบากแก่ตัว  
พระยารัตนเศรษฐีมาก ได้ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งให้พระศรีโตหภูมิ

พทกษณชวยราชการซึ่งเป็นบุตรผู้ใหญ่ เป็นทพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่า  
ราชการเมืองให้ สดับตระกูล โดยมีคความชอบในราชการแผ่นดิน จะเพิ่ม  
ยศชั้นให้เป็นพระยาจางวาง ก็พอกกราบบงคมาตาไปเมืองจันการจึง  
ได้ คางอยู่

ครังนั้นเกิดกบฏขึ้นณเมืองระนอง กรุงเทพมหานคร ก็แต่ง  
ข้าหลวงมีอำนาจคุมทหารปืนใหญ่เด็ก และเกณฑ์ กองทัพ หัวเมืองมาช่วย  
ระงับปราบปราม พระยารัตนเศรษฐีผู้กลับมากัดเมืองจันถึงเมืองระนอง  
ทันราชการ ได้ช่วยข้าหลวงทหารปืนใหญ่เด็ก และกองทัพหัวเมือง  
ปราบปรามทำโทษจันคนชั่วราบคาบ บ้านเมืองจึงเรียบร้อยได้ โดยเร็ว  
พระยารัตนเศรษฐีมีความชอบในราชการแผ่นดิน

จึง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนยศ  
พระยารัตนเศรษฐีขึ้น เป็น พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี จางวางกำกับ  
ราชการเมืองระนอง ถึงศักดิ์นา ๓๐๐๐ พระราชทานโต๊ะทองคำใหญ่ ๓  
คนโททองคำ ๓ กระโถนทองคำ ๓ ตัปทนต์ชุดแดง ๓ เป็นเครื่องยศกับ  
เสื่อผ้าตามบรรดาศักดิ์ ออกมาทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ พร้อม  
ด้วยพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แล้วให้ พระยาดำรง  
สุจริตมหิศรภักดี จางวาง เขาเครื่องยศเดิม สำหรับ ทพระยารัตนเศรษฐีนั้น  
พระราชทานให้แก่พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองเป็นเกียรติยศ  
สืบไป

TUDC

22/04/2563

ให้ พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง กรมการ พังบงคบบัญชา  
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง ถ้ามีราชการเกิดขึ้นแก่บ้านเมือง

ประการใด ให้พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการปรัการศึกษา  
หรือพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง ตามซึ่งเห็นพร้อมชอบด้วย  
ราชการ อย่าถือเปรียบแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

อนึ่งถ้าถึงกำหนดงวดกำหนดปีตั้งเงินภาษีอากร ณเมืองระนอง  
เมื่อใด ก็ให้พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง พร้อมด้วยพระยา  
รัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการ รวบรวมเงินภาษีอากรเข้าหีบปิด  
ตราประจำครั้ง แดงกรมการคุมเข้ามาส่งณกรุงเทพมหานคร อย่าให้  
เงินภาษีอากรค้างดองงวดดองมิได้

อนึ่งถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้พระยาดำรงสุจริต  
มหิศรภักดีจางวาง ไปพร้อมด้วยพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง  
กรมการณพระอารามตามเคย จำเพาะพระพักตร์พระพุทธรเจ้า พระ  
ธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าคอกกรุงเทพมหานคร ถวายนถวาย  
บังคมต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำสัตยาบันสัตย์ทุกเกล้าทุกกระหม่อม  
ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า  
เจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ แล้วยับพระราชทาน  
พระพิพัฒน์สัตยาปีละ ๒ ครั้ง อย่าให้ขาดได้

อนึ่งให้พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง กำชับห้ามปราม  
บุตรหลานเสมียนทนายบ่าวไพร่ข้าทาสธัมภ์กำลัง อย่าให้คบหากันดูเป็น  
กินฉิ่นชื้อฉิ่นขายฉิ่น และเป็นโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ลักขังฆ่า โฉกกระบือ  
คิดพกณชิงชิงรางวัลอัคระบัตเขาพิศุคของเงินเครื่องอัญมณ ๒๒/๐๔/๒๕๖๓  
ของธัมมณะ

ซึ่งพราหมณ์เข้ามาพระราชารัฐ ใ้พระบ้านพดเมืองดุกคำวานิชทางบก  
ทางเรือให้ ได้ความเดือดร้อนแต่ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

ครั้นลุ้สารตราให้ ให้พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการ  
จำของถอกเอาท้องตราตงนี้ไว้ แล้วประทวนตั้งคนตราตั้งและตราจำนำ  
สำหรับทบบัญชีจำนวนเลขสำหรับเมือง ให้แก่พระยาตำรวจสุจริตมหิศร  
ภักดีจางวางเจ้าบวรราชการตามตำแหน่งสืบไป

ตำราตรามาณวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ จุติศักราช ๑๒๓๘

ม  
บดินทรนพศก

ตราปฐมมุขย์ ถอดสมุด ประจำครั้ง

ตราพระคชส์ห็น้อย ประจำฉีก

สำเนาตราตั้งพระศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอซิมก้อง)

เป็นพระยารัตนเศรษฐี

ตำราตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ  
สมุหพระกระต่าใหม่ มาถึงหาดงปลัด หาดงมหาตไทย หาดง  
ศักดิ์ศรีสมบัตผู้ว่าราชการ กรมการอยู่รักษาเมืองระนอง ด้วย  
พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง ทำเรื่องราวกให้กราบ  
บังคมทูลพระกรุณาว่า พระยารัตนเศรษฐีแก่ชราอายุ ๗๘ มี ขอลา  
ออกนอกราชการ กราบถวายบังคมตาไปเมืองจันทาบุญให้ บิดามารดา  
ญาติพี่น้องสักครั้งหนึ่ง ขอใ้พระศรี โลหภูมิผู้ว่าราชการว่าราชการ  
บ้านเมืองต่อไป จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูร์ตั้งหน้าท

ค้ำถัดเห็นอกเห็นใจกระหม่อมว่า พระศรี โสภภูมิผู้ช่วยราชการเป็น  
 บุตรใหญ่ (พระยารัตนเศรษฐี) ได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ  
 ช่วยพระยารัตนเศรษฐีรักษาบ้านเมืองสาขานาน หามิระแวงในราชการ  
 แต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ ใจคอมั่นคงสมควรเป็นผู้ใหญ่รักษากันเมืองได้  
 จึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนามตั้งญญาบัตร  
 ให้พระศรี โสภภูมิผู้ช่วยราชการ เป็นที่พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการ  
 เมืองระนอง ถ้อยคดีนา ๓๐๐๐ ไร่ พระราชทานดjabทกัน ๑  
 ลูกประจำปด้าทองดำ ๑ ไต่ทองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑  
 กาททองคำ ๑ กระบุงทองคำ ๑ หมวกคุ้มบ่ทรงประพาศ ๑  
 เสื้อทรงประพาศตัว ๑ เสื้อมังกร ๔ เต็บตัว ๑ เสื้อเขมขาบ รวด  
 ตัว ๑ ผ้าปมเขมรผืน ๑ ผ้าแพรขาวผืน ๑ เป็นเครื่องยศ  
 ออกมาทำราชการสนองพระเดชพระคุณสืบต่อไป ให้หัดจงปลัด หลวง  
 มหาดไทย หลวงศักดิ์ศรีสมบัติผู้ช่วยราชการกรมการ นายกอง  
 บอกด้วยอากรเมืองระนอง ฟังบังคับบัญชาพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราช  
 การเมือง แต่ซึ่งชอบด้วยราชการตามอย่างตามธรรมเนียมสืบมาแต่  
 ก่อน อย่าให้ ดื้อเปรี๊ยะแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้  
 ให้ พระยารัตนเศรษฐี มีน้ำใจโอบอ้อม ทำนุบำรุงญาติพี่น้อง ในวงศ์ ตระกูล  
 และ กรมการ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ไร่บ้าน พลเมือง ลูกค้าวานิช ให้ ได้ ความสุข  
 ดบាយ ให้บ้านเมืองเจริญบริบูรณ์ จนจะได้เป็นความชอบสืบไป อนึ่ง  
 ถึงเทศกาดพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ให้พระยารัตนเศรษฐี พร้อมด้วย

ญาคพของแฉกรมการญุใหญ่ผู้น้อยไปเอนพระอารามตามเคยณะเพาะพระ  
 พักตร์ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าต่อ  
 กิ่งเทพพระมหานครกราบถวายบังคมต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำ  
 ดัชยานดัชยื ทุดเกล้า ทุดกระหม่อม ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทร  
 มหาจุฬาลงกรณพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหา  
 ประเสริฐ แล้วยับพระราชทานนาพพณห์ ดัชยาปีละ ๒ ครั้ง ตาม  
 อย่างธรรมเนียมจกบืออย่าให้ขาดได้ มีพระราชโองาถดำหรบทผู้ว่า  
 ราชการเมือง ประทับตราพระคชด้หือออกมาด้ยฉบับ ๓ ความ  
 แจกทุกประการแด่

ด้วารตรามาณวันศุกร์เดือน๕ปีระกาเป็ญจศัค

ตราปรมนุชย์ ถัดตาพประจำครั้ง ตราพระคชด้หือยประจำณัก

ด้แต่ออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองแล้ว พระยาดำรงสุจริตฯ  
 กัดจัดแบ่งการค้ำขายที่เคยทำให้แก่บุตร คือในบรรดาการทเมือง  
 ระของมอบให้พระยารัตนเศวษฐี (คอชิมทอง) การทห้างโกหงฉน  
 ณเมืองเกาะหมากมอบแก่หลวงศรีโศภณพิทักษ์ (คอชิมชิม) การ  
 ทเมืองหลังฉฉน มอบให้แก่พระจรรยาพรราชโกศากร (คอชิมเต็ก) และส่ง  
 นายคอชิมบับุตรคนเด็กให้ ไปเล่าเรียนทเมืองฉฉน ดัชเองเป็นแต่ผู้ตรวจ  
 ตราคแด นอกจากนั้นคิดทาพนัยกรรมตั้งให้ ผู้รับมฤตกรรมทพยทได้  
 รับมฤตกนนั้นเป็นทนในห้าง โกหงฉน ทำการค้ำขายหาผลประ โยชน์ไป

TUDC 22/04/2563

ด้วยกัน ตลอดเวลานับตั้งแต่พระยาดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง) ถึง  
อนิจกรรมไปอีก ๓๐ ปี จึงให้แบ่งทรัพย์สินมรดกแยกกันไปได้ พระยา  
ดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง) อยู่มาจนปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๕ จึงถึง อนิจกรรม  
เมื่ออายุได้ ๘๐ ปี

เมื่อพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) ถึงอนิจกรรมแล้ว  
นายคอซิมบี๊ซึ่งบิดาตั้งให้ ไปเล่าเรียนที่เมืองจีนจนได้รัจการศึกษากลับมา  
พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) ผู้พำนักอาศัยเป็นมหาดเล็กพระบาท  
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ  
ราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบริรักษ์โตหุดี้อยู่ ตำแหน่งผู้ช่วย  
ราชการเมืองระนอง แล้วพระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) ผู้เป็น  
หัวหน้ากับบรรดาบุตร หลานของพระยาดำรงสุจริตฯ มีใบบอกเข้ามา ยัง  
กรุงเทพฯฯ ว่าได้จัดการฝังศพไว้ที่เมืองระนองตามประเพณีจีน ขอบ  
พระราชทานพระบรมราชานุญาตทำคำจารึก ศีตบั๊กไว้ ให้เป็น เกียรติยศ  
คนที่ฝังศพ โปรดฯ ให้ตรองคำจารึกนั้นแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ  
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ทำตามประสงค์

สารตราพระราชทานคำจารึกป้ายหน้าห้องซุ้ และเครื่องขมาศพ  
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

สารตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีอภัยพิริยปรากกรมพาหุ  
สัมฤทธิ์พระกระดาใหม่ มาถึงพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมือง พระ  
ศรีโตหภูมิพิทักษ์ ผู้ช่วยราชการ หลวงบริรักษ์โตหุดี้อยู่ ผู้ช่วยราชการ



พระจรรยาธิปไตย ผนวชราชการเมือง หลวงสมเด็จราชกิจ ปัด  
และบุตรหลานญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลพระยาตำรวงศ์จรัลทศกรัตน์ จางวาง  
ณเมืองระนองเมืองหลังสวน

ด้วยพระยารัตนเศรษฐี ผนวชราชการเมือง พระศรีโศภณพิทักษ์  
ผู้ช่วยราชการเมืองระนอง พระจรรยาธิปไตย ผนวชราชการเมือง  
หลังสวน มีใบบอกตงวันอังคาร เดือน ๓๑ แรม ๓๑ ค่ำ ปีมะเมีย  
จัตวาศก ส่งจดหมายตามถ้อยคำผู้เฒ่าผู้แก่เมืองระนอง ให้หลวง (จรร)  
พากรกรมการถือมา

มีความว่า พระยาตำรวงศ์จรัลทศกรัตน์ จางวางเมืองระนอง  
บวชเป็นวัณณโรคนั้นที่ต้นหลัง หมอประกอบบวชรักษาพยาบาลอาการ  
หายคลายไม่ วัณณพุดที่ต้นคี่ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก  
พระยาตำรวงศ์จรัลทศกรัตน์จางวาง ถึงแก่อสัญกรรม อายุได้ ๘๖ ปี  
ศพฝังมีของช่วยตามธรรมเนียมเมืองระนอง หากได้พระราชทานเพลิงไม่

พระยารัตนเศรษฐี ผนวชราชการเมืองขอรับพระราชทานคำรับ  
สั่งตามกหน้าของช่วยศพพระยาตำรวงศ์จรัลทศกรัตน์จางวาง จะได้เป็น  
เกียรติยศแก่บุตรหลาน ซึ่งรับราชการฉลองพระเดชพระคุณพระบาท  
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบไป มีความในใบบอกหลายประการ

ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า  
อยู่หัว ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว มีพระบรมราชโองการ

(๑) คำว่าอสังกรรม โดยปกติใช้แต่ศพที่ขอขมาเจ้าพระยา ที่ใช้ในสวด  
ระบับนี้จะใช้ผิด หรือโดยคำสั่งให้ใช้เป็นพิเศษ ข้อนี้ไม่มีทางจะตอบให้ทราบแน่

22/04/2563

มาณพระบัณชฑ์รุ้งถึงหนาทคำรังสีเห็นอกเห็นใจระหม่อมสั่งว่า พระยา  
 คำรังสีจวิตมหิศร์ภักดี จางวาง รั้งอำนาจแต่ท่านเสนาบดี ซึ่งได้บังคับ  
 หัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตกในกาลนั้น ไปเป็นผู้ก่อตั้งร่างเมืองระนอง ชัก  
 ขวนไทยจีนและตูก้า มาตั้งบ้านเรือนทำเรือกล่นไว้หน้าเป็นภูมู่ฐานบ้าน  
 เมืองขึ้น พระยาคำรังสีจวิตมหิศร์ภักดี จางวาง ทำเหมืองดื่บบุก  
 ลงทุนให้ราษฎรขุดร่อนแม่แร่ดื่บบุกมาขึ้นโรงกลวง ดื่บดงได้เนื้อดื่บบุก  
 จำหน่ายเก็บภาษีทำนุบำรุงบ้านเมืองเกิดภาษีผลประโยชน์แผ่นดินเจริญ

พระยาคำรังสีจวิตมหิศร์ภักดี จางวาง ทำนุบำรุงบุตรชายใหญ่เด็ก  
 ได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณตั้งตระกูลและทำนุบำรุงอาณาประช่า  
 ราษฎรลูกคำวานิชได้ ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข พระยาคำรังสีจวิต  
 มหิศร์ภักดี จางวาง มีความชอบต่อราชการแผ่นดินเป็นอันมาก

ซึ่งพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองระนอง กับพินของขอรบ  
 พระราชทานพระบรมราชานุญาต จารึกบ้ายศิลาตั้งแถวเดือนมกราคม  
 ค่ำบดบ้านเมืองจีน แดงทำมาหากินอยู่ในประเทศสยาม พระบาท  
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงมียศบรรดาศักดิ์ ทำ  
 ราชการฉลองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาจนถึง  
 แก่สมัยญกรม จะได้บันทึกหน้าของรัชชั้พพระยาคำรังสีจวิตมหิศร์ภักดี  
 จางวาง ให้เป็นเกียรติยศแก่บุตรหลานตามธรรมเนียมจีน

จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยืมตักกรมพระกระธาใหม่ ซึ่งได้  
 บังคับหัวเมืองฝ่ายใต้ ฝ่ายทะเลตะวันตก เรียบเรียงอักษรถอยคำซึ่ง

จาร์กบ้าย นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายทรงทอดพระเนตร เห็น  
สมควรใช้ ได้แล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ จาร์กบ้ายคิดตั้ง  
ออกมาพระราชทานพระยารัตนเศรษฐี กับพี่น้อง บั๊กหน้าห้องซ้ายศัพพะยา  
ดำรงฉวีกรมทศรัภักดิ์ จางวางเถิด

ได้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ เจ้า พนักงาน จัด ชูบเทียน ดอกไม้  
จันทน์ ประจุหีบเหมือน คีตา หน้าเพลิง ดำวับ ๑ เงิน เฟื้อง ๓๐๐ เฟื้อง  
ผ้าไตร ๕ ไตร ผ้าขาว ๑๐ พับ ร่ม ๕๐ คัน รองเท้า ๕๐ คู่ มอบ  
ให้ หลวง (สงวร) พากกรมการ คุณออกมาพระราชทาน แก่ พระยา  
รัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนองกับพี่น้องให้ทำบุญในкарศพ พระยา  
ดำรงฉวีกรมทศรัภักดิ์ จางวาง โดยสมควรแก่ยศ บรรดาศักดิ์

แต่ชูเทียนดอกไม้จันทน์ นั้น เป็น ของ หลวง ชมาศพ ให้ พระยา  
รัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนองเชิญหีบชูเทียนดอกไม้จันทน์ ขึ้นตั้ง  
บนที่ หน้าบ้าย คีตา ตาม สมควร เงิน เฟื้อง ผ้าไตร ผ้าขาว ร่ม รองเท้า  
ให้มีเทศนาชักบังสัจกุศล มหาบังสัจกุศล และ ทิ้ง ทาน ถ้าทำบุญเสร็จ แล้ว  
เป็นจำนวน พระสงฆ์ มากน้อยเท่าใดให้มี ใบบอก ถวายพระราชกุศลเข้ามา  
ให้แจ้ง

สารตรามาณวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปี มะแม เบญจศก

ศักราช ๒๔๕๕ ( พ. ศ. ๒๔๒๖ ) TUDG 22/04/2563

ตราพระมุนษย์ ถอดสมุดประจำ ครั้ง ตรา พระคชด้สน้อยประจำ ผนึก

คำจารึก

ประวัติ พระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

จางวางเมืองระนอง

ประกาศไว้ ให้ท่านทั้งหลายผู้จะได้อ่านหนังสือนี้ทราบทั่วกันว่า เดิม  
 ท่านพระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี จางวางเมืองระนองนี้ ท่านเป็นจีน  
 ชกเกียนเกิดในบ้านแซ่ชู่ฮ่าเกอ ระยะเวลาเขตต์แขวงเมืองเจียงจิ๋วหู ท่าน  
 เกิดนับตามฉันท้าวจีน เป็นฉันท้าวจีน ๒๕ คำ เดือน ๑๑ ปี มะเส็ง นามเดิม  
 ชื่อชู่เจียงแซ่ค้อ ครั้นอายุครบ ๒๕ ปี ได้เข้ามาจากเมืองเจียงจิ๋วหู มามี  
 ภรรยา ตั้งบ้านเรือนท่ามาหาถนนยมเมืองพงาชานาน จนค่อยเจริญขึ้น  
 ตั้งมา ถึงฉันท้าวจีน เดือน ๓ ปี มะโรง ๒๓๑๖ ๒๓๑๗ ๒๓๑๘  
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง  
 ให้เป็นหลวงรัตนเศรษฐี นายอากรดับกเมืองระนอง ขึ้นเมืองชุมพร  
 ได้ทำอากรดับกแขวงเมืองชุมพร เมืองกระบี่ เมืองระนอง รวม ๓๐ ตำบล  
 ทูลเกล้าฯ ถวาย เป็น อากรดับก ปีละ ๕๓ ภาว ภายหลังโปรดเกล้าฯ  
 ให้เป็นผู้จากราชการเมืองระนอง แต่ทว่าบรรดาครุฑ บางวัน พอนั่ง  
 ทง ๓ ตำบลหนึ่งไม่ มีบ้านเรือนผู้คน ตำบล เมือง ระนอง เมื่อแรกหลวง  
 รัตนเศรษฐี มาตั้งท่าภาษีอากร เมื่อปีมะเส็ง ๒๓๑๗ ๒๓๑๘ นั้น  
 ก็ยังเป็น บ้าง ร้างว่างเปล่า อยู่ มาก มีคนไทยจีน ตั้งบ้านเรือน อยู่ ๓๓  
 ครอบครัว เหมืองคดของมีบ้างเล็กน้อย ทน เป็น แขวงเมือง ชุมพร  
 ยังไม่ เป็นกัม บ้านเมือง ไม่ มีเรือกสวนไร่นาท่าเตี้ยท่ามาหาถนน ครั้น

ฝนขาดตกคักก็กราช ๑๒๓๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว  
 โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนยศหลวงรัตนเศรษฐี เป็น พระ  
 รัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการ เมือง หนอง พระรัตนเศรษฐี มาตั้ง  
 บ้านเรือนอยู่ เมือง หนอง แต่ตั้งเกิดยกถ่อม ชักชวนไทยจีนให้มาตั้ง  
 ทำมาหากิน อยู่ที่ แขวงเมือง หนอง ถึง ๘ ตำบล มีผู้คนบ้านเรือน ตั้งเป็น  
 ภูมิตำบล แน่นหนา ทำเหมืองต้มกุ่ม ถ้ำรังถอนไธนา ปลูกพืช ผด ต่าง ๆ  
 ดมบูรณ์ เป็นภูมิฐานบ้านเมืองสมบูรณ์ ภาษี อากร ผด ประโยชน์  
 แผ่นดินก็เจริญมากขึ้น ครบถ้วนจนทวีเดือน ๘ แรม ๓๐ ค่ำ บังอาจควาศึก  
 คักกราช ๑๒๓๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ  
 เลื่อนยศให้เป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมือง หนอง ยก  
 เมืองหนอง เป็น หัวเมืองจัตวาชนกรุงเทพฯ ๑ ให้นับรวมถึงรัชกาลที่ ๕  
 บังจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระ  
 กรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศ พระยารัตนเศรษฐีเป็น พระยาดำรงสุจริต  
 มหิศรภักดี จางวาง เป็น อธิบดี โนะ เมือง หนอง แต่โปรดเกล้าฯ  
 ตั้งพระศรีโศภณภูมิบุตร ที่ ๒ เป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมือง  
 หนองแทนบิดา ท่านพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี ได้รับราชการ  
 มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ ตลอดมาจนถึง รัชกาลที่ ๕ นตของ พระเดช พระคุณ  
 โดยกตัญญูกตเวทีซื่อตรงดำรงสุจริต คิดให้ผลประโยชน์เจริญขึ้นเป็นคุณ  
 แก่แผ่นดิน โดยมาก ควรเป็นที่ตั้งรเวริญและเป็นแบบฉบับสำหรับข้าราชการ  
 การทั้งปวง พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีอยู่ในที่จางวางเมืองหนองได้



สำนักหอสมุด

สยามที่เมืองสิงคโปร์  
 โดหิตย์ (คอซิมบี้)

จึงพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนหอดวงบริรักษ์  
 ขึ้นเป็น ทพระอภัยมณีศึกษาดำรงตำแหน่ง

ผู้ว่าราชการเมืองตระบุรีต่อมา



สำนักหอสมุด

## ตอนที่ ๕

### รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เมืองระนอง

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ ( ร.ศ. ๙๐๑ ) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเยี่ยมเขตมณฑล ระยะเวลาที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงเรือสำเภา ( ลำแรก ) เป็นเรือพระที่นั่งไปจากกรุงเทพฯ แต่ทรงช้าง พระที่นั่งเสด็จ ทางสถลมารค จากเมืองชุมพรข้ามแคว้น มณฑลไปลงเรือที่เมืองตะรุเตา เรือพระที่นั่งอุบลบุรีก็ออกไปคอยรับเสด็จอยู่ที่เมืองระนอง เสด็จตรวจหัวเมืองชายทะเลในพระราชอาณาเขต แล้วผ่านไปในเมืองมณฑลของอังกฤษ ประทับที่เมืองเกาะหมาก เมืองสิงคโปร์ เสด็จกลับ เสด็จทอดพระเนตร หัวเมืองมณฑล และหัวเมืองไทยทางบกก็ได้ตลอดมา ในคราวเสด็จเยี่ยมมณฑลครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่องระยะเวลาเป็นพระราชหัตถเลขาพระราชทานมาถึงเสนาบดีสภาซึ่งรักษาพระนคร ( หอพระสมุดฯ ได้รวม พระราชหัตถเลขาคราว นั้น เข้า เป็น หนังสือ เสด็จ ประพาส แห่มณฑล พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ) ในพระราชหัตถเลขาทรงพรรณนาและพระราชทานพระบรมราชาธิบายว่าด้วยเมืองระนองในสมัยเมื่อเสด็จไปครั้งนั้น เป็นเรื่องตำนานอันพิสดารดีกว่าหนังสืออื่น จึงคัดพระราชนิพนธ์เพราะตอนว่าด้วยเมืองระนองมาพิมพ์ไว้ ในหนังสือ



พระราชนิพนธ์ว่าด้วยเมืองระนอง

วันที่ ๒๒ เมษายน (ร.ศ. ๓๐๘ พ.ศ. ๒๔๓๓) เวลา ๕ โมงเช้า  
 นาชน ดงเรือกระเชียงเรือไฟลากต้องลงมาตามลำน้ำปากจั่น นาชน  
 หลัดเขี้ยวอย่างน่าทะเลต ผังสองข้างคอนบนเป็นเลน ตามฝั่งข้างอังกฤษ  
 แลเห็นเทือกเขาต้นแหลมมระตายตลอดไม่ขาดสาย แต่ข้างฝ่ายเราเป็น  
 เขาไม้ดีใหญ่หนัก ทริมฝั่ง หน้าเทือกเขา นั้นเป็นเนินสิ่ง ๆ คำ ๆ ไป โดย  
 มากคหวางเนิน ก็ตกเป็น ท้องทุ่งกว้าง ๆ มีหมู่บ้านเรือน คนแต่เห็นคัน  
 หมากต้นมะพร้าว ทั้งฝ่ายเรา ฝ่ายเขา ก็อยู่ในข้างตะ ห้าหกหมู่ เหมือนกัน  
 แต่คอนนี้เขี้ยวเปรียบอังกฤษ ที่ตั้งไปหนึ่งซะหนึ่ง ถึงทุกศาล ข้าราชการ  
 มีเรือนโรงใหญ่ ๆ หลายหลัง ว่าเป็นที่ตั้งเมืองแต่ก่อน แต่ศาลนั้น  
 ดีเหลี่ยมหลังเล็ก ๆ ปลูกอยู่กลางแจ้งไม่อิศวรรษย์ อันใดเลย โรงโปลิศ  
 ที่สะพานเหล็กวัดสระเกศโคกจ่า ลงมาประมาณชั่วโมงหนึ่งถึงโรงโปลิศ  
 ตั้งอยู่บนหลังเนินต่ำ ๆ ริมปากแม่น้ำน้อย โรงโปลิศนี้เด็กเท่า ๆ กัน  
 กับศาลนั่นเอง มีโปลิศก็อยู่บนตงมายันรบ ๓๓ คน เป็นพระมาฆุงผ้า  
 โปกผ้า ๖ คน เป็นแขกซิก ส้อมกางเกง อย่างทหาร ๕ คน นายทหาร  
 พระมา แต่ไม่เห็นศีลศิวาจรู นุ่งผ้าแดงสวมเสื้อทหาร ดังแต่เห็นชื่อโรง  
 โปลิศขึ้นมา ดูบ้านคนถึกจ่าคตองท่าโรงที่เกาะกงสักนิดหนึ่ง คตองมา  
 ข้างล่าง แต่จไม่มี ผิดกับท่าโรง ที่เกาะกงเลย พบวัดหนึ่ง อยู่ที่ ชายเขา  
 เรียกว่าวัดชีไฟ โบสถ์หลังคาจาก แต่ไม่อยู่ในน้ำเหมือนเกาะกง  
 ลงมา ๓ ชั่วโมงถึงที่ตำบลน้ำจืด ซึ่งเป็นเมือง พระอภัยมณี (\*)  
 ไปตงชนใหม่ มีสะพานยวดยอนไปจดถนน เพราะถนนเป็นตม ๒๕๖๓ เวลา

(๐) พระอภัยมณีคคทศรักษา ( กอริมบี ระนอง) ภายหลังได้เป็นที่พระยา  
 รัษฎานุประดิษฐ์



ถึงบ่ได้ น ก็ด้วยอาศัยกำลังมิดเตอร์ซิมบี เป็นพระแข็งแรงมาก และ  
 ว่าเมื่อเร็ว ๆ น มีผู้ร้ายฆ่าคนตายในแดนอังกฤษ ได้ขอให้พระยา  
 ชุมพรช่วย พระยาชุมพรก็ได้ช่วยจนได้ตัวผู้ร้ายแล้ว แต่ผู้ซึ่งไม่ตาม  
 ผู้ร้ายนั้นต้องเด็อกคตตายคนหนึ่ง มิดเตอร์เมอร์พึดควมอาช้จะโดยเด็ดจ้  
 ค้อไปอีก ได้บอกขอขบใจและห้ามเด็ย พระตั้งข้ ซึ่งมากอยขยันโต  
 ยัน มีเจ้าอธิการวัดนาตตั้งชัน ซึ่งพระอษัญงค์ว่าเป็นหัวหน้าหน  
 ค้ระกระบือ (\*) ภายหตั้งมาสำบาดีให้พระอษัญงค์ ว่าจะไม่ประพฤติ  
 เช่นนั้นค้อไป อธิการวัดข้ไฟ้อกของค้หนึ่ง พระอษัญงค์ว่าเป็นคนค้รับว่าจะ  
 ข้ามมาอยุ่หน้าจิด พระตั้งข้เมือหงตั้งถวนออกไปอยู่ ๕ องค์ นขกนนี้เป็น  
 พระมาแต่ฟากมิดวันอีก ๑๗ ได้ถวายเงินตามส่มควรเด็ยดงเรือต้องมา  
 ประมาณตั้ง ๕๐ มินิตถึงปากคลองพระชยางข้างฝ่ายเรา ตกอ้างก่าแม่นา  
 น้อย ดงไปอีกไม่ช้าก้ถึงคลองดำเด็ย ซึ่งเป็นพรมแดนเมืองตรงกับเมือง  
 วรรณง ดูปากช่องกว้างใหญ่ แต่เข้าไปข้างในเห็นท่าจะไม่โค แต่ไป  
 ฝนตกมากบ้างน้อยบ้างตลอดทางไมโคไว้จะได้ดูอันใดได้ สองฟากเป็น  
 ภูเขาตลับซับซ้อกันสูงใหญ่ เวด่าฝนตกมิดค้ด้มไป เป็นเมฆท้บขยู่  
 ค้รังเขาค้อนเขา ถ้านากกว้างออกกกว้างออกทุกท้ แต่ไมโคไว้เห็นม้บ้าน  
 ผู้เรือนคน ดงมาจากหน้าจิด ๑ ชั่วโมงถัน ถึงเรือขุดบรทค้ ซึ่งขนไป

(\*) คืออ้งย้ทงหัวเมือมเหล่านัน ในสมัยนั้นม้เป็น ๒ พวค เรียกว่าพวค้อหิน  
 ค้ระกระบือพวค • พวคปุ่นถาลังพวค •

จุดคอคอยรับ ยืนที่ ตรงปาก คคองเขมา ข้างฝั่ง อังกฤษ (๑) ถึงเรือใหญ่ผ่าน  
 จึงได้หาย เดิมคิดว่าจะไปใต้กระจงที่เกาะขวาง แต่เวลาดำเนินมา  
 ๕ โมงแล้ว จึงได้ทอดนอนอยู่ที่ปากคคองเขมาคคองหนึ่ง  
 วันที่ ๒๓ ออกเรือเวลาโมงหนึ่งกับ ๒๐ มีนิต เป็นเวลาเช้า  
 ครึ่งหนึ่งถึงเกาะขวาง ที่เกาะขวางนี้พระยาระนองร้องบอกว่าแผนที่อังกฤษ  
 ทำ คือแผนที่กัปตันแบกเป็นคน หมายถึงไม้ตอปักกับหนึ่งคือสัญญา  
 ในหนังสือสัญญาว่าเกาะท่งต้องฝั่ง โกลฝั่งข้างไทยเป็นของไทย โกล  
 ฝั่งอังกฤษเป็นของอังกฤษ เว้นไว้แต่เกาะขวางเป็นของไทย ส่วนเกาะ  
 ท่งในแผนที่นั้น เกาะตมุกที่อยู่ โกลฝั่งข้างอังกฤษเป็นเกาะย่อม จุดข้อ  
 ว่าเกาะขวาง ทาสี่เขียวให้เป็นของไทย ส่วนเกาะขวางซึ่งเป็นตามเกาะ  
 ใหญ่ ๆ อยู่ โกลฝั่งข้างไทย เกาะหนึ่ง อยู่เกือบจะสูญคคองคคองข้างไทยสัก  
 หนึ่งหรือหนึ่งสองเกาะ ที่ชาวบ้านทอดตจนถึงนาย โปติกส์ฝ่ายอังกฤษ ก็  
 ยอมรับว่าเป็นเกาะขวางนี้หมายแดงเป็นของอังกฤษ ได้มีใบบอกเข้า  
 ไปกักคิดสินรวม ๆ ออกมา ว่าที่หมายแดงเป็น ของอังกฤษที่หมายเขียวเป็น  
 ของไทย แต่ตกษณเกาะท่งอยู่นนชคคองกับหนังสือสัญญาเช่นขอให้  
 นินิต ได้ตรวจดูก็เห็นเป็นหน้าสั่งตั้งจริงอย่างเช่นเขาว่า จะเป็นด้วยแกตั้ง  
 หรือด้วยแผนที่ผิดก็ได้ เรือนี้จะไคซ้แจงดด้วยแผนที่ในที่ประชุมคือไป (๒)

(๑) เสด็จประพาสเที่ยวนี้ ไปรด ฯ ให้เรือพระที่นั่งอุบลบริวารทิสลวงหน้าไปคคอง  
 รับอยู่ที่เมืองระนอง เสด็จไปจากกรุงทพ ฯ ด้วยเรือสุริยมณฑล ลำที่สมเด็จพระยา  
 บรมมหาศรีสุริยวงศ์คือ UDC 22/04/2563

(๒) เรื่องเกาะขวางนี้ เมื่อเสด็จมาถึงพระนคร ได้ไปรด ฯ ให้ว่ากล่าวกับ  
 รัฐบาลอังกฤษ ทกลงให้คืนมาเป็นของไทย ตามหนังสือสัญญา

ได้ถามถึงการทำประโยชน์เดี่ยว ประโยชน์ในที่เกาะไขว่กันเช่นอย่างไรบ้าง ก็ว่าเกาะเหล่านี้ไม่มีคนตั้งบ้านเรือนอยู่ประจำ แต่เป็นที่ชุมนุมมาก ๆ เกาะ ถ้าเป็นเกาะข้างฝ่ายอังกฤษ คนเราจะไปทำไม้ขอหนึ่งดีคือเราก่อนเขาไม่ให้ไปทำ เป็นความลำบากแก่คนของเราที่จะไปทำมาหากินในที่นั้น ตั้งแต่เกาะขวางหนึ่งไปฝ่ายข้างเราเขาสูงมากเป็นเทือกใหญ่ ดูเหมือนอย่างเกาะข้าง เรียกว่าท่าครอบ ข้างฝ่ายอังกฤษ ดูแนวเขาใหญ่ บัดห่างออกไปเป็นแค่อยอม ๆ มีคนตั้งอยู่ริมน้ำเที่ยวทำขี้ผึ้งเป็นแห่ง ๆ คือท่าครอบลงไปมีตำบลเรียกว่าจะอินชวระนอง ในระแวกนี้คนอยู่สองตำบล นอกนั้นตกตลอดจนถึงปากอ่าวระนอง มีทั้งต้องข้างนั้นไม่ได้ มีทรามเตยจนตึกแห่งหนึ่ง เป็นแต่เขาใหญ่เขาเด็กตลอดไปจนกระทั่งถึงปลายแหลม เวลานั้น ๔ โมงทอดลมชดโคเกาะมี ปากอ่าวเมืองระนอง ที่พระยษฏฐศำเวอนตะเกียงเช่นทบางปะอินคงไว้แต่หนึ่ง มีเรือสำเภามรทุกเข้ามาแต่เมืองพระเจ้าคืออยู่แต่หนึ่ง เรือมรชาวดีที่ยังบนสุดสุด รอย่อนของฉลามก้อยจนเที่ยงจึงได้ลงเรือกระเชียงเรือไฟจากข้ามไปคุดแหลมเกาะต้อง ซึ่งอังกฤษเรียกว่าจิกคองเรียบอยนต์ อ้อมปลายแหลมออกไปคุดข้างหน้า นอกแต่ด้วยบเขาจนถึงคอกแหลมหน้าใน ที่แหลมนั้นเป็นเนินสูงคิงแดง ๆ ไม่ใคร่มีต้นไม้ คอกแหลมทงหนานอกหน้าในมีบ้านเรือนคนอยู่ หน้านอกไม่ได้เข้าไปใกล้แต่หน้าในเห็นมีเรือนบนหยาผ่าจาก พันธ์องชัน๓หลัง มีโรงใหญ่เด็กประมาณสัก ๓๐ หลัง มีคนหมากมะพร้าว แต่ที่แผ่นดินที่หมู่บ้านคองนั้นเป็นที่คาบคอกแหลมอยู่หน่อย คือ ๑ ที่บนหลังเนินปลายแหลมมี

คัดชำระความแบบเดียวกับทนายตงซัน ตั้งอยู่กวางเจียงแตครอนเปริ่ง  
 มีเรือนบนหยาสาจากอยู่หลังหนึ่งทรุดโทรมยับเยินทั้ง ๒ หลัง คัดย้ายถน  
 กับทนายตงซัน การทอของกฤษฎจักรภษาในทีแถบนี้ไม่กวดขัน แข็งแรงอันใด  
 อยู่ข้างไกลโรไกลเตกว่าเราเดี่ยอก คนที่อยู่ที่บนบกแต่เห็นเป็นแขก เขาว่า  
 เป็นมะดาบูบ้างจีนบ้างประมาณเด็ก ๓๐ ครว้ทั้งหน้าออกหน้าใน หากิน  
 ด้วยทำปลา เรือข้อมมาหว่างเกาะเล็กของอังกฤษที่แอบฝังอยู่ต้องเกาะ  
 เข้าปากอ่าว เมืองระนอง ทั้งฝั่งขวา มีโรงจีน ตัดฟัน สำหรับตั้งเรือเมด  
 ประมาณสัก ๓๐ หลัง ฝั่งซ้ายเป็นที่ตั้งชายเนินสูง ตั้งโรงโปตีศอยู่ใน  
 ๘๕ เวลานั้นคนเรือขนาดตองครว้กษ ขึ้นไปได้ถึงท่า ดังแต่ทะเลเขาไปต้อง  
 ไม้ดีเท่านั้น ตะพานที่ขนยาวประมาณสักต้องเดินเค็ช มีแพตอยและศาลา  
 ปลายตะพาน ผูกใบไม้บังขงตลอด เมื่อถึงคนตะพานมีขุมใบไม้  
 ขุมหนึ่ง พระยาระนองและกรมการไทยจีนรับอยู่สัก ๕๐ - ๖๐ คน ขนรถ  
 ที่เขาจัดตั้งมารับ มีรถเจ้านายและข้าราชการหลายรถ ขึ้นไปตามหนทาง  
 ซึ่งเปนถนนถมศิลาแข็งเรียบดีอย่างขง แต่ถนนนั้นแคบกว่าถนนข้างใน ๆ  
 กว้างประมาณสัก ๓ วา ต้องข้างทางข้างตอนต้นเป็นป่าโกงกางขึ้น  
 ขึ้นไปหน่อยหนึ่งก็ถึงที่เรือจอดขนรายขึ้นไปทั้งสองข้าง ข้ามตะพานข้าม  
 ตะพาน เป็นตะพานเตี้ยไม้ ปูกระดานมีพนักทาสีขาว เขาไปข้างใหม่  
 ท่งนาแปลงหนึ่ง แลดูที่นั่นแต่เห็นเขาซึ่งเป็นพดบพดว แต่ดูก็เขาในหมู่  
 สัจจนหมู่ไว้ต่อไปอีกจนถึงคนตาดเก่า แลดูแยกไปตามถนนทำใหม่  
 เป็นถนนกว้างสัก ๘ วา <sup>TUDC</sup> ไปจนถึงถนนชนเขา มีโรงเรือนสองข้างทาง  
 แนนหนาแต่ไม้มีตึกเตย ผู้คนครว้ครว้น ตามระยะทางที่مامข้มแปดก

กันถึง ๖ ชั้ม ชั้มก็จะมีเขากันนคตาดเป็นอย่างจีน เก่งซ้อ้น ๆ กันมีเจ้า  
 มังกรพันธ์ เป็นงามกว่าทุกชั้ม ทางทจีนเขาคัดข้ออมวงไป ทำทางก็  
 เหมือนกันกับทคองเวอนเมเนคไฮ่ส่ ดิงคโปวี หรือที่บ้านใคร ๆ ต่าง ๆ  
 ที่เขานเขาว่าสูงร้อยสิบปี แต่เป็นเนินลาด ๆ มีทกวางใหญ่โตกว่าเขา  
 ดัคนากมาก พดบพดาคัทท้านนคทำเจ้าไม่จริงเครื่องไม่จริง กรอบฝา  
 และบานประตูใช้ไม้จริง แต่กรูใช้ไม้ระกำทงดำเข้าเป็นตายต่าง ๆ หลัง  
 คานนุ่งไม้เกิดดัดดองหลัง นอกถนนุ่งจากตาดตั้ง ใช้ ดีน้ำเงิน  
 จะให้เหมือนกันกับหลังคาไม้ ซังทาดัว มีทองพระโรงหลังหนึ่ง ที่อยู่  
 ซ่างในใหญ่หลังหนึ่ง ยกเป็นห้องนอนตั้งชันไปหลังหนึ่ง มีคองเชอเว  
 เคอริยาวไปจนหลังแปดเหลี่ยมอกหลังหนึ่ง ทหลังเล็กซังเป็นทนอน  
 และทหลังแปดเหลี่ยม แต่ดเห็นเมืองระนองทอทางเมือง หน้าคางทุก ๆ  
 ซองเมือยन्छดครงหนักเหมือนหลังคูปกเชอแผ่นหนึ่งแผ่นหนึ่ง คิวยแต่เห็น  
 ทงนาออกไปจนกระทั่งถึงภูเขาสงอยไคต ซิต ได้ ยินเสียงระนองเนอง ๆ  
 ดับซบซ้อนกันไป ตามหลังก็เบนคเอยางหนึ่ง คานหลังก็เบน  
 อยางหนึ่ง ไม่เคยอยทไคซังตงอย ในทแต่เห็นเขาท่งป่าและบานเรือน  
 คนงามเหมือนอยางทนเดย การคบค่างประดับประดาและเครื่องที่จะใช้  
 ด้อย พรักพร้อมบริบูรณ์อยางบั้ง ตามซ่างทางและซายเนิน ก็มีเรือน  
 เจ้านายและซำราชกวรหลังคเอย มีโรงมิตเดยค โรงทหาวพรักพร้อม  
 จะอยู่ตักเท่าใดก็ได้ วางแผนททางซนทางตงซ่างหน้าซ่างใน คักว่าเขา  
 ดัคนากมาก เดยแต่คนไม่บเนนหนนไม่มคนไม่ใหญ่ ทเหตุอเว ก็เป็น

คนไม่สู้โต คนเล็ก ๆ ที่ติดกยงเป็นคอระหว่งอยู่โดยรอบ แต่ในบริเวณ  
 พลับพลาปลูกหญ้าขึ้นเขียวสดบริบูรณ์ ตกดทุกแห่ง พระยาสุทรการ  
 โกลส (๑) มาคอยรับอยู่ที่เมืองระนอง ๕ วันมาแต่ได้ เดิมคิดว่าต้อง  
 มาอนที่เกาะเขมาเกิน ไพรแกรมวันหนึ่ง จะย่นวันเมืองระนองเข้าอยู่แต่  
 ต้องคืน แต่ครั้นเมื่อไปเห็นที่เขาทำไร่ ให้อยู่ตั้งทวนรอนมาก และการ  
 คอยรับนั้นด้วยความเต็มใจซึ่งแรงจริง ๆ จึงได้ผ่อนวันออกไปอีกวันหนึ่ง  
 เวลาเย็นได้ลงดูตามเนินนั้นโดยรอบ แล้วเห็นเขาเด็กอกเขาหนึ่งซึ่งอยู่  
 หน้าของพระโรง คล้ายเขาหอพระปิตักเพ็ชรบุรี ปลูกข้าวไร่ ในหมู่บ้าน  
 ไม่เป็นทงเขยบดังดี เวลากลางวันไม่ร้อนด้วยครมฝน เวลาตกต่างคน  
 หนาวปรอทถึง ๗๕

วันที่ ๒๕ เวลาเช้าไปดูที่ตลาดเก่า มีโรงปลูกหลังชิด ๆ กันทั้งต้อง  
 ฟากเกือบร้อยหลัง แต่เห็นเป็นจีนไปทงถนน ที่ตัดถนนลงบ้านเก่าของ  
 พระยารัตนเศรษฐี ซึ่งตั้งอยู่ที่หาดใกล้ฝั่งคลอง ต้นคลองนั้นเป็นททำ  
 เหมือนว่าดับก นาด่างดินทรายซึ่งตัดแหว่งมาถมจนคลองนั้นตัน ต้น  
 กอปลั่งขนาดกว่าพบนาน สายน้ำกซึมเข้าไปในบานชนไปหมด ผงไข กอ  
 คุยดินปนปูน ตักรามพังทะลายไปบางกม ก็ยังอยผงงชนทำให้เกิด  
 บัวยไข จึงได้ย้ายไปตั้งบ้านใหม่ ท้ายไปตั้งบ้านใหม่เดี่ยนั้นเป็นตมาก  
 ทำให้เมืองกว้างออกไปอีกสามสี่เท่า ด้วยถนนตัดตาดเก่าไปชนคลอง  
 จะขยายค้อออกไปอีกก็ไม่ได้โดยแล้ว เวลาบ่ายไปตบ่อน้ำร้อน ระยะทาง  
 เจ็ดสิบเจ็ด มลถนนเรียบรอย ได้เห็นทางซึ่งเขาทำซีกถ่ายนามาทำ

(๑) พระยาสุทรการโกลส (ตงกู้ออดิน) เป็นอาว์พระยาไทรบุรี

22/04/2563



เหมือนตุ๊ก แย่งเอานาในตำซรวโต ๆ เดี้ยงทั้งต้น จนตำซรวนั้นแห้ง  
 ไม่นาเลย ทบขนาวอนน ตเป็นทซึ่งสำหรับจรวอนนออกมาจากเขา  
 ภาศกริน ๆ ออกมาจากศิลาขวางกับตำซรวนายน ทำนบซึ่งกันเบคินา  
 เย็นให้ ไปตามรางสายน้ำทำเหมืองขามมาบนทซึ่งเป็นนารอน นำปาก  
 ขางนกรอนปากข้างโนนกรอนนำเย็นไปกตาง นารอนท้นไม่มกดิน  
 กามกนหรือกดินหินปูนเคย แต่รอนไม่เต็มอกกน บ่อหนึ่งปรอท ๓๕๔  
 บ่อหนึ่งปรอท ๓๕๔ ถ้าไปอีกกระทกใกล้เคย เดือดแต่ระควนขนแรงได้จริง  
 วันที่ ๒๕ เวลาเช้าไปที่บ้านใหม่พระยาระของผ่านหนา “โรงราง”  
 คือตราง ทำเป็นคอกหลังคาสั่งกระดึแบบคอกทบหนึ่ง คูเรียบร้อยใหญ่โต  
 คมกนแต่ยังไม่แล้วเสร็จ บ้านพระยาระของเองก็อกำแพงรอบดั่งตั้ง  
 ดิบคอก กว้างใหญ่เห็นจะตั้งค้ำตามเดินเค็ชดีเดิน แต่ไม่เห็นหน้าออกกน  
 คอยขินแล้วว่าหันหน้าเขาข้างเขาจึงจะต ที่บนหลังประตูทำเป็นเรือนหลัง  
 โด ๆ ขนไปอยู่เป็นหอรบ กำแพงก็เจอนช้องบ้นกรแต่อิฐบาง ๆ ได้ ค้วย  
 กตวเจกทเคยตูกตามขนครงกอน เมื่อมเหตุการณก็ได้กระทุ้งออก  
 เป็นช้องบ้น ทกตางบ้านทำคอกหลังหนึ่งใหญ่โตมาก แต่คอกไม่ได้ ขนอยู่  
 เป็นแคทวันแขกแต่ละคนไปมาให้ อาศัย ตัวเองอยทเวอนจากเคย ๆ เมียด  
 ชดกนแน่นไปทงครควญาตพันตงรวมอยแห่งเคยกนทงต้น มีโรงไค  
 ดินค้ำปลุกกริมค้ำแพงยัตยาจ ในบ้านนั้นกทำไร่ปลูกม่น บ่หนึ่งโต ถึง  
 พันเหรียญ เป็นอย่างคนหากินแท้ ออกจากบ้านพระยาระของไปสวณ  
 ซึ่งเป็นที่หากินค้วยทลของพชชวณไม่ตาง ๆ ค้วย ทักวางใหญ่ปลูก  
 ค่นจันทน์เทศแต่ละกาแฟ ดัมโอบัตเตเวียมะพร้าวคูกุและพริกไท ๆ นั้น

ได้บอกจำหน่ายหนึ่งถึงสามสิบห้าบาทแล้ว เวลาบ่ายฉันไม่ได้ไปแห่งใด  
ด้วยเป็นเวลาครมฝนน้อยหนึ่งก็ฝนตก

พระยาระนองขอให้ตั้งชื่อพลับพลาเป็นพระที่นั่ง ด้วยเขาจะรักษา  
ไว้เป็นที่ถือนาพระพิพัฒน์เจ้า และขอให้ตั้งชื่อถนนด้วย จึงได้ให้ชื่อ  
พระที่นั่งว่า "รัตนวงจักร" เพื่อจะให้แปลกตา ๆ พอมีชื่อผู้ทำเป็นที่  
ยนิศ เขาทำเป็นที่วางน ให้ชื่อว่า "นิเวศนกร" ถนนตั้งแต่ทำ  
ขึ้นมาจนตัดตลาดเก่าแปดสิบเจ็ดเศษ ให้ชื่อว่า "ถนนท่าเมือง"

ถนนทำใหม่ ตั้งแต่สามแยก ตลาดเก่าไป ตามหน้าบ้านใหม่ พระยา ระนอง  
ถึงสะพานยูง เป็นถนนใหญ่เกือบเท่าถนนฉนวนไชย ให้ชื่อว่า "ถนน  
เรื่องราวฐรี" ถนนตั้งแต่สะพานยูงออกไปจนถึงท้องซุ้มพระยาคำรง  
สุจริต (๑) ตั้ง ๗๐ เส้นเศษข้อมน้อยหนึ่ง ให้ชื่อ "ถนนชาติเฉลิม"  
ถนนตั้งแต่ถนนไปบ่อนารอน ถึงเหมืองในเมืองให้ชื่อ "ถนนเพิ่มผล"  
ถนนทางไปบ่อนารอน ๗๐ เส้นเศษ ให้ชื่อ "ถนนชดระอุ" ถนน  
หน้าวงซึ่งเป็นถนนใหญ่ ให้ชื่อ "ถนนตุง" ถนนออกรอบตลาดนัด  
คู่กับถนนตุงกับถนนเรื่องราวฐรี เป็นถนนใหญ่ แต่ระยะทางสั้น  
ให้ชื่อ "ถนนกาดงทรัพย์" ถนนตั้งแต่ถนนเรื่องราวฐรีมาถึงถนน  
ชดระอุผ่านหน้าศาลชำระความซึ่งทำเป็นคอกส้มขุชุนใหม่ยังไม่แล้ว ให้  
ชื่อ "ถนนดับคดี" ถนนแยกจากถนนเรื่องราวฐรี ตรงไปทางริมคลอง  
ให้ชื่อ "ถนนทิวสนคำ" กับอีกถนนหนึ่งซึ่งพระยาระนองคิดจะทำออกไป  
ไปถึงตำบลหินตาด ซึ่งเป็นทางโทรเจต ขอชื่อไว้ก่อนจึงได้ ให้ชื่อว่า

(๑) พระยาคำรง สุจริต (คอซู้เจียง)

“ถนนผาดาค” ถนนซึ่งเขาทำแต่ได้ให้ชื่อทรงปวงนี้ เป็นถนนที่พระเจ้า  
ได้ชื่อจริงๆ ใช้ถมด้วยศิลากรวดแค้นแข็งกว้าง และฉาบทำหน้าของ  
เขาเรียบร้อยทุกหนทุกแห่ง ผืนคอกันไฉน จะไปแห่งใด ก็ไปไม่ได้

วันที่ ๒๖ เวลาเช้าไปคู่มือพิมพ์ พระยาดำรงศรัทธิต ตามทางที่ไป  
เป็นนาเป็นสวนตลอด เมื่อจวนจะถึงที่พิมพ์เป็นสวนพระยาระนองทั้งสอง  
ฟาก ปลูกหมาก มะพร้าว มะม่วงเป็นระยะที่ของแถวตามนัก มะพร้าว  
ปลูกขึ้นไปจนถึงไหล่เขา ที่หน้ที่พิมพ์ปลูกต้นไม้ ดอกต่างๆ เมื่อเวลา  
อยู่เมืองระนอง เวลาค่ำๆ มีบุหงาส่ง ที่พิมพ์นั้นมีบายศิลาสูงถึงสี่ศอก  
เศษ จารึกเรื่องชาติประวัติของพระยาดำรงศรัทธิตทั้งภาษาไทยภาษาจีน

เป็นคำสรรเสริญตลอดจนบทรูดาน ถัดเข้าไปมีเสาชิงศิลาหนึ่ง พระ  
คูหนึ่ง เตี้ยคูหนึ่ง มาคูหนึ่ง ขุนนางฝ่ายบนฝ่ายบิคูหนึ่ง แดวกัด  
เขียนศิลาปี่ด้าเป็นชั้นๆ ขึ้นไปสามชั้น จึงถึงด้านที่พิมพ์ มีพนัก  
ศิลาสี่ศอกเป็นรูปสัตว์และต้นไม้ ต้นๆ ที่กูยนั้น ถัดจน แดวกัดด้วยศิลาตลอด  
จนถึงที่ท่าเป็นหลังเต่า ต่อขึ้นไปเป็นเนินพูนดินเป็นลอนๆ ขึ้นไป ๓ ลอน  
ตามแบบที่พิมพ์เงิน แต่แบบต้องอยู่ที่กลางแจ้ง ไม่มีร่มไม้เตย ลงทุน  
ทำถึง ๖๐๐ ชั่งเศษ ที่พิมพ์มารดา และญาติพี่น้องอยู่ใกล้ๆ กัน แต่  
ต้องได้ระยะห่างๆ คูนาจะเปิดองที่เดิมที่

ถัดจากที่พิมพ์ไปคูท่าเหมือง ฟังจะเข้าใจชัดเจนในครั้งนั้น จะ  
พรรณนาว่าทำอย่างไรให้ระเอียดก็จะมีดียวนัก ไม่มีเวลาเขียน เข้า  
๕ โมงเศษกลับมาลงเรือ ออกจากอำวระนองไปทอดที่เกาะพลูจิด ๕๖๓ ชั่ง  
เป็นด่าน ต่อเขตแดน มีโรงไปตึกของเมืองระนองตั้งรักษาอยู่ในที่นั้น

แต่ก็แก่เกาะพุดจันไม่เป็น ปลายเขตดินขี้เดียว เกาะ คั้น เกาะหวัด  
 ทรายขาวเป็นทอคือ แต่ต้องเกาะนั้นไม่นานก็จิ้งไปคงไม่ได้ เวลา  
 ที่ไปเดินขบไปใกล้ เกาะจิกคือเรียก เกาะนั้นทรามมาก มีถ้ำคดอง คน  
 ออกไปคงทำปลาช่อนกินเอง เวลาบ่ายคงเรือไปรอบเกาะพุดจัน ให้นัก  
 ขนได้เนื้อ เพราะเกาะนั้นเขาเคยได้เนื้อเต็มมือ และ คนที่ตาม ก็เข้ามา  
 แข็งความจำแน่ เพราะเขามากินกตด้วยชาวบ้านปลูก แต่จะเป็นด้วย  
 คนมากหรือเกินไปอย่างไร เคยตกลงเป็น "ให้เปล่า"

เมื่ออยู่ที่เมืองระนอง พวกจีนในท้องตลาดมาหาเกือบจะหมดเมือง  
 มีส้มหนอยกด้วยใบตาม แต่จะหาได้ จีนผู้หนึ่ง เป็นมิวนิสต์เปอลกอมมิส  
 ซันเนอในเมืองมะริด ทำภาษาชงน และภาษาจีนในเมืองตะนาวศรี และ  
 บิดาจีนของหลาย ซึ่งเป็นตามเมืองตระ และ เป็นน้อง เขยพระยาระนอง  
 ลงมาแต่เมืองมะริดมาหาด้วย การรับรองเลี้ยงดูของพระยาระนองแข็งแรง  
 อย่างยิ่ง พี่น้องถูกหลานกตมเกลียดกัน คิดอ่านจัดการแต่จะให้ เป็น  
 ที่สบายทุกอย่างที่จะทำได้ การทำนุบำรุงรักษาย่านเมือง เขาบำรุงจริงๆ  
 รักษาจริงๆ โดยความฉลาดและความตั้งใจ ยากที่จะหาผู้รักษาเมือง  
 ผู้ใดให้เต็มมือเหมือนได้

คนไทยในเมืองระนองนี้ ผิดกับเมืองตระ คือไม่ได้เก็บเงิน  
 ค่าราชการ หรือ จะเรียก ว่าค่าห้องคารือน้อยๆ เช่นเมืองตระ เลขลัก  
 ขอมือ ส้มกรมการก็ไม่เหมือนเมืองหงส์จวน ที่เมืองหงส์จวนเก็บเงิน  
 ข้าราชการ แต่คงเดา ทดสอบมือ คนชนใหม่ไม่ได้เก็บที่เมืองตระ  
 ไม่มีส้มกรมการ แต่เก็บเงินทอหน้า เมืองระนองนี้ไม่มีอย่างใดอย่างหนึ่ง

ว่าแตกนอนมีคนเสียแต่ไม่ได้เก็บเงินอันใด

(หรือ บ้านเจ้าเมือง) ในเวลาครุขันธ์

ซึ่งแต่แทนที่มารักษาเมือง  
คือตั้งแต่เดือน ๕ เดือน ๕

ผลัดกระดืบหัวนอน แต่ยังไม่พอ ต้องไปเอาคนหลังถ้อง มาอีก

ห้าสิบคน (๑) เวลาคนมาอยู่ประจำการกินอาหารทรงดี

ทางโทรเลขใช้เกณฑ์ ไม่ได้จ้างเหมือนเมืองตระ เขายื่นยอด

ตำมะโนครวัตรมการเมืองระนอง ๒๔ ครวั

ชายฉกรรจ์ ๓๕๓๐ คน เด็ก ๗๔๘ คน รวมชาย ๒๒๗๘ คน หญิงฉกรรจ์

๓๓๐๘ คน เด็ก ๖๓๖ คน รวมหญิง ๓๗๒๕ คน รวม ๕๐๐๕ คน

รวมทั้งครวัตรมการอำเภอ ๓๓๒๒ ครวั

ไพร่ชายฉกรรจ์ ๕๒ เด็ก ๖๕ คน รวม ๖๐๗ คน

๓๗ เด็ก ๕๓ รวม ๕๘ คน รวมชายหญิง ๑๖๕ คน เป็นครวั ๓๕ ครวั

จีนมบุตรภรรยา ๓๐๐ จีนจร ๒๗๐๐ (เห็นจะเป็นเฮดตีเมต) รวม ๓๓๐๐

รวมคนเดิมชาย ๕๖๐๕ หญิง ๓๗๗๓ รวม ๗๓๗๘ คน คนใหม่มาแต่

เมืองอื่นๆคือไชยา ๒๘ ครวั

นคร ๒ ครวั ตระ ๒ ครวั ฝ่ายอังกฤษ ๒ ครวั รวม ๓๓๕ ครวั

ฉกรรจ์ ๓๗๕ คน เด็ก ๑๒๖ คน รวม ๕๐๑ คน

เด็ก ๘๑ คน รวม ๒๖๖ คน รวมไทยมาใหม่ ๕๗๑ คน

เมืองถลาง ๓๕ ครวั เมืองตะกั่วทุ่ง ๓๗ ครวั รวม ๓๓ ครวั เป็นชาย

(๑) ที่ต้องรักษาวลาคครุขันธ์เพราะเคยมีเหตุ พวกกล้าหัวเมืองกำเริบขึ้นคราวหนึ่ง เมื่อปลาย พ. ศ. ๒๔๐๘ ทั้งที่เมืองระนองและเมืองภูเก็ตตั้งกล่าวมาข้างต้น จึงต้องระวังกันแต่นั้นมา

นกรรจ์ ๕๓ เด็ก ๓๐ รวม ๗๓ คน หญิงนกรรจ์ ๓๕ เด็ก ๓๗  
รวม ๗๒ รวมชายหญิง ๑๔๕ คน รวมเก่าใหม่ชาย ๕๘๘๘ คน หญิง  
๒๓๒๓ คน รวมทั้งสิ้น ๘๒๑๑ คน

การทำนามแต่ชวคนไทย ทำเขาไว้ทองนพ นาทนรพาทนอย  
ที่เห็นอยู่เพียงสามรปงก็เป้นนพเจ้าเมืองเสยแปลงหนึ่ง แต่ยังมีเขาพอ  
คนไทยกินได้มาก ไม่สู้จะตองชอพระมานัก ส่วนจีนนั้นไม่ได้กินเขาใน  
เมืองเสย กินเขาในเมืองพระมาทงดิน เพราะฉะนั้นเขาเมืองพระมา จึงปน  
ดินคำดำคิพในแถบนี้ เวือเมตซารุดหยุดเคียวก็เกือบจะยดเขา เวือเมต  
ที่เคียวทุกถวนต้องดำ คือเวือเซหัวของ พระยาระนอง ถ้าหนึ่ง เวือ  
เมตคว ของอังกฤษดำหนึ่ง แต่เวือเซหัวยข้างจะคงดงแคล้ว กดำเวือ  
เมตคว เจ้าพนักงานอังกฤษดำดำโทษเวือเมตควอยู่ว่าเสยเปรียบเซหัว  
ถารในเมืองระนองยังมีขอกซึ่งจะตองแจ้งความต่อภายหลัง

วันที่ ๒๗ เดือน ๓๑ ทุ่ม ออกเรือเคียวทางช่องหวางเกาะเสยให้  
กับเกาะช้าง ที่ในแผนที่เขียนว่า แด้คุดไอดแดนคมาไม่มีคุดนตม อันใด  
เป้นปกติ พระราชินพนขเวือเมืองระนองมีปรากฏเพียงน

ในเดือนเมื่อเสด็จประทับอยู่ทเมืองระนองนั้น พระยารัตนเศรษฐี  
(คือซิมก็อง) กราบบังคมทูล ๑ ขอพระราชทาน ให้มีทบบริเวณสำหรับฝังศพ  
วงศ์สกุลณระนอง ต่อจากที่ฝังศพพระยาดำรงสุจริต (คือซู่เจียง) ผู้เมิน  
ต้นถุด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๑ ตามประสงค์ ครั้นเสด็จกลับ  
เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ๑ จึงโปรดเกล้า ๑ ให้ทำหนังสือสำคัญ พระราชทาน  
ที่สำหรับฝังศพตระกูลนี้ และให้กระทรวงกระต่าใหม่ส่งไปพระราชทาน  
มีอำนาจพิมพ์ไว้ต่อไป

22/04/2563

พระราชหัตถเลขาพระราชทานที่ส่งศพ  
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (ถ้อยชูเจียง)

ว. ท. ๓๓๕/๓๐๑ พ.จ. ๓

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า เจ้าแผ่นดิน  
สยาม ขอประกาศให้แก่ชนทั้งหลายทั้งปวง หรือผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งจะได้  
ทราบความในหนังสือสำคัญฉบับนี้ ให้ทราบว่า ที่ดินตำบลเขาวะรังของ  
อำเภอบางนอนแขวงเมืองระนอง วัตถุประสงค์ยาวตามที่ส่ง ๆ คำ ๆ โดยยาว  
ทิศเหนือ ๑๘ เส้น ทิศใต้ ๒๐ เส้น โดยกว้าง ทิศตะวันออก ๒๐ เส้น ๑๕ วา  
ทิศตะวันตก ๑๕ เส้น เป็นที่ตลอดไม่เต็มอกัน ด้านตะวันออกและด้าน  
ตะวันตกมีตาคลองเป็นเขต ด้านเหนือมีหลักขึงกรมการบกไว้เป็นเขต  
ด้านใต้มีตมตั้งตรงตมเป็นเขตตามแผนที่ผูกคด ยอกับหนังสือ มี  
เส้นแดงหมายเขตไว้ โดยรอบแล้ว คิดจำนวนเนื้อที่เป็นตารางเส้นได้  
๓๗๕ เส้น กับ ๓๐๐ ตารางวา

ที่ซึ่ง กล่าวมานี้ พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก้อง) ผู้ว่าราชการ  
เมืองระนอง ได้ขอต่อเราพระเจ้ากรุงสยามสำหรับทำเป็นที่ฝังศพ  
ญาติวงศ์ ในตระกูลของพระยารัตนเศรษฐี เราได้อนุญาตยกที่ดินให้แก่  
พระยารัตนเศรษฐีแล้ว พระยารัตนเศรษฐี และผู้ที่ได้รับตระกูลต่อไป  
จะก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่นั้นก็ก่อสร้างได้ตามความประสงค์ ให้ที่  
ตำบลซึ่งกล่าวมานี้ คงเป็นที่สำหรับ ฝังศพ ในตระกูล พระยารัตนเศรษฐี

22/04/2563

ดับไป ผู้ใดผู้หนึ่งจะทำดาวยรณดังที่ตระกูลของพระยารัตนเศรษฐี  
ก่อสร้างไว้ โดยความกตขี้อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

แต่ครั้น เราพระเจ้ากรุงสยามยกให้แก่พระยารัตนเศรษฐีสำหรับ  
เป็นที่ฝังศพ มิใช่ยกให้อย่างถาวร เป็นทอด ซึ่งยกเป็นแผนกหนึ่ง  
ต่างหากจากพระราชอาณาเขต เพราะฉะนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นใน  
เขตนั้นต้องพักตกภาษีอากรอย่างหนึ่งอย่างใด พระยารัตนเศรษฐีและบุตร  
เป็นเจ้าของที่ดินต่อไปต้องเสียภาษีอากรตามธรรมเนียมจะยกเงินไม่ได้

หนังสือสำคัญนี้ ได้ลงชื่อประทับพระราชัญจกรสำหรับแผ่นดิน  
และสำหรับตัวเรา มอบให้พระยารัตนเศรษฐี และได้คัดสำเนาให้  
กรมพระกระต่ายโหมรักษาไว้ฉบับหนึ่งเป็นพระยานอภัย

หนังสือสำคัญฉบับนี้ ได้ทำให้แก่พระยารัตนเศรษฐี แคว้นที่ ๒๘  
มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เป็นวันที่ ๘๑๓๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ดาวยรณหัตถ์ (จุฬาลงกรณ์)

ทราบนำส่งพระราชหัตถ์เลขานุการพระราชทานที่ฝังศพ

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

ต.ร. ๒๕/๓๐๐ คำลาดูกขุนในฝ่ายขวา

วันที่ ๖ เดือนกุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

สำหรับ ทานเจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากฏมหา  
สมุหพระกระต่ายโหม มาถึงพระบริรักษ์โตหวิสัย หลวงพิไชยชินเขตต์  
ผู้ช่วยราชการ หลวงพรหมภักดียกกระบัตร หลวงมหาตไทย หลวงเมือง  
หลวงจ้ง หลวงคลัง หลวงนา กรมการผู้รักษาเมืองระนอง



ด้วย พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการมาณพระ  
 บันฑุรผู้ตั้งหนาทดำรัสเห็นเกล้าเห็นอกพระหม่อมสั่งจำ เมื่อณเดือน  
 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ เสด็จพระราชดำเนินไปประพาส  
 หัวเมืองทะเลตะวันตกประทับประพาสที่เมืองระนอง แล้วเสด็จไปประพาส  
 ฝั่งศพ พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวางที่เขาระวังทอง พระยา  
 รัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา แด่พระบาท  
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอรับพระราชทานที่เขาระวังทอง ถ้าเอบางนอน  
 แขวง เมืองระนอง เป็นที่ อ่องซุ้ย ฝั่งศพ ญาติพี่น้อง ต่อไป

บัดนี้ ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระ  
 ราชทานพระบรมราชานุญาต ให้แก่พระยารัตนเศรษฐี (คอกิมก๊อง)  
 โดยยาวทิศเหนือ ๑๘ เส้น ทิศใต้ ๒๐ เส้น โดยกว้างทิศตะวันออก ๒๐ เส้น  
 ๑๕ วา ทิศตะวันตก ๑๕ เส้น เป็นที่ตดเดี่ยวไม่เสมอกัน ด้านตะวันออก  
 และด้านตะวันตกมีลำคลองเป็นเขตต์ ด้านเหนือมีหอดักซึ่งกรมการบักได้  
 เป็นเขตต์ ด้านใต้มีตดถึงตงที่เงินเป็นเขตต์ ตามแผนที่ ๆ ผู้กคิดอยู่กับ  
 หนังสือ พระบรมราชานุญาต ซึ่งได้ พระราชทาน แคว้นที่ ๒๘ มกราคม  
 รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ มีข้อความพิสดารแจ้งอยู่ในหนังสือพระบรมราชา  
 นุญาตนั้น ทุกประการ แล้ว คิดจำนวน เนื้อเป็นตาราง เส้นได้ ๓๗๕ เส้น  
 กับ ๓๐๐ ตารางวา ที่รายตำบลพระราชทาน ซึ่ง กล่าวมานี้ คงเป็นที่  
 สำหรับ ฝั่งศพใน ตระกูล พระยารัตนเศรษฐีสืบไป ผู้ใดหนึ่งจะทำลาย  
 รอดอนสิ่งท่ตระกูล ของพระยา รัตนเศรษฐี ก่อสร้างไว้ โดยความ กคช  
 อย่าง หนึ่ง อย่างใดไม่ได้ แต่ที่ รายนั้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรด

กระหม่อมพระราชทานยกให้แก่พระยารัตนเศรษฐี สำหรับเป็นที่ฝังศพ  
มิใช่ยกให้อย่างถาวรเป็นที่วัด ซึ่งยกเป็นแผนกหนึ่งต่างหากจากพระราช  
อาณาเขต เพราะฉะนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในที่เหล่านี้ ต้องพิศ  
ภาษาอากรอย่างหนึ่งอย่างใด พระยารัตนเศรษฐี และผู้ที่จะเป็นเจ้าของ  
ที่ดินดังกล่าว ต้องเสียภาษีอากรตามธรรมเนียมจะยกเว้นไม่ได้

หนังสือสำคัญนั้น ได้ทรงเซ็นพระนามประทับตราพระราชบัญญัติ  
สำหรับแผ่นดินและสำหรับพระองค์ มอบให้พระยารัตนเศรษฐี และได้  
คัดสำเนาให้กรมพระกระลาโหมรักษาไว้ฉบับหนึ่งเป็นพยานด้วย หนังสือ  
สำคัญฉบับนี้ได้ทรงพระราชทานให้แก่พระยารัตนเศรษฐี เมื่อวันที่ ๒๘  
มกราคม รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ เป็นวันที่ ๘๓๑๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้  
ความแจ้งอยู่แล้ว

ถวรับท้องตรา ณ ไทให้ หลวงบริรักษ์ ไทหวัดดี หลวงพิไชย  
ชินเขตต์ ผู้ช่วยราชการ หลวงพรหมภักดียกกระบัตร หลวงมหาไถย  
หลวงเมือง หลวงคลัง หลวงนาว ประชุมกรมการอำเภอท่านหน้า  
ห้องซ้ายอันท้องตรานี้ และหนังสือสำคัญทรงเซ็นพระนามประทับตรา  
พระราชบัญญัติสำหรับแผ่นดินให้ทราบทั่วกัน แล้วมอบหนังสือสำคัญ  
ให้พระยารัตนเศรษฐีรักษาไว้สำหรับเมือง เทอญ

ประทับตราพระยศให้ใหญ่มาเป็นสำคัญ

TUDC  
ครารูปมนุษย์ ถอดพิมพ์ประจำครั้ง

22/04/2563  
ตราครุฑน้อยประจำฉีก

หนึ่งในคราวเดียวกันด้วย มณฑล ครั้ง พ.ศ. ๒๔๓๓ นั้น เมื่อเสด็จ  
มาถึงเมืองศรีทรวงพระราชดำริว่าเป็นท่าเดที่สำคัญ หากการปกครอง  
ยังไม่ดีจึงไม่มีความเจริญ ได้ทอดพระเนตรเห็น พระอภัยมณีคตทศรักษา  
(คอซิมบี๊) จัดการทำนุบำรุงเมืองศรีทรวงชอบพระราชหฤทัย และเมืองศรี  
เป็นเมืองใหญ่ สำคัญกว่า เมืองสระ จึงทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ  
พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนพระอภัยมณีคตทศรักษา (คอซิมบี๊) ขึ้นเป็น  
พระยารัษฎานุประดิษฐมหิศรภักดี ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการ เมืองศรี  
และเลื่อน พระศรีโอดภูมิพิทักษ์ (คอซิมซิม) ขึ้น เป็น พระยาอภัยมณีคต  
ทศรักษา ผู้ว่าราชการเมืองสระบุรี

ต่อมาถึง สมัยเมื่อจัดการ ปกครอง หัวเมือง เป็น มณฑล เทศาภิบาล  
โปรดฯ ให้หัวเมืองมาขึ้นอยู่ใน กระทรวงมหาดไทย แต่กระทรวงเดียว ทั้ง  
หัวเมืองบักซ์ ได้ย้ายเหนือและย้ายตะวันออก ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ  
ให้พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) เสด็จขึ้น เป็น พระยาดำรงสุจริต  
มหิศรภักดี ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลชุมพร ต่อมาทรงพระกรุณา  
โปรดเกล้าฯ ให้พระยารัษฎานุประดิษฐ เป็น สมุหเทศาภิบาล มณฑล  
ภูเก็ต ส่วนเมืองระนองพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนพระบริรักษ์ โอดหิ้วย  
(คอซิมหัง) บุตรคนใหญ่ของพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซิมก๊อง)  
ขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง ส่วนพระจุลยราช  
โกศกร (คอซิมเต็ก) ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวนนั้น ก็ได้พระราชทาน  
สัญญาบัตรเลื่อนขึ้นเป็นพระยาจุลยราชโกศกร บุตรของพระยาดำรงสุจริต  
(คอซิมเจียง) ซึ่งได้ เป็นพระยาทั้ง ๕ คนนั้น พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง)

รับราชการในตำแหน่งตมฺหเทศาภิบาล อยู่จนแก่ชรา กราบถวายบังคม  
 ดาออกจากราชการกลับไปอยู่เมืองระนองจนถึงอนิจกรรมใน รัชกาลที่ ๖  
 พระยาอภัยภูธรคหิศจักษุ (คอซิมซิม) ถึงอนิจกรรมที่เกาะหมากใน  
 รัชกาลที่ ๕ พระยาจรรยาไพศวรร (คอซิมเต็ก) จ่าราชการ  
 เมืองหงัสดม อยู่จนแก่ชรา กราบถวายบังคมดาออกจากราชการไป  
 อยู่บ้านที่เกาะหมาก ฟังถึงอนิจกรรมในรัชกาลปัจจุบันนี้ พระยาวิชิต  
 อนุประดิษฐ์ (คอซิมบ่) ถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๖ เมื่อยัง เป็น ตำแหน่ง  
 ตมฺหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต

ตอนที่ ๖

รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ เมืองระนอง

ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยหัวเมือง มณฑลภูเก็ต ได้ฉายพระฉายาลักษณ์ เสด็จทรงรถไฟออกจาก กรุงเทพฯ วันที่ ๖ เมษายน ประทับแรมที่เมืองเพชรบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองชุมพร แดงทรงช้าง พระที่นั่ง เสด็จโดยรถม้ามาชมแหลม มะตายูไป ถึงเรือ พระที่นั่งที่สถานีปากฉิม เสด็จถึงเมือง ระนอง เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ประทับแรมอยู่ ๓ ราตรี แดงทรงเรือพระที่นั่ง จากเมืองระนอง ไปยังเมืองภูเก็ต และเมืองตรัง เสด็จทรงรถไฟจากเมืองตรัง ไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ซากลับประทับแรมที่เมืองสุราษฎร์ธานี เมืองประจวบคีรีขันธ์ และเมืองเพชรบุรี เป็นระยะ ถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม.

ที่เมืองระนอง เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปในคราวที่กล่าวมานี้ พระยาคำรงสุจริต (คอซิมก้อง) ถึงอนิจกรรมแล้ว และ พระยาวิเศษศรี (ค้อยู่หัง) บุตรพระยาคำรงสุจริต (คอซิมก้อง) ก็ป่วย เป็นโรคอัมพาต ทพดราฟไม่สามารถรับราชการได้ ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน เป็น พระยาคำรงสุจริต และโปรดฯ ให้ พระระนองบุรีศรีสมุทรบริรักษ์ (ค้อยู่โงย บุตร พระยาจรรยาสาโทคากร คอซิมเต็ก) เป็นผู้ว่าราชการเมือง การรับเสด็จมีรายการปรากฏดังพรรณนาต่อไปนี้.

## เสด็จถึงเมืองระนอง

วัน อังคารที่ ๑๗ เมษายน เวลา บ่าย ๓ โมง กระทบงเรือ  
 พระที่นั่ง ออกจากข้างปากคลองตะเข้ไป ปากน้ำระนอง บ่าย ๔ โมงถึง  
 อำเภอระนอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องครุฑยศ เสด็จมากรม  
 พราหมณ์หลวงรักษาพระองค์ เสด็จประทับเรือกลไฟเตี้ยศรีสุนทร เรือ  
 รบหลวงสุโขทัยของเมืองยิงปืนถวายคำนับ เรือศรีสุนทร ถัดเข้า ด้าน  
 ระนอง พอผ่านตลาดจีนชาวประมงที่ปากน้ำจุดประทัดดอกไม้ถวาย  
 คำนับ เรือศรีสุนทรเข้าเทียบ สะพาน ยาว หน้าเมือง นายพลโท  
 พระยาสุรินทราชา (๑) นำเสด็จไป ประทับ ปราสาท สะพาน พระสังฆ  
 ์จงดชยันโตถวายชัยมงคล ข้าราชการ ถึงกุดตะระนอง และกรมการ พ่อค้า  
 นายเหมือง เผ่า ทูตของชุดพระบาท เสด็จมา และดูเกล้าจงหวัดระนอง  
 จงหวัดตะกั่วป่า ตั้งแถว รับเสด็จ แลวง เสด็จมา กรมพราหมณ์หลวงรักษา  
 พระองค์ บรรเลงเพลงฉวีระเจริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว  
 เสด็จประทับ รถม้าเป็นรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปตาม ถนนซึ่ง  
 มีราษฎร คอยเผ่า ทูตของชุดพระบาท อยู่ทั้ง ๒ ฟากทาง ผ่าน ชุม ซึ่ง  
 พ่อค้าฝรั่ง พ่อค้าพม่าและพ่อค้าจีนตกแต่งรับเสด็จ ตามระยะทาง เสด็จ  
 ขึ้นเขาเนินเคียน ประทับแรมณพระที่นั่งรัตนวงศ์วรศักดิ์

(๑) พระยาสุรินทราชา (หม่อมราชวงศ์ สัทธ สุทัศน์) สมุหเทศาภิบาลสำเร็จ  
 ราชการมณฑลภูเก็ต บัดนี้เป็นพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร

### การพระราชทานพระแสงราชศาสตราที่จังหวัดระนอง

วันพุธที่ ๑๘ เมษายน เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ไปทอดพระราชนิเทศ และแต่งตั้งเครื่องราชูปโภค ที่พัดบพดาทองจตุรมุข มีปรางรอบคอกอันตั้งวางบนที่สนามตรงจวนเจ้าเมืองเก่า หนทางห่างจากที่ประทับขึ้นไปประมาณ ๓๐ เส้น เลื่อนนำกรมพรานหอดวงรักษาพระองค์ พร้อมด้วยแตรวงส่งประจำกอง ๓ กองร้อย ในบังคับนายหมวดเอก พระพำนักฉนิกร ได้เดินแถวไปตั้งเป็นกองเกียรติยศตรงหน้าพัดบพดา มีหมวดทหารมหาดเล็กและตำรวจรักษาแถวอยู่สองข้าง สมาชิกเสด็จมาจังหวัดระนองและตระเวนนำมอดอกไม้ชูปเทียนทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อทอดระของชุดพระบาทในปรางเบของขจร

เวลาบ่าย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศเสด็จฯ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปยังพัดบพดาของ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และเสด็จฯ ทหาร ตำรวจภูธร ถวายวันทยาอูฐ เมื่อสุดเสียงแตรสรรเสริญพระบารมีแล้ว นายหลโต พระยาสุรินทรราชาสมุหเทศาภิบาลดำริ้จราชการมณฑลภูเก็ต อ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณาตั้งคือไปน

TUDC 22/04/2563

### คำถวายชัยมงคล

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้ารับฉันทานุมัติของข้าทูลละอองธุลีพระบาทและประชา  
 ชนจังหวัดระนอง ขอพระราชทานพระบรมราชาธิราชดำริโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม  
 พระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยในกรทได้ฝ่าละอองธุลี  
 พระบาททรงพระราชชุตีสำหระเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมณฑลภูเก็ท ร้อน  
 แรมมาในทางกันดารทงทางบกและทางน้ำจนบรรลุถึงจังหวัดระนอง ครวงน  
 ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกเป็นพระมหากษัตริย์คุณพิเศษ โดยละเพาะ เพราะใน  
 พระพุทธศักราช ๒๔๕๒ เมื่อทรงดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระยุพราช  
 ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินมาครั้งหนึ่งแล้ว ข้าพระพุทธเจ้ายังคำนึงถึง  
 พระเดชพระคุณขยมิได้ขาด แต่ถึงแม้ มาตราว่าข้าพระพุทธเจ้ามีความ  
 ปราบรณหนักจะได้ ชมพระบารมีอีกสักปานใด ก็เป็นอันพวงด้วยที่จะให้สม  
 หวังในเดจาอันรวดเร็วเช่นประการ ๑ อีกประการ ๑ เมื่อมีกอนได้ฝ่า  
 ละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้คัดถนนและสร้างทาง  
 ไทโรเดวแต่จังหวัดชุมพรมาเชื่อมต่อกับจังหวัดระนอง ซึ่งเจ้าหน้าทากดง  
 เร่งรับทำอยู่ณบัดนี้ ก็ควรนับว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณ แก่ประชาชน  
 จังหวัดระนอง โดยละเพาะเหมือนกัน เพราะฉะนนั้นการทได้ฝ่าละออง  
 ธุลีพระบาทครั้ง ๒ จึงทให้ ข้าพระพุทธเจ้าปดยตนดเป็นพวงจะพรรณนา  
 ตั้งแต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ ทรง รับพระราชภาละ ปกครอง พระราช  
 อาณาจักร พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงรักษาประเทศสยามอันตั้งความเจริญ



โดยรวดเร็วเพียงใด ข้าพระพุทธเจ้าทรงทูลเห็นประจักษ์อยู่แล้ว เป็นต้นว่า  
 ทางพระราชไมตรีในระวางนานาประเทศก็รุ่งเรืองพระเกียรติยศ พระเกียรติ  
 คุณเชษฐพงศ์แห่งทิวทัศน์ทิศ จมพระราชาธิบดีแห่งประเทศอังกฤษซึ่ง  
 เป็นมหาประเทศในยุโรปได้ ถวายยศนายพลเอกใน กองทัพบก อังกฤษแต่  
 ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และทรงรับดำรงยศนายพลเอกในกองทัพบก  
 สยาม ทรงนครนบีว่าเป็นเกียรติยศอย่างสูงส่วนหนึ่ง

ส่วนการมีขงกันพระบรมเดชานุภาพและพระราชอาณาจักร ได้ฝ่า  
 ละอองธุลีพระบาทก็ได้ ทรงทำนุบำรุงกองทัพบก ทหารเรือ และกองอาสา  
 สัมภรเดือบ้ำ ลูกเดือบ ให้เป็นมั่นคงแน่นนคง ทรงทรงอุดหนุนราชนาถ  
 สยามและสหประชาชาติ ซึ่งควรนบีว่าเป็นกำลังและเป็นตั้งำหรับบ้าน  
 เมืองสมควรแก่สมัย ทั้งการไปมาค้าขายก็ได้ ทรงทำนุบำรุงให้ สะดวก  
 เจริญขึ้นเป็นลำดับ แม้นมหาประเทศในยุโรปได้ ทำการสงครามขับเคียด  
 กันมาเกือบ ๓ ปีแล้ว การไปมาค้าขายเกิดขัดข้องมากบ้างน้อยบ้าง  
 ทั้งไปทุกประเทศ การค้าขายในพระราชอาณาเขตก็ดำเนินอยู่เรียบ  
 ร้อย และเพราะในมณฑลภูเก็ต กติบมีผลประ โยชน์ ดิชนกว่าแต่ก่อน  
 อีก คนต่างประเทศก็เข้ามาพึ่งพระบรม โพิธสมภารอยู่เป็นนิจ เพราะ  
 แสดงหาอาชีพได้ คัดองค์ ความเจริญรุ่งเรืองทั้งหลายนอกจากนี้ยังมี  
 อีกเหตุอีกจะยกชนพรพรรณ เพราะได้ อาศัยพระบุญญาภิหาร ในใต้ฝ่า  
 ละอองธุลีพระบาท ประกอบกับพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยะ  
 อุดมหารในราชกิจทรงปอง จึงเป็นผลถดถองเห็นประจักษ์ ปานฉะนี้

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งซึ่งเป็นใหญ่ในสากลโลก จง  
อภิบาลรักษาพระองค์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ  
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงพระเจริญสุขทุกทีพาราตริกาต พระ  
ชนมายุยังยืนนานปราศจากโรคาพาธ ศัตรูทั้งหลายจงพินาศพ่ายแพ้  
พระบุญญาภินิหาร ขอให้ ทรงเกษมสำราญในพระหฤทัย จะทรง  
ประกอบ วาสิกิจใด ๆ จง เป็น ผล สำเร็จ สัม คัง พระบรม ราช ประสงค์ ทุก  
ประการ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สิ้นคำถวายไชยมงคลแด่สมเด็จพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ

“ เราได้ พัง คำ ของ สมุหเทศาภิบาล กล่าวในนาม ของข้า ราชการ  
และอาณาประชาราษฎร์จังหวัดระนองนี้ เรามีความปลื้มและจับใจเป็นอันมาก  
ที่ได้ทราบว่าคุณทนายหงษ์ ได้พยายามและตั้งใจที่จะทำนุบำรุง  
พวกท่านทั้งหลายให้มีความสุขและความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ ขอ  
นเป็นขอที่เราปรารถนายิ่งกว่าอย่างอื่น ส่วนตัวเราที่มีความสุขความ  
สำราญและวันรม อย่างหนึ่งอย่างใดก็ โดย รู้จักว่าได้ กระทำตามหน้าที่  
มากที่สุดที่จะทำได้ ให้ เป็นผลสำเร็จ เมื่อได้ มาได้เห็นผลสำเร็จแล้วไม่  
เต็ม ที่ เป็นแต่ชื่น , ถิ่นบว่าเป็นที่สบายใจ

ตั้งจังหวัดระนองนี้เราได้ เคยมาแต่ครั้งก่อน ตามที่สมุหเทศา

ภิบาลได้ กล่าวมาแต่ก่อน และได้ มา รู้จักว่าเป็นที่ซึ่งอาจเป็นเมืองเจริญ

TJDC

22/04/2563

ได้แห่งหนึ่งในพระราชอาณาจักรของเรา แต่หากว่าลำบากในทาง  
 คมนาคม จึงทำให้ความเจริญนั้นดำเนินได้ช้ากว่าที่จะเป็นไปได้ เรา  
 จึงได้ ให้จัดการสร้างถนนระวาง จังหวัดชุมพรกับจังหวัดระนอง เพื่อให้ทาง  
 คมนาคมดีขึ้น ครั้นเมื่อเราได้มาในคราวนี้ออกครั้งหนึ่งแล้ว ก็ได้  
 เติรตามทางที่คิดใหม่ ซึ่งถึงแม้ยังไม่แล้วเสร็จก็ตามแต่ก็อาจทำความสะดวก  
 ขึ้นนอกเหนืออันมาก เมื่อทางไปมา จากจังหวัดชุมพรมาจังหวัด ระนอง  
 สะดวกขึ้นได้ ในทางบกแล้ว การค้าขาย และ การติดต่อในทางทำนุบำรุง  
 อาณาเขตก็จะได้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ขอทำให้เรา รู้สึกยินดี และ  
 รู้สึกเหมือนตัวเราได้มาอยู่ใกล้ กับพวกท่านทั้งหลายอีกส่วนหนึ่ง และ  
 ยังหวังอยู่ว่าจะสามารถจัดการให้การคมนาคมสะดวก ยิ่งขึ้นกว่า ที่ทำได้ ใน  
 เวลานั้น.

ในที่สุดคนเราขอกล่าวถึงจังหวัดระนองเป็นที่ไปมาหากเช่นนี้ เรา  
 จึงมีความเสียใจที่จะมาเยี่ยมไม่ได้บ่อย ๆ เท่าที่เราปรารถนาจะมา แต่  
 ด้วยความรู้สึกเป็นห่วงอยู่เสมอ จึงจะขอให้ของไว้เป็นที่ระลึกแทน คือ  
 พระแสงราชศัสตราที่เป็นของเราไว้ ไว้สำหรับท่านทั้งหลายจะได้ไว้  
 ไว้รักษาเพื่อเป็นเกียรติยศแก่เมืองนี้ เพื่อเป็นเครื่อง แทนตัวเราผู้มาอยู่  
 เองไม่ได้ ขอให้เข้าใจว่าพระแสงนี้เรามอบให้ ไม่เฉพาะแต่แก่เจ้าเมือง  
 เท่านั้น เรามอบให้ท่านทั้งหลายที่เป็นข้าราชการทุกคน ต้องช่วยกัน  
 ตั้งใจ ทำนุบำรุง รักษา พระแสงนี้ให้เสื่อม เสีย เกียรติยศ คงไปได้แม้ แต่  
 เล็กน้อย ถึงแม้ว่าประชาชนพลเมืองจงรู้สึกความหนักหนาที่เคารพและ

ช่วยรักษาเหมือนกัน เพราะต้องรู้ ดีกว่า ในส่วนนี้ ทมหน้าตปกครอง  
 พระแสง ย่อมเป็นเครื่อง หมายถึงพระราชนำนาจที่ท่าน ทงหลาย รับแบ่งมาใช้  
 ในทางสุจริตทางธรรม เพื่อทำความร่วมมือแก่อาณาประชาราษฎร์ ฝ่าย  
 อาณาประชาราษฎร์ก็จงรู้ ดีกว่าพระแสงนี้เป็นอำนาจปกครองเช่นนั้นเหมือนกัน  
 และเมื่อรู้ ดีกว่ามีอำนาจปกครองอยู่ในที่นี้ สัมควรจะได้ รับความร่วมมือ  
 จากอำนาจนั้นแล้ว ก็ต้องนับถือเคารพต่ออำนาจนั้นว่าเป็นเครื่องป้องกัน  
 ศัตรูภัย คึงนี้ ถ้าจะประพฤติให้ถูกต้อง ต้องตั้งตนอยู่ในศีล  
 ในธรรมความสุจริตข้อตรงจงรักภักดี อยู่ใน พระราชกำหนดกฎหมาย และ  
 ประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดี โดยทั่วกัน.

ขอให้ผู้ว่าราชการรับ พระแสงนี้ไปรักษาไว้ แทน บรรดา ข้าราชการ  
 และอาณาประชาราษฎร์พลเมืองจังหวัดระนอง เพื่อ เป็น สัตว์สัตว์ดีที่มีมงคล  
 แก่ท่านทั้งหลายทุกคน.

จึงอำมาตย์ตรี พระระนองบุรีศรีสัตมฤคเขตต์ ผู้ว่าราชการจังหวัด  
 รับ พระราชทาน พระแสงราชศัสตรา ผัก ทองคำ จำหัดถวาย จาก พระหัตถ์  
 ขณะนั้นพระสงฆ์สดุดชัยมงคล และ ข้าราชการจังหวัด และ ประชาชน  
 ถวายไชโยพร้อมกัน และ พระระนองบุรีศรีสัตมฤคเขตต์รับกระแสพระ  
 บรมวา โสภณาเห็นอเล้า ๆ เพื่อปฏิบัติตาม และ รับพระแสงราชศัสตรา  
 อันเป็นเครื่องราชูปโภครักษาไว้ เพื่อเป็นเกียรติยศและเป็นสัตว์ดีที่มีมงคล  
 แก่จังหวัดระนองสืบไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทาน  
 อนุญาตบัตรบรรดาศักดิ์ซึ่งประกาศราชกิจจานุเบกษาแล้ว แก่พระระนอง  
 บุรีศรีสัตมฤคเขตต์ แล้วพระยาสุรินทรราชานำหีบบรรจุค่าถวายชัยมงคล

มีรูปนารายณ์บรรทมดิน

ภูเกิดชนทุกเกล้า ๆ ถวาย

แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน จาก พลับ พลา ทอง

พระระนองบุรีศรีร่มเกล้าทุกเกล้า ๆ ถวาย พระแสง ราชศาสตรา ประจำ

จังหวัดระนอง ทรงรับมาพระราชทานให้เชิญตามเสด็จพระราชดำเนิน

เสด็จกลับสู่พระที่นั่งรัตนรังสรรค์ โดยกระบวนรถม้าตามทางเดิม.

สมเด็จพระที่นั่งเสด็จเยี่ยมมณฑลภูเก็ต ซึ่งพระยาสุรินทรราชา เรียบ

เรียงจนหนังสือความดังเขป ว่าด้วยภูมิประเทศของมณฑล และ

จังหวัดต่าง ๆ ในมณฑล และนะ ถึงที่ควรดูในจังหวัดต่าง ๆ มี

ถ่วงด้ามโนคริวจำนวนพลเมือง จำนวนพาหนะ จำนวนอาวุธ ราย

ได้เงินแผ่นดิน จำนวนโรงเรียน จำนวนถนน การไปรษณีย์ โทรเลข

เรือเมด และทำเนียบข้าราชการ ทำเนียบเด็บบ้า ลูกเด็บ จำนวน

ตำรวจภูธร ทั้งระยะทางเสด็จโดยย่อสำหรับเป็นประโยชน์แก่ผู้ ไป เทียบ

ในมณฑลภูเก็ตได้ทราบเรื่องต่าง ๆ โดยดังเขป.

วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ เมษายน เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จทรงรถม้า

ประพาสบ้านเมือง ผ่านสวนซึ่งเป็นที่ตั้งของชัยมงคลผู้ใหญ่ตฤ

ณระนอง เมื่อผ่านทางเข้าไปที่ฝั่งศพ พระยาดำรงสุจริต (คอกซิมก๊อง

ณระนอง) ซึ่งถึง อนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ มหาอำมาตย์ตรี

พระยาดำรงสุจริต (คอกซิมก๊อง ณระนอง) บุตรผู้สืบตระกูลคอกซิมก๊อง

ละของชุดพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานเครื่อง

ขมาศพให้นำไปพระราชทาน ที่สองชัย แล้วทรงรถพระที่นั่ง ต่อไป

ถึงต้องช่วยพระยารัชฎานุประดิษฐ (ค้อยจ้าย ฅรระนอง) ซึ่งเดิม  
 เป็นสมุหเทศาภิบาลดำเ็นเจ้าราชการมณฑลภูเก็ต ถึง ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐  
 พ.ศ. ๒๔๕๐ เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่ฝั่งศพและพระราชทานเครื่อง  
 ขมาศพโดยพระองค์เอง หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัย (ค้อยจ้าย ฅรระนอง)  
 บุตร ผู้สืบตระกูลได้คุกเข่าลงกราบถวายบังคมอย่างขรรวมเนียมจัน พระ  
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ แดงตง พระราชหฤทัยอาดัยใน ท่าน พระยารัชฎา  
 นุประดิษฐ ผู้ทรงคุณเคยและเป็นที่ต้องพระราชอัชฌาศัย แด้วพระ  
 ราชทานพระบรมราโชวาทให้หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัยประพฤตินให้สมควร  
 เป็นผู้สืบตระกูลวงศ์ และพระราชทานพร (๑) แด้วเสด็จประทับในปรา  
 บนตั้งนามหน้าหน้าห้องช้อย ข้าราชการประจำจังหวัดระนอง คังเครื่อง  
 พระสุธารส ถวายและเตียงนำข้าราชกากรทงไป พระประติพัทธภูบาล(๒)  
 ได้ทงตงเกล้าทงตงระหม่อมถวายดินสอเงินมีทงห้อย และแจกดินสอเงิน  
 นนแก่ผู้ตามเสด็จบนที่ระตักในการเสด็จพระราชดำเนินที่ห้องช้อย และ  
 หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัยได้แจกบุหรีฝรั่งปลายโต ซึ่งเป็น บุหรี ของชอบ ของ  
 พระยารัชฎานุประดิษฐผู้บิดา พอเป็นที่ระตักแก่ผู้ตามเสด็จทงกัน เวลา  
 จนวนย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่ที่ประทับณพระที่นั่งรัตนรังสรรค์  
 ครั้นเวลาค่ำราษฏร ซาคิพะม่า ซึ่งมา ฟัง พระบรม โพชิตสมากร อยู่ใน  
 จังหวัดระนอง มาเฝ้าทงตงของซุติพระบาท และได้เตรียม ผักหัด บุตร  
 ทอดานขันตงรุณใจ พอทงถวายเป็นคัว พวงตงรุณที่มาจากพอนถวายเป็นมาณ

(๑) ต่อมาคราวเมื่อเสด็จไปเกาะหมากได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนหลวง  
 บริรักษ์ (ค้อยจ้าย) ขึ้นเป็นพระยารัชฎาธิราชศักดิ์.  
 (๒) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยา

๒๐ คน แต่งศวดเอื้อมาแพร่สั่งอมมาดยทมจยณม ที่เขตเอื้อมโค่ง

เหมือนรูปแตรงอนทง ๒ ข้าง มีตะไบคตขงคอง ชันแรกจับมะนำแตะ  
ร้องเพลงพร้อม ๆ กัน ได้ความว่าเป็นคำถวายนัยมงคล ขอให้  
เทพเจ้าอภิบาลรักษาได้มา ตระดอง ชุดี พระบาทให้ ทรง พระเกษม ดำราญ  
แถวจึงจับเรืองตะคอน มีจำอวดผู้ชายเข้าเดินด้วย ๒ คน ทรงพระกรุณา  
โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเด็มาเงินมืออักษรพระปรมาภิไธยย่อแก่เหล่า  
ครูเฒ่าพอนถวายนคัว และพระราชทานแหนบด้ายนาฬิกาอักษรพระปรมา  
ภิไธยย่อ เงินตงยา แก่พระม่ายผู้ เป็นด้าม แปะตเรืองตะคอนถวายน และ ทรง  
พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเข็มขัดทองคำเติมแก่พระยาดำรงสุจริต  
(ค้อยหึ่ง ณะระนอง) ด้วย.

วันที่ ๒๐ เมษายน เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้า  
อยู่หัว ทรงรถพระที่นั่งไปยังท่าจิงหวัดระนอง กองเอื้อมาแตะถูกเอื้อ  
จิงหวัดระนองแตะตะก้อมำคิงกองเกียรคยคตั่งเอื้อคจ และมหาอำมาตย์ตรี  
พระยาดำรงสุจริต พระประติพัทธภุมมาต หลวงพิชัยชินเขตต์ หลวง  
บริรักษ์ โสหวัดชัย กัมภกรมถารคฤหบดี ไทย จีน แซก พระม่าย กัมา  
ตั้งเอื้อพร้อมกัน พระตั้งฆี่ ถ้วถถวายนัยมงคล ทรงพระกรุณาโปรด  
เกล้า ฯ พระราชทาน พระแสงราชศัสตรา ประจำจิงหวัดระนอง แก่พระ  
ระนองบุรีศรีรัตนเขตต์ แด้วเอื้อคจประทับเรือกลไฟศรีสุนทรตองดำนำ  
ระนอง เมื่อถึงตตาดปากน้ำพนักจิงหวัดระนองที่ตตคอกใหญ่ถวายน เวลา

เสด็จขึ้นเรือทอดวงถดาง เรือรบทอดวงตุ้ครุพรของเมืองยงปน ๒๓ พฤศจิกายน  
 ๒๕๓๖ ตามเสด็จขึ้นเรือวโตรีจของบริษัทอีสต์เคินชิปปิง ซึ่งเคิรมัด  
 ระวังบ่มีงูก่เกิดเดระระนอง และเรือมีบางซึ่งเป็นเรือทอดวงสำหรับ  
 จังหวัดตั้งสุดเพมชนอก ๒ ตำบล นายพลโท พระยาสุรินทราชา สมุหเทศา  
 ภิบาลโดยเสด็จพระราชดำเนิรในเรือพระที่นั่ง เวลาเที่ยงเรือรบทอด  
 วงตุ้ครุพรของเมืองนำกระบวนเรือพระที่นั่งออกจากอ่าวระนอง.

เจ้านักหอสมุด



# ลำดับสกุลตบระนอง

สกุลตบระนองสืบมาแต่พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

จางวางกำกับเมืองระนอง เป็นต้นสกุล

## ชั้นที่ ๑

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง ต้นสกุลตบระนอง)

มีบุตรธิดา คือ

- ที่ ๑ บุตรชาย คอซิมเจ็ง เป็นหลวงศรีโศภุมพิทักษ์
- ที่ ๒ บุตรชาย คอซิมทอง เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี
- ที่ ๓ บุตรชาย คอซิมจิว เป็นหลวงศรีสมบัติ
- ที่ ๔ บุตรชาย คอซิมซิม เป็นพระยาอัยยงคตติศรภักดี
- ที่ ๕ ธิดาชื่อ ฉุน
- ที่ ๖ ธิดาชื่อ คิว
- ที่ ๗ บุตรชาย คอซิมเต็ก เป็นพระยาจรรยาโกศาทร จางวาง

กำกับราชการเมืองหลังสวน

- ที่ ๘ ธิดาชื่อ กิมซัง
- ที่ ๙ บุตรชาย คอซิมบ เป็นพระยาวิชญานุประดิษฐมหิศรภักดี

สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

- ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ ดาว
- ที่ ๑๑ ธิดาชื่อ แดง หรือ พุฒ

๒๕  
ชนนหมคคว๑๑

๕๑  
ชั้นที่ ๒

หลวงศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คชขิมแจ้ง นระนอง) บุตรพระยา  
ดำรงสุจริต (คชชูแจ้ง) มีธิดา คือ  
ที่ ๑ ธิดาชื่อ ออบ

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คชขิมทอง นระนอง) บุตร  
พระยาดำรง (คชชูแจ้ง) มีบุตรธิดา คือ  
ที่ ๑ บุตรชื่อ คอชูชื่น เป็นพระพิไชยชินเขตต์  
ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอช้อยหัตถ์ ถึงแก่กรรมแล้ว  
ที่ ๓ บุตรชื่อ คอชูหัง เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง

กำกับราชการเมืองระนอง

- ที่ ๔ บุตรชื่อ คอชูจ่าย เป็นหลวงอภัยภูมิตักษิณ
- ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอช้วนเนียด หรือปลก
- ที่ ๖ บุตรชื่อ คอชูเหต เป็นพระยาประคิพัทธภูบาล
- ที่ ๗ ธิดาชื่อ คอช้อยยก ถึงแก่กรรมแล้ว
- ที่ ๘ ธิดาชื่อ คอช้อยงิน ,,
- ที่ ๙ บุตรชื่อ คอชูเอียด เป็นพระสังฆสกลานพิทักษ์ ,,
- ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอช้อยด่อน ,,
- ที่ ๑๑ บุตรชื่อ คอชูดี เป็นพระยาโรจวิศิษฐวิวงศ์
- ที่ ๑๒ ธิดาชื่อ คอช้อยเนียด ,,
- ที่ ๑๓ ธิดาชื่อ คอช้อยยี่ ,,

- ท ๑๔ ธิดา ชื่อ คอช้อยเนียด ถึงแก่กรรมแล้ว
- ท ๑๕ บุตร ชื่อ คอช้อยบัว เป็นพระศรีโศภุมพิทักษ์
- ท ๑๖ ธิดา ชื่อ คอช้อยอ้อ ,,
- ท ๑๗ ธิดา ชื่อ คอช้อยอ้ง ,,
- ท ๑๘ บุตร ชื่อ คอช้อยงวน หรือ ช่าง
- ท ๑๙ บุตร ชื่อ คอช้อยอ้ง
- ท ๒๐ บุตร ชื่อ คอช้อยก้อย หรือ ชวด
- ท ๒๑ ธิดา ชื่อ คอช้อยหิงม
- ท ๒๒ ธิดา ชื่อ คอช้อยเหนียด
- ท ๒๓ ธิดา ชื่อ คอช้อยอ้วน
- ท ๒๔ บุตร ชื่อ คอช้อยแบ่ง เป็นขุนอนบาดตีมารักษ์ นายอำเภอ

บางเขน จังหวัดพระนคร

- ท ๒๕ ธิดา ชื่อ คอช้อยพร เป็นภรรยาหลวงวงวิจิตรเกิด (เดียบ)
- ท ๒๖ บุตร ชื่อ คอช้อยบ

หลวงศรีสมบัติ (คอช้อยจั่ว ณระนอง) บุตร พระยา

คำวงศ์จิตร (คอช้อยเจียง) มีบุตรธิดา คือ

- ท ๑ ธิดา ชื่อ คอช้อยจ๊ก ถึงแก่กรรมแล้ว

- ท ๒ บุตร ชื่อ คอช้อยก

พระยาอภัยภูถศกาศรักราชา (คชชิมขิม) บุตรพระยาคำรงสุจริต  
(คชช้เจียง)

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คชช้เจียง เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๒ บุตร ชื่อ คชช้ไฉ เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คชช้ตัก เป็นพระยารัตนเศรษฐี

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดแข็ง ,, ,,

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดเตียง ,, ,,

ที่ ๖ บุตร ชื่อ คชช้มิ่ง เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ,, ,,

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดต้าย ,, ,,

ที่ ๘ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดดี

ที่ ๙ บุตร ชื่อ คชช้ฉิ่ง เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ,, ,,

ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดถ้วน ,, ,,

ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดเนียง ,, ,,

ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดถวด ,, ,,

ที่ ๑๓ บุตร ชื่อ คชช้เป็ก

ที่ ๑๔ บุตร ชื่อ คชช้สุน

ที่ ๑๕ บุตร ชื่อ คชช้เยียง

ที่ ๑๖ ธิดา ชื่อ คชช้ดัดช้อ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (คอกซิมเต็ก ณระนอง) จางจวงกำกับ  
ราชการจังหวัดหลังสวน บุตรพระยาตำราวงสุจริต (คอกซู่เจียง) มีบุตร

ธิดา คือ

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอยุเงิน เป็นหลวงส่งไมตรีราชกิจ กรมการพิเศษ  
จังหวัดหลังสวน

ที่ ๔ บุตร ชื่อ คอยุเพี้ยน เป็นพระยาท้าวฉนวนกร ผู้ช่วยอธิบดี

กรมตำรวจ

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอยุดวง ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คอยุเบงเนียว

ที่ ๕ บุตร ชื่อ คอยุดบ

ที่ ๖ บุตร ชื่อ คอยุอิน

ที่ ๗ บุตร ชื่อ คอยุหุย เป็นหลวงนฤปดินทร์ดีงามภักดี พาย

อำเภอคลองจังหวัดมณฑล

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอยุเคน ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๙ ธิดา ชื่อ ฉาก

ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ คอยุเบงหง หรือ ติบ เป็นภรรยาพระยาอนุทินธิชากร

ตำรวจกรมณฑลพายัพ

ที่ ๑๑ บุตร ชื่อ คอยุฉนวน

ที่ ๑๒ บุตร ชื่อ คอยุโง่ย เป็นพระรณของบุรีศรีวิชัยเขตต์ ผู้

เจ้าราชการจังหวัดชุมพร

ที่ ๓๓ ขिता ซื่อ คอเบงหวัด เป็นภรรยาพระยาศิริชัยบริพัตร  
(เมียช) ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓๔ บุตร ซื่อ คอยุณา เป็นพระวราชวิษณุภกร

ที่ ๓๕ บุตร ซื่อ คอยุเนียน ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓๖ ขिता ซื่อ ตาบ ,,

ที่ ๓๗ บุตร ซื่อ เพิ่ม เป็นพระบุรพาทีศอาทร นายอำเภอเมือง

จังหวัดตราด

ที่ ๓๘ บุตร ซื่อ คอยุเจียง เป็นขุนไกรประชาบาล ถึงแก่

กรรมแล้ว

ที่ ๓๙ บุตร ซื่อ คอยุคิต

ที่ ๔๐ ขिता ซื่อ คอเบงหวัด

ที่ ๔๑ บุตร ซื่อ คอยุชุก เป็นนายร้อยตรีทหารบก

ที่ ๔๒ บุตร ซื่อ คอยุเทียน เป็นจมนพรณภพพิชิต นายร้อยเอก

ผู้รับ บงคบกกองพันที่ ๒ กรมทหารรักษาวัง จ.ป.ร.

ที่ ๔๓ ขिता ซื่อ เข็ม เป็นภรรยาของอำมาตย์เอก พัน รัศมีภักดี

อัยการจังหวัดน่าน

ที่ ๔๔ ขिता ซื่อ ฮาบ เป็นภรรยา นายตัวดี

ที่ ๔๕ บุตร ซื่อ คอยุคง

ที่ ๔๖ ขिता ซื่อ ฮอบ

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณระนอง) บุตร

พระยาดำรงสุจริต (คอซิมเจียง) มีบุตรขिता คือ 22/04/2563

ที่ ๑ ขिता ซื่อ คอยุหัดัน

ที่ ๒ ขिता ซื่อ คอยุชิว

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอยจ่าย เป็นพระยารัชฎาธิราชภักดี

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คอยชัยชวด

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอยชัยอื่น เป็นภรรยาพระสุนทรเทพกิจจาวัณษ์

(เพิ่ม) ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๖ ธิดา ชื่อ ปรงปล่ม เป็นภรรยา นายส้มบุญ ศิริธร (สนิท

ราชการ)

๕ ๑  
ชั้นที่ ๓

สายพระยาคำรงสุจริต (คอกิมก้อง)

พระ พิไชยจินเขตต์ (คอกุอิน ฉะนง) บุตร พระยา

คำรงสุจริต (คอกิมก้อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คอเบียนห้อง

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ คอกุเอียน

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ คอกุหัย

ที่ ๔ บุตร ชื่อ คอเบียนเคียด เป็นขุนบริรักษ์โตหะมิไธย ผู้ช่วย

คางประเทศจังหวัดระนอง

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอกุเดียน

ที่ ๖ ธิดา ชื่อ คอกุเดียม

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คอกุอัย

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเบียนหม้อ

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเมียนเตง

ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ คอจุบน

ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ คอจุกน

ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ คอจุกเตง

ที่ ๑๓ บุตร ชื่อ คอเมียนหัน

ที่ ๑๔ ธิดา ชื่อ คอจุกเนง

ที่ ๑๕ บุตร ชื่อ คอเมียนจ้วน

ที่ ๑๖ ธิดา ชื่อ คอจุกเซ็ก

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้หนี่ ณะระนอง) งามงาม

กำกับราชการ จังหวัด ะนอง บุตร พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง)

มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คอเมียนพก

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ คอเกยจหงอ

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอเมียนเซ็ง

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คอเกยจคม

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอเกยจเล็ก

ที่ ๖ บุตร ชื่อ คอเมียนก๊าว เป็นรองอำมาตย์เอก อยู่โรงพยาบาล

ศิริราช

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คอเกยจเล็ก

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเมียนหัน

ที่ ๙ บุตร ชื่อ คอเมียนย่น



- ท ๓๐ ขิดา ซื่อ คอเกยวหุดัน
- ท ๓๑ ขิดา ซื่อ คอเกยวเมยน
- ท ๓๒ ขิดา ซื่อ คอเกยวอิม
- ท ๓๓ ขิดา ซื่อ คอเกยวเซก
- ท ๓๔ บุคฺร ซื่อ คอเมยนเนง
- ท ๓๕ บุคฺร ซื่อ คอเมยนถอง
- ท ๓๖ บุคฺร ซื่อ คอเมยนเจยว
- ท ๓๗ ขิดา ซื่อ คอเกยวอิม
- ท ๓๘ บุคฺร ซื่อ คอเมยนทงน
- ท ๓๙ บุคฺร ซื่อ คอเมยนจก
- ท ๔๐ ขิดา ซื่อ คอเกยวจิต
- ท ๔๑ ขิดา ซื่อ คอเกยวเซยน

หลวงอัญญาคตทิสรัภษา (คอรุ้งาย นระนง) บุคฺรพระษา

ตำรงตั้งจิต (คอซิมถ้อง) มี บุคฺร ขิดา คือ

- ท ๑ ขิดา ซื่อ คอตั้งจู้
- ท ๒ บุคฺร ซื่อ คอเมยนฮือ
- ท ๓ บุคฺร ซื่อ คอเมยนถัด
- ท ๔ บุคฺร ซื่อ คอเมยนซัด
- ท ๕ บุคฺร ซื่อ คอเมยนถัด
- ท ๖ ขิดา ซื่อ คอตั้งถอน

ที่ ๗ บุตร ช่อ คอเบยนเตยด

ที่ ๘ บุตร ช่อ คอเบยนเกยม

ที่ ๙ ธิดา ช่อ คอตั้งเหย

ที่ ๑๐ บุตร ช่อ คอเบยนเอจ

ที่ ๑๑ ธิดา ช่อ คอตั้งจัน

ที่ ๑๒ ธิดา ช่อ คอตั้งทิน

ที่ ๑๓ ธิดา ช่อ คอตั้งเฮียบ

ที่ ๑๔ บุตร ช่อ คอเบยนคิน

พระยาประดิพัทธภูบาล (ค้อยู่เขต ๓ระนอง) บุตรพระยาคำรง

สุจริต (คอซมก้อง) มีบุตร ธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดา ช่อ เกอ เป็นหม่อมห้ามในหม่อมเจ้าจิบุตย์

ที่ ๒ ธิดา ช่อ ชัด เป็นภรรยาจันทรณภพพิชิต (ค้อยู่เคียน)

บุตรพระยาจรวุฒราชโกศากร (คอซิมเต็ก ๓ระนอง)

ที่ ๓ ธิดา ช่อ กูต เป็นภรรยาพระศรีวัดยามกิจ ผู้ช่วยกงสุลตั้งยาม

ณสิงคโปร์

ที่ ๔ ธิดา ช่อ น้อย ภรรยาพระปราบพตแดน

ที่ ๕ บุตร ช่อ คอเบยนซิด หรือโป๊ะ

ที่ ๖ ธิดา ช่อ คดอ้ง เป็นหม่อมห้ามในหม่อมเจ้าชัชวตติ

ที่ ๗ บุตร ช่อ คอเบยนเอ็ง หรือตาน

ที่ ๘ บุตร ช่อ คอเบยนจิว หรือเหลด

ที่ ๘ บุตรช้อ เขียน

ที่ ๓๐ บุตรช้อ บิ

พระสถลสถานพิทักษ์ (คอยู่เกียด ฌระนอง) บุตรพระยา

ดำรงสุจริต (คชิมก้อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ คอกยอม หรือ เด็ก

ที่ ๒ บุตรช้อ คอเบียนแคะ

พระยาประวัตสุจริตวงศ์ (คอยู่ดี ฌระนอง) บุตรพระยา

ดำรงสุจริต (คชิมก้อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๓ บุตรช้อ คอม เนติบัณฑิต กิ่งแก้วกรมแก้ว

ที่ ๒ บุตรช้อ เดิม

ที่ ๓ ธิดาช้อ บอง

ที่ ๔ บุตรช้อ คับ

ที่ ๕ บุตรช้อ เคบ

ที่ ๖ ธิดาช้อ บิน

ที่ ๗ บุตรช้อ สว่างดี

ที่ ๘ ธิดาช้อ กุศุต

พระศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอบุ๊ว ณะระนอง)

บุตรพระยา

ดำรงชีวิต (คอบิมก๊อง) มีบุตรธิดา คือ

- ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยเงิน
- ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยนุ๋
- ที่ ๓ ธิดาชื่อ คอชกหด
- ที่ ๔ บุตรชื่อ คอเบยนชวด
- ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอชกเขียน
- ที่ ๖ ธิดาชื่อ คอชกเคยม
- ที่ ๗ บุตรชื่อ คอเบยนชุ่น
- ที่ ๘ ธิดาชื่อ คอชกถ้วน
- ที่ ๙ ธิดาชื่อ คอชกถุ่น
- ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอชกเงิง
- ที่ ๑๑ บุตรชื่อ คอเบยนกี
- ที่ ๑๒ บุตรชื่อ คอเบยนอิน
- ที่ ๑๓ บุตรชื่อ คอเบยนเฉียง
- ที่ ๑๔ บุตรชื่อ คอเบยนอ๋
- ที่ ๑๕ บุตรชื่อ คอเบยนเงิน
- ที่ ๑๖ บุตรชื่อ คอเบยนเคยม

นายค้อยู่่วน หรือ ช้าง นระนอง บุตรพระยาคำวงศ์จักริต

(คอซิมก๊อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ อานวย

ที่ ๒ บุตรช้อ การุญ

นายค้อยู่ช่อง นระนอง บุตรพระยาคำวงศ์จักริต (คอซิมก๊อง)

มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ จูจู้

ที่ ๑ ธิดาช้อ อานัน

ที่ ๓ บุตรช้อ เบียนก๊อ

สาขหลวงศรีสมบัติ (คอซิมจ๊ว)

นายค้อยู่กัต นระนอง บุตรหลวงศรีสมบัติ (คอซิมจ๊ว)

มีบุตร คือ

ที่ ๑ บุตรช้อ คอเบี่ยนเฮ็ก

สาขพระยาอัญมฤคตทศรัภษา (คอซิมจิม)

นายค้อยู่เจียด นระนอง บุตรพระยาอัญมฤคตทศรัภษา

(คอซิมจิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรช้อ คอเบี่ยนโก๊

ที่ ๒ ธิดาช้อ เขียว

ที่ ๓ ธิดาช้อ เปียว

นายทอญู่ไถ ฌรระนอง

บุตรพระยาอภัยวงศกตทศรักรา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยงใจ

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยงตัด

ที่ ๓ ธิดาชื่อ ซ็อกเงิน

พระยารัตนเสรมฐี (คอยู่ตัก ฌรระนอง) บุตรพระยาอภัยวงศกต  
ทศรักรา (คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เพ็กเขยง

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยงไย

ที่ ๓ บุตรชื่อ คอเบยงฮวง

ที่ ๔ ธิดาชื่อ คอเพ็กเงิน

ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอเพ็กเซ็ก

ที่ ๖ บุตรชื่อ คอเบยงคอง

ที่ ๗ ธิดาชื่อ คอเพ็กเกยว

ที่ ๘ บุตรชื่อ คอเบยงเฮ้า

ที่ ๙ ธิดาชื่อ คอเพ็กซิม

ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอเพ็กไผ่

นายค้อยู่ बैก ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอด้วงเพ็ก

ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอด้วงเน็ง

ที่ ๓ บุตรชื่อ คอเบยพะเฮ็ก

นายค้อยู่ ฐัน ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอด้วงไฮ้

นายค้อยู่ ะเขิง ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยนเจียด

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยนเดียม

ที่ ๓ ธิดาชื่อ คอเพ็กห้อง

ที่ ๔ บุตรชื่อ คอขยอนน

ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอเพ็กงวด

TUDC

22/04/2563

## สายพระยาจรูญราชโกศากร (คอซิมเต็ก)

หลวงสโมสรรราชกิจ (คอป๋จั้น ณะระนอง) บุครพระยาจรูญ

ราชโกศากร (คอซิมเต็ก) มีบุครชิตา, ค้อ

ท ๑ ชิตาช้อ เจียร

ท ๒ ชิตาช้อ ด้งน

ท ๓ บุครช้อ คอเบยนหงวน

ท ๔ ชิตาช้อ กระจ่าง

ท ๕ ชิตาช้อ คอจ๋ยง้อ

ท ๖ ชิตาช้อ แต้ ถึงแก่กรรมแล้ว

ท ๗ ชิตาช้อ องุ่น

ท ๘ บุครช้อ คอเบยนคัว

ท ๙ บุครช้อ คอเบยนเง็ก

ท ๑๐ บุครช้อ คอเบยนคุ่น

ท ๑๑ ชิตาช้อ ชรณ

ท ๑๒ ชิตาช้อ จรง

ท ๑๓ ชิตาช้อ ด้ง

ท ๑๔ บุครช้อ คอเบยนคุ่น

ท ๑๕ บุครช้อ คอเบยนคัว

ท ๑๖ ชิตาช้อ ต้าว

ท ๑๗ บุครช้อ อุดม



ที่ ๑๘ บุตรชื่อ แดง

ที่ ๑๙ ธิดาชื่อ ตำคร

พระบาทว้ฒนากร (ค้อยเพยน ณะระนอง) บุตรพระยาจรูญราช

โกคากกร (คอชิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ พยง

ที่ ๒ ธิดาชื่อ พยอม

ที่ ๓ ธิดาชื่อ พยุง

ที่ ๔ บุตรชื่อ คอเบยงชก หรือ เจดิม

ที่ ๕ ธิดาชื่อ พยุว

นายค้อยู่ลิบ ณะระนอง บุตรพระยาจรูญราชโกคากกร (คอชิมเต็ก)

มีธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอเคยงชง

ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอเจ็กเคยง หรือ หตง

หลวงนฤบดินทร์สวามิภักดิ์ (ค้อยู่ห้วย ณะระนอง) บุตรพระยา

จรูญราชโกคากกร (คอชิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เนือง

ที่ ๒ บุตรชื่อ เต็ก

รองอำมาตย์โท คอยู่ฉ้วน ณะรอง บุตรพระยาจบุญราช

โกศการ (คชขิมเต็ก) มีบิดา คือ

ที่ ๑ บิดาชื่อ เอือน

ที่ ๒ บิดาชื่อ ล้อง

พระระนองบุรีศรีสมุทเขตต์ (คชขุโง้ย ณะรอง) บุตรพระยา

จบุญราชโกศการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรบิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ เม็ดบัว

ที่ ๒ บิดาชื่อ นงพาส

ที่ ๓ บุตรชื่อ คุษฎ

ที่ ๔ บิดาชื่อ เต็ก

ที่ ๕ บิดาชื่อ เขียด

ที่ ๖ บุตรชื่อ ตู

ที่ ๗ บิดาชื่อ ปุก

ขุนราชรัชฎาการ (คชขุฉ่า ณะรอง) บุตรพระยาจบุญราช

โกศการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรบิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ ประสงค์

ที่ ๒ บิดาชื่อ ประดับ

พระบูรพาทิศอาทร (เพิ่ม ๓ระนอง) บุตรพระยาจรมุราช โภคการ  
(คชขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ กุณ

ที่ ๒ บุตรชื่อ ดังก

ที่ ๓ ธิดาชื่อ ดังกา

ที่ ๔ ธิดาชื่อ อ่างา

นายร้อยตรี คอยู่ชก ๓ระนอง บุตรพระยาจรมุราช โภคการ  
(คชขิมเต็ก) มีธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ นันทา

นายร้อยเอก จมมนรณภาพพิชิต (คชขู่เตี้ยน ๓ระนอง) บุตร  
พระยาจรมุราช โภคการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ จิตรว

ที่ ๒ บุตรชื่อ ทาร

ที่ ๓ บุตรชื่อ กำธร

ที่ ๔ ธิดาชื่อ รัชต์

ที่ ๕ บุตรชื่อ อ่างา

ที่ ๖ ธิดาชื่อ เติตฉัน

สายพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คชขิมบี)

พระยารัษฎาธิราชภักดี (-คชขู่จ่าย ๓ระนอง) บุตรพระยารัษฎา

นุประดิษฐ์ (คชขิมบี) มีบุตร คือ—

ที่ ๑ บุตรชื่อ คชขิมเบ็ง หรือ ชิต.



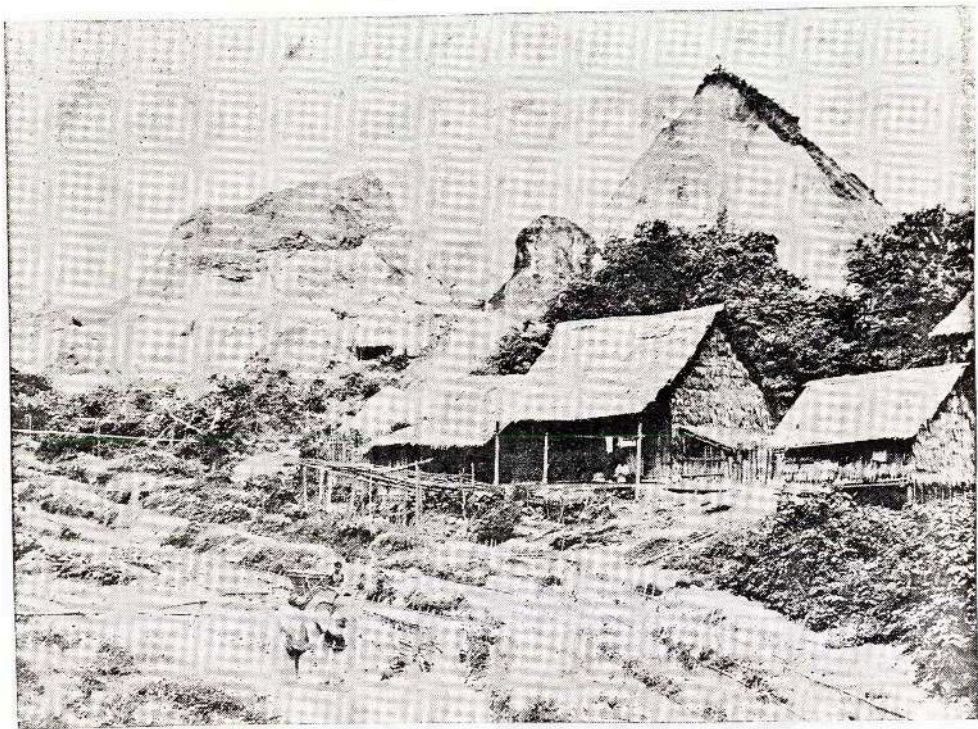
T6DC

22104/2563

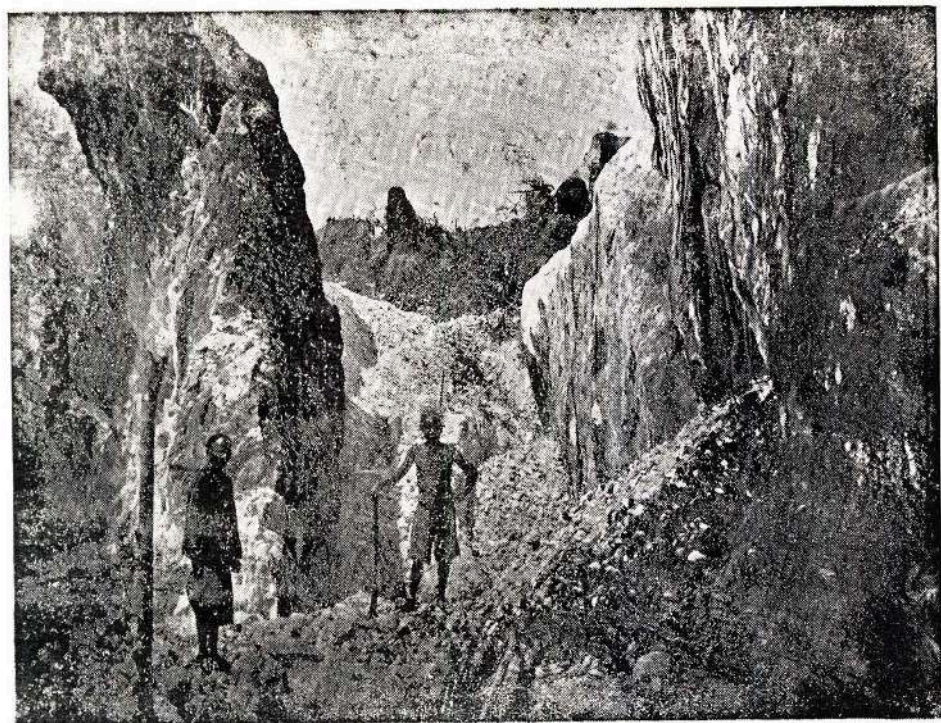
พระยาประดิพัทธ์ภูบาล  
(คอยู่เหล็ก ณะระนอง)

TUDC

22/04/2563

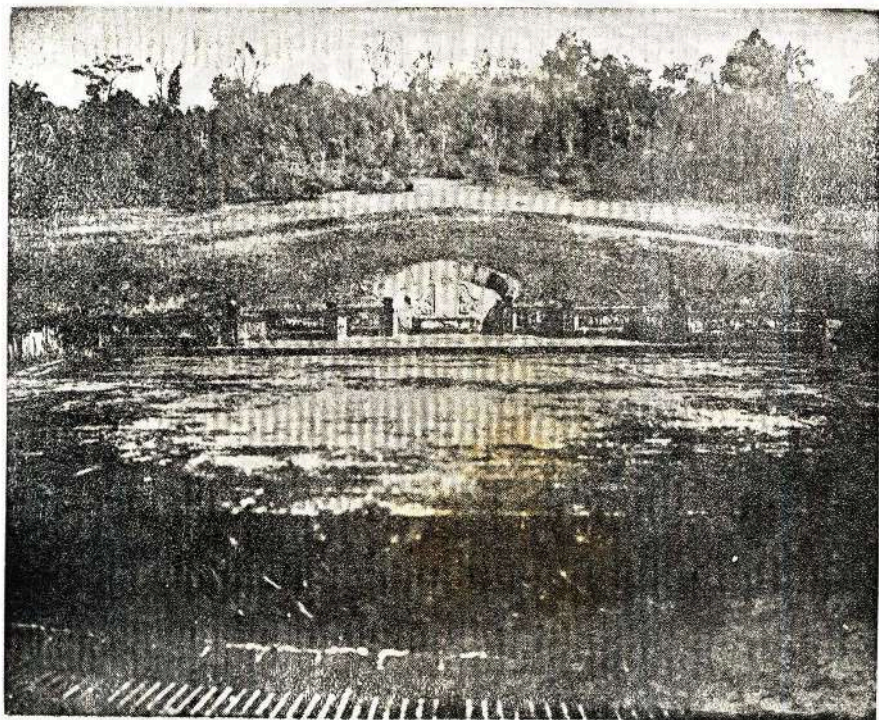


หม่อมองแร่ตบก หม่อมองระนอง



เหมืองแร่ดิบก เมืองระนอง

สำนักหอสมุด



ห้องชุ้พระยาตำรางสุจรีต๓ (คอชุ้เจียง ตันสกุล ณะระนอง)



ตลาดเก่าครึ่งพระยาดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง ต้นสกุล ณระนอง)



TUDC

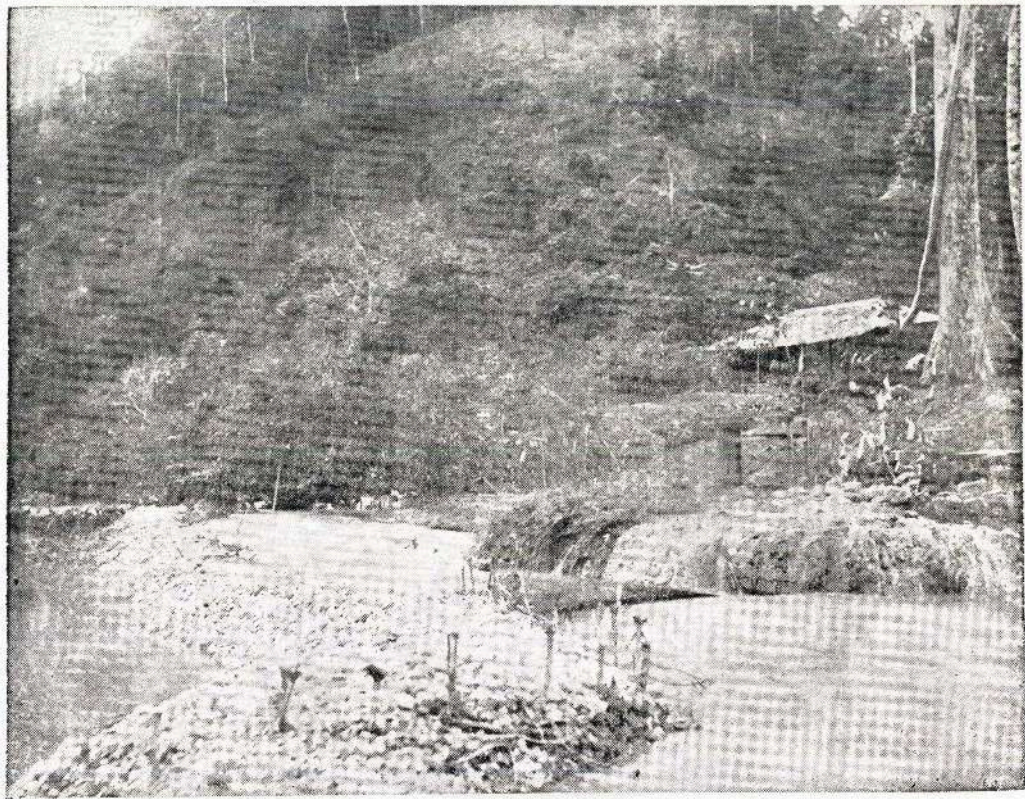
22/04/2563



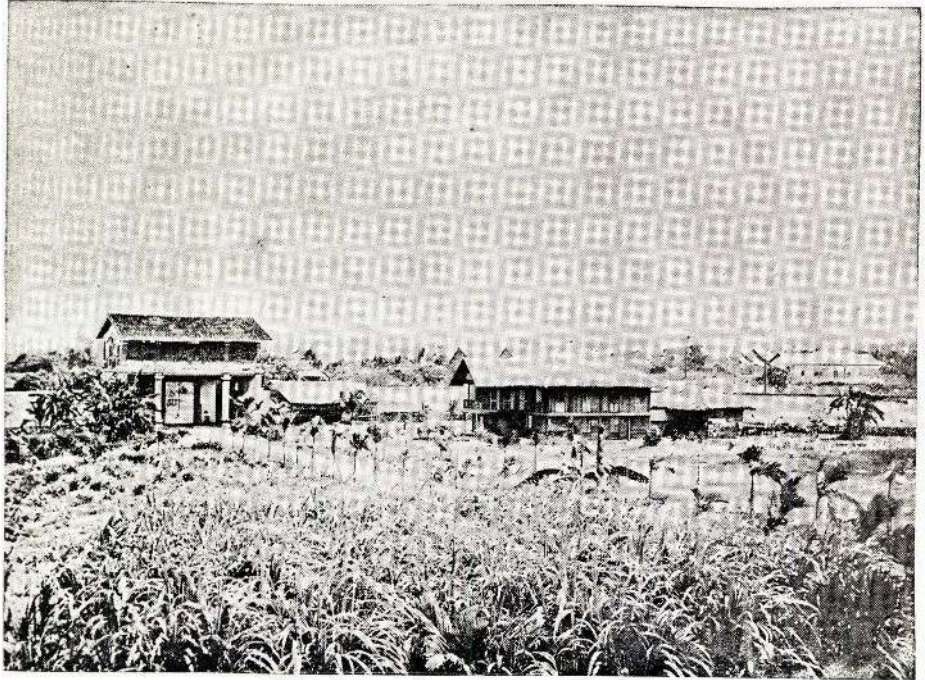
ทางไปพุร้อน เมืองระนอง

TUDC

22/04/2563



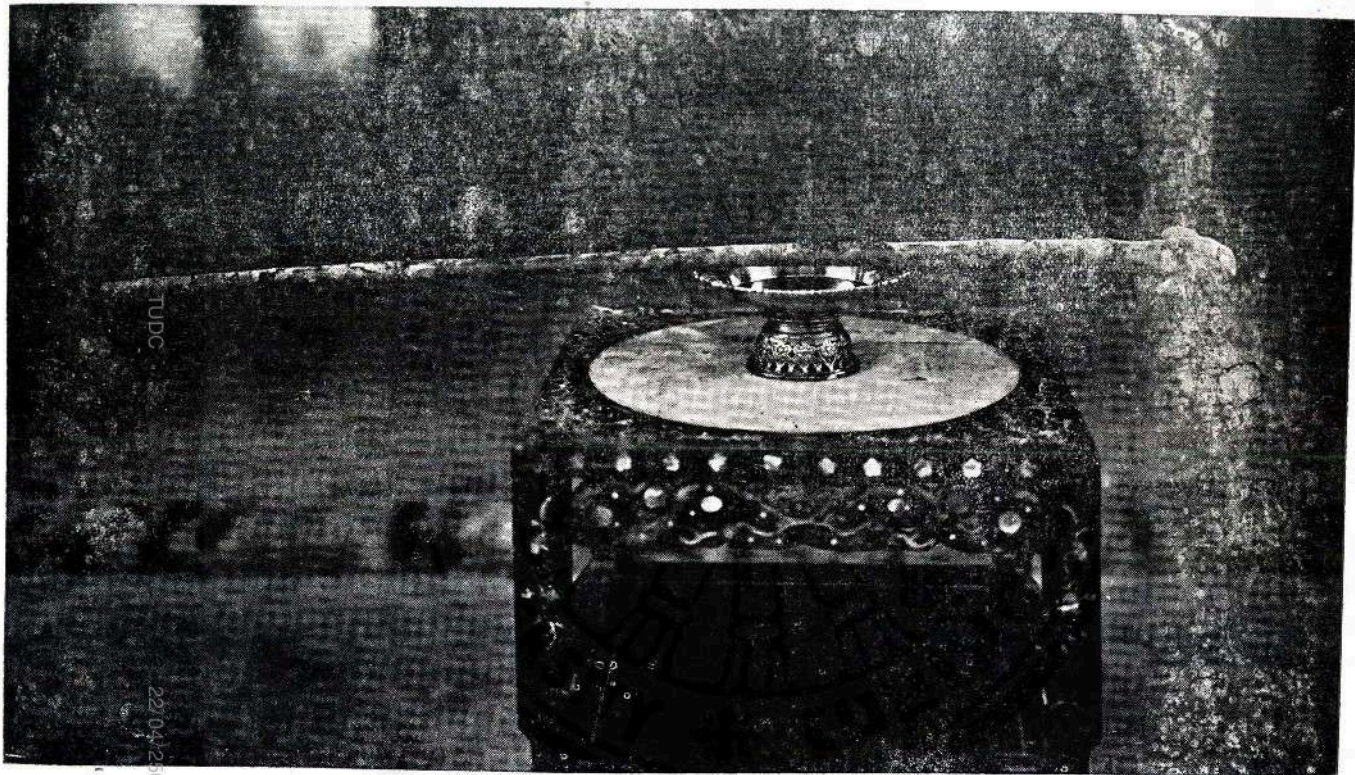
๙ ๖  
พนารอน เมืองระนอง



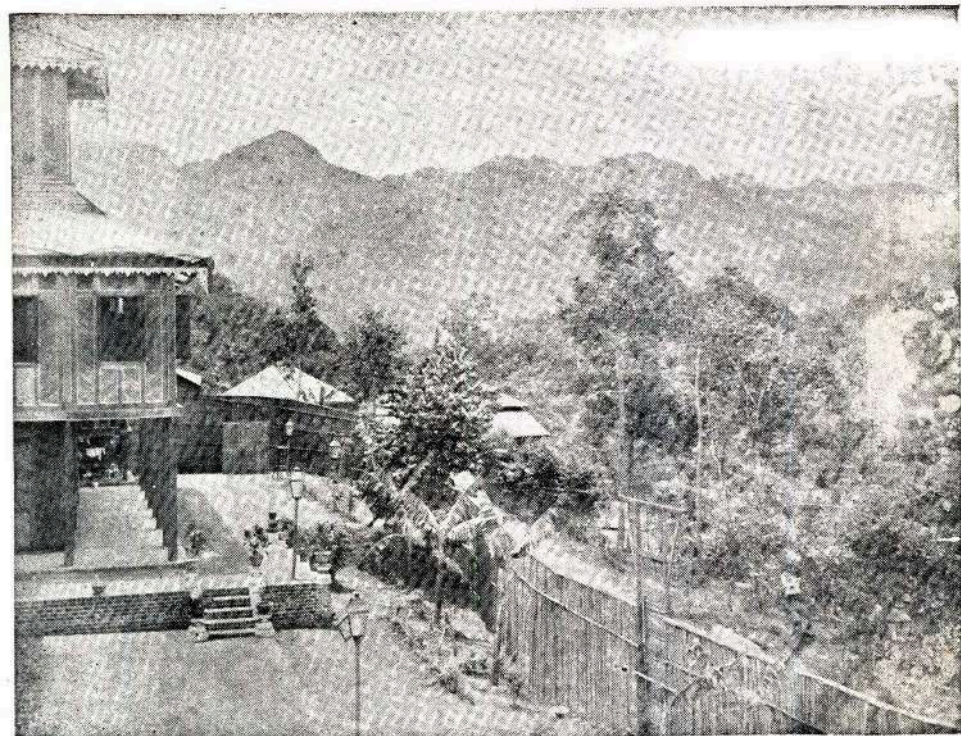
ทางเข้าบ้าน ผู้สำเร็จราชการ เมืองระนอง (ถ่ายจากข้างใน)



สวนจันทน์เป็นที่สำหรับทำระหัดน้ำใช้ในการดำชั่งง (ข้แระดบูก)  
เพื่อนำไปถล



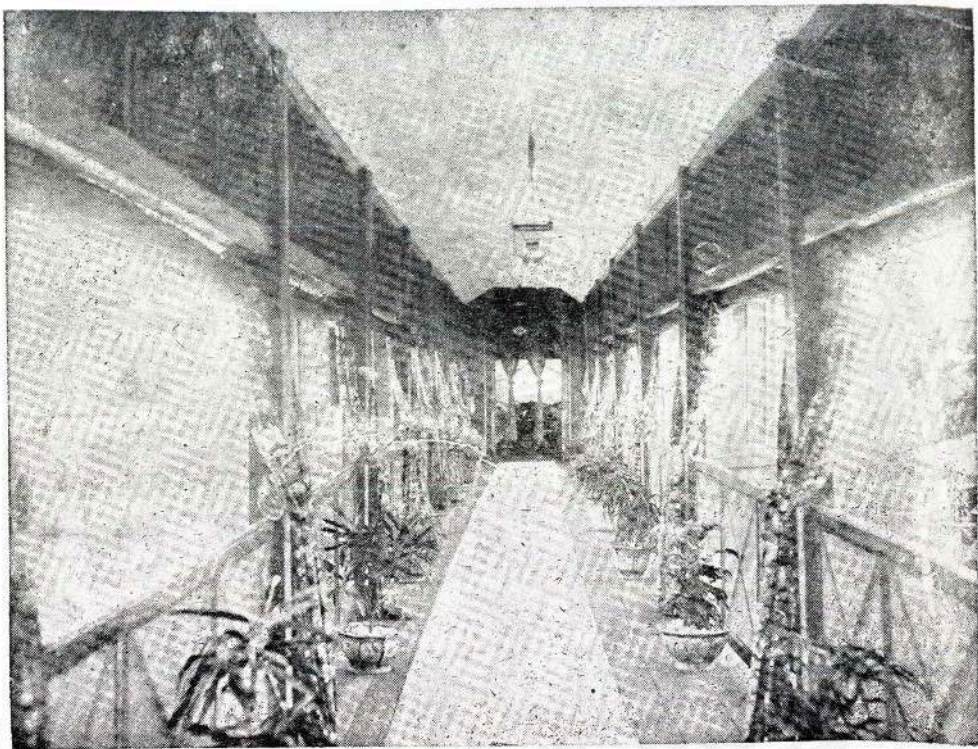
กลองสุบยาแดงคันแรก ของพระยาดำรงสุจริตฯ (คอชูเจียง ต้นสกุล ณระนอง)



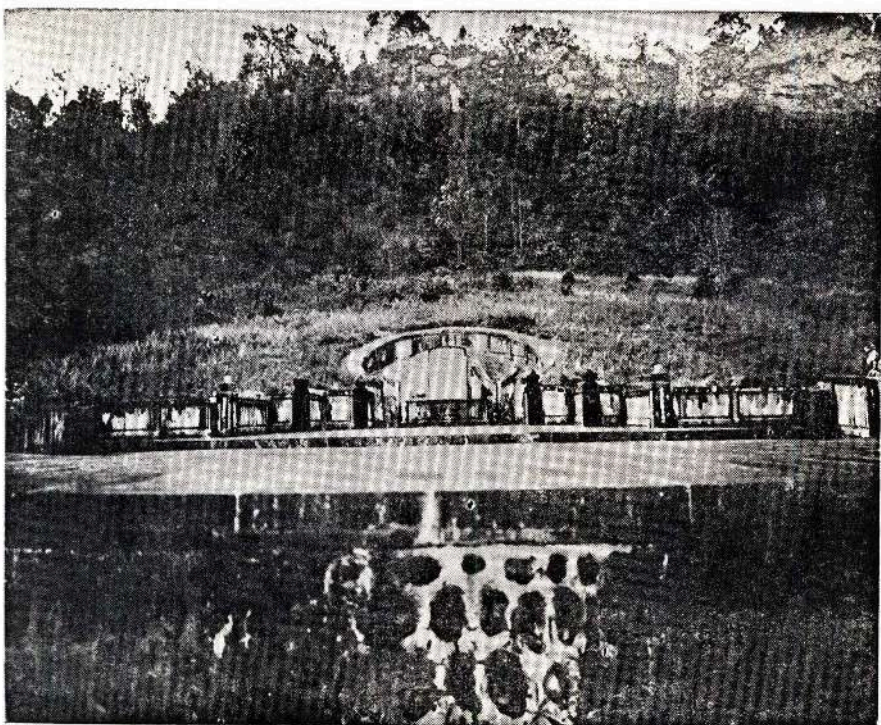
วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง

TUDC

22/04/2563

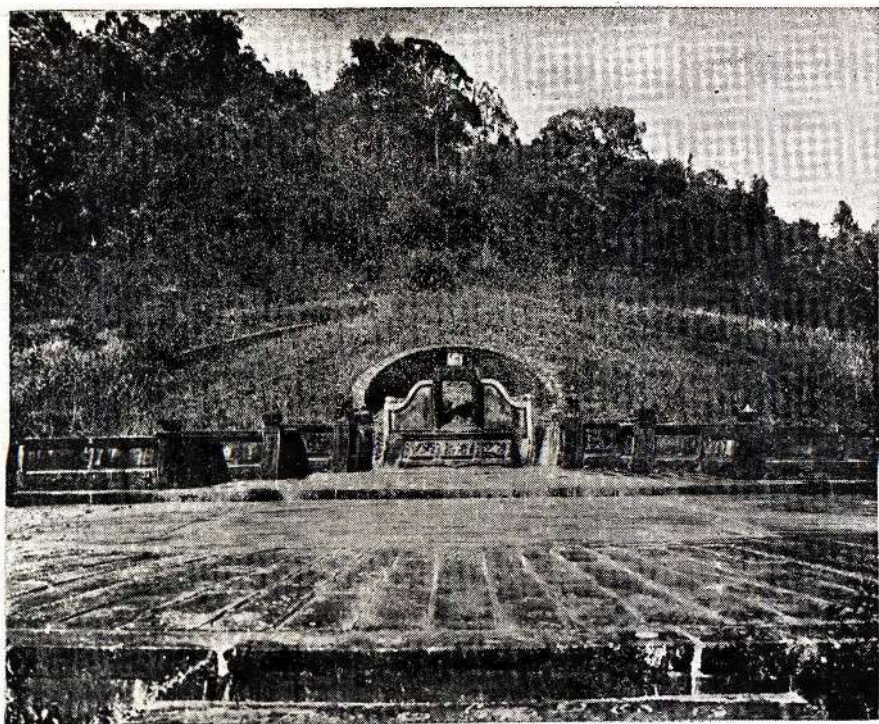


วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง



ห้องซุ้มพระยาดำรงสุจริตฯ (คอซิมก้อง ณะระนอง)





ห้องซุ่ยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ (คอซิมบี๊ ณะระนอง)



พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง ต้นสกุล ณ ระนอง)



พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง ณะระนอง)

UDC 22/04/2563



หลวงศรีสมบัติ (คอซิมจั้ว ณ ระนอง)



สำนักงานหอสมุด

TUDC

22/04/2563



พระยาอภัยวงศ์ศรัทธา (คอซิมขิม ณ ระนอง)

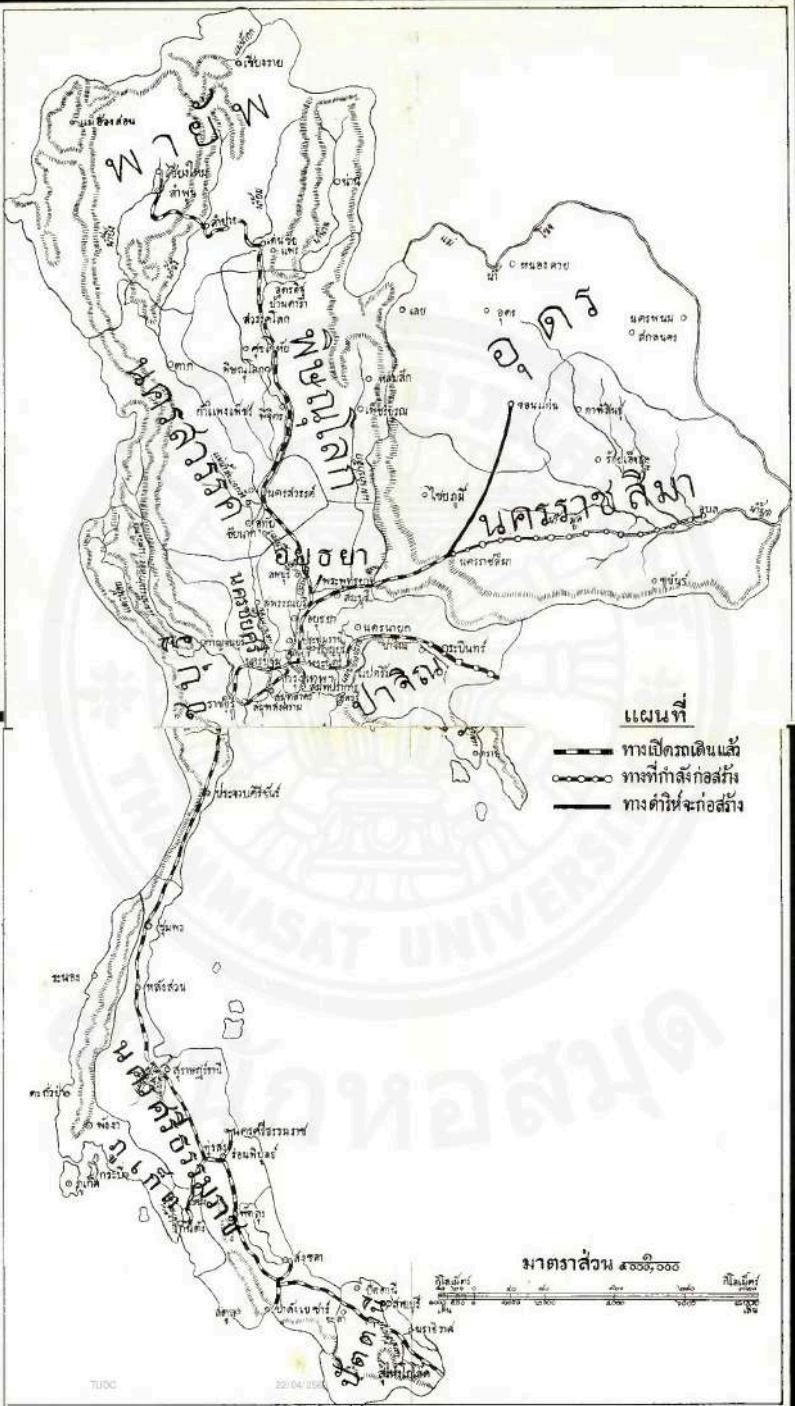


พระยาจตุรราชโกศการ (คอซิมเต็ก ณ ระนอง)



พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ฤๅระนอง)





**แผนที่**

- ทางเปิดรถเดินแล้ว
- ทางที่กำลังก่อสร้าง
- — — ทางดำที่จกำลังสร้าง

มาตราส่วน ๑:๕๐๐,๐๐๐

